

ΕΝΤΟΣ ΤΩΝ ΤΕΙΧΩΝ

Δεκέμβριος
1988

Τεύχος 380

Τιμή τεύχους: £1.00

Θα ζήσεις
.....

Yaşayacaksınız
.....

Yaşayacaksınız
savaşlarımda içinde,
yaşamak için seni
durmaya cak
nefesim
bir an bile

Θα ζήσεις
μέσα απ' τους αγώνες μου.
Η πνοή μου
ούτε στιγμή
δε θα σταματήσει
να σε κρατάει στη ζωή.

αρχοντικό

εστιατοριο — ταβερνα

λαϊκή γειτονιά τηλ. 450080

καπηλειό

λαϊκό—ταβερνείο

Εστιατοριο ΜΑΤΘΑΙΟΣ

διπλα απο τη Φανερωμενη
και τη Τζαμουδα

Ανοιγουμε στις 4 το πρωί και
κλεινουμε στις 5 το απογευμα.
Σερβιρουμε ολων των ειδων
σουπες και προγευματα απο
το πρωί και ολα τα ειδη
κυπριακων φαγητων
στη διαρκεια της
ημερας.

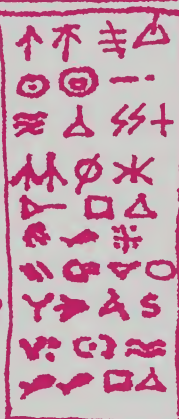
ΜΑΘΗΜΑΤΑ ΜΕΤΑΞΕΥΤΗΙΑΣ

Μαθετε να τυπωνετε
τα δικα σας σκεδια -καρτες
φανε,λες με απλα μεσα.

Εγγραφες: 1-10 Σεπτεμβρη

Τηλε: ΠΑΡΗΣ ΜΕΤΑΞΑΣ

τηλ: 347 957 6-8 μ.μ

Ταβερνα ΑΞΙΟΘΕΑ

Οδος Αξιοθεας 9
τηλ. 430 787

Περαστε τη βραδυα σας στο
κλασσικο παραδοσιακο
δρομακι με τα γερανια.
Μαζι με το δροσερο
υπαρχει και η αντιστοιχη
κουζίνα ποιτητας.
Επισης σουβλακια-σεφταλια
τεϊκ αγουει 12 σελ. η πιττα

Αγγειοπλαστειο ΑΓΓΕΙΟΠΩΛΕΙΟ

Γ.Κοντου στη Λαϊκη Γειτονια
τηλ. 456977

Ολα τα προϊόντα μας
κατασκευαζονται απο μας.
Μια αντιπροσωπευτικη
συλλογη της κυπριακης
αγγειοπλαστικης
που ενσωματωνει πνευμα
ερευνας και ανανεωσης
με σεβασμο στη παραδοση.

Μαειρκο ΓΙΩΡΓΟΣ-ΛΑΚΗΣ

Οδος Πειραιως 10
τηλ. 476 420

Απεναντι απο το ππαρκι του
παλιου δημαρχειου

Μαειρκο για
οσους βαστουν
τζαι οσους
εββαστουν

VIRGIN OLIVE OIL
KATHGORIA SINIF CATEGORY KATHGORIA SINIF
EXTRA EXTRA EXTRA EXTRA EXTRA

SEKEP

HALIS ZEYTİN YAĞI
KIBRIS ZEYTİN MAHSULLERİ SATIŞ ENÜMENİ

ΠΑΡΘΕΝΟ ΕΛΑΙΟΛΑΔΟ
KATHGORIA SINIF CATEGORY KATHGORIA SINIF
EXTRA EXTRA EXTRA EXTRA EXTRA EXTRA EXTRA

ΣΕΚΕΠ

ΤΟΥ ΣΥΜΒΟΥΛΙΟΥ ΕΜΠΟΡΙΑΣ ΚΥΠΡΙΑΚΩΝ ΕΛΑΙΟΚΟΜΙΚΩΝ ΠΡΟΪΟΝΤΩΝ
ΤΗΛ 483266 - ΛΑΤΣΙΑ - ΛΕΥΚΩΣΙΑ

0-1.5%
ACIDITY
EMPHΛΑΔΗ
TIMH
PRICE

Bottled in Cyprus by the CYPRUS OLIVE PRODUCTS MARKETING BOARD TEL 483266 - LAKIA - NICOSIA NET CONTENT 1/2 LITRE (480 gr. approx.) DRY-HEM SAPI AGIRLIK KAGARPO PEREKOMENO 1/2 LITRO (480 gr. netwout)

διαλεχτή

εργαστηρι - γκαλερυ κεραμικης
αρχιεπισκοπου φιλοθεου - 8, μεταξυ εναλλαξ και ορφεα τηλ. 4 3 7 4 1 8 λευκωσια

SOS ΕΝΤΟΣ

Το «Εντός» βρίσκεται σε πολύ δύσκολη οικονομική κατάσταση. Αυτό είναι βέβαια παλιό μοτίβο, αυτή τη φορά όμως η κατάσταση έχει φτάσει στο απροχώρητο με την έννοια ότι ούτε τα χρέη μας δεν μπορούμε να αυξήσουμε πλέον.

Το γεγονός δεν είναι τελείως απρόσμενο μιας και κάθε έκδοση του «Εντός» αφήνει κατά μέσο όρο πάνω από εκατό λίρες αρνητικό το μήνα, γεγονός που σημαίνει ότι μετά από 3 χρόνια και 7 μήνες έχουμε χρέος που υπερβαίνει τις τέσσερις χιλιάδες λίρες. Οι ελπίδες γαι σταδιακή μείωση του αρνητικού δεν έχουν δυστυχώς επαληθευτεί. Η σχετική δε άνοδος των εσόδων δεν κατάφερε να προλάβει την αύξηση των εξόδων.

Τους περασμένους μήνες κάναμε μια προσπάθεια για εξεύρεση χρηματοδότησης, η οποία έδειχνε να καρποφορεί, εξ' ου και η νότα αισιοδοξίας που μας ξέφυγε. Πλήν όμως δεν τα καταφέραμε τουλάχιστον επί του παρόντος.

Για να μπορέσουμε να συνεχίσουμε είμαστε υποχρεωμένοι να προσφύγουμε για λίγο (ως ελπίζουμε και πάλι) σε ένα πλάνο άκρας λιτότητας, από τη μία και από την άλλη να εφεύρουμε κάποιους τρόπους οι οποίοι να μας δώσουν μερικά χρήματα. Επί του παρόντος σκεφτήκαμε λοιπόν τα εξής δύο:

α. Το τεύχος που έχετε στα χέρια σας έχει μόνο 32 σελίδες. Με αυτό το μέγεθος τα έξοδα της έκδοσης ισοούνται με τα έσοδα και επομένως τα χρέη μας δεν αυξάνουν. Είναι πιθανόν να εκδώσουμε ακόμα ένα ή δύο τεύχη των 32 σελίδων.

β. Κάθε μήνα στο οίκημα του «Εντός» θα κάνουμε ένα πάρτυ για να βγάζουμε το νοίκι του και τα έξοδα του. Αυτό το οίκημα που πρόσφατα μπορέσαμε να θέσουμε σε λειτουργία (Μίνως 5) είναι αρκετά μεγάλο και προσφέρεται για διάφορες δραστηριότητες που λογαριάζουμε να βάλουμε μπροστά. Προπαθούμε λοιπόν να μη το χάσουμε.

Κάθε Τρίτη και Πέμπτη βράδυ τουλάχιστον είμαστε εδώ για όσους θέλουν να μας συναντήσουν.

γ. Αναμένουμε μια προσπάθεια από μέρους των φίλων του περιοδικού για αύξηση των συνδρομών. Βρείτε μας νέους συνδρομητές, ανανεώστε τις προηγούμενες συνδρομές σας πριν λήξουν, δωρίστε συνδρομές για τα Χριστούγεννα κ.λ.π. ■ κ.α

431278-
348934

Όπως ανακοινώσαμε το «Εντός» μεταφέρθηκε στη Μίνως 5 (το οίκημα του Παλιού Ολυμπίκου). Το νέο τηλέφωνο του είναι : 348934. Μπορείτε όμως να επικοινωνείτε και στο προηγούμενο : 431278 ■

**Εκστρα-
τεία για
την
Νικαρά-
γουα.
(ο τυφώ-
νας δεν
θα
περάσει)**

Για να αντιμετωπισθούν οι τεράστιες καταστροφές που προκάλεσε το τελευταίος τυφώνας στην Νικαράγουα αναλαμβάνονται το τελευταίο καιρό διάφορες πρωτοβουλίες.

Από τον σύνδεσμο Αλληλεγγύης (η Φιλίας) με την Νικαράγουα, προγραμματίστηκαν από τις αρχές του Νιόβρη μια σειρά δραστηριότητες.

α. Στις 21 του Νιόβρη έγινε μια παιδική γιορτή στο εργαστήρι του δήμου Λευκωσίας με τίτλο «ζωγραφίζω για την Νικαράγουα».

β. Στις 21 του Νιόβρη έγινε οδικός έρανος με την συμμετοχή διαφόρων οργανώσεων (ΕΔΟΝ - ΕΔΕΝ και Σύνδεσμος Νοικοκυρών.

γ. Ο Σύνδεσμος τύπωσε μια σειρά από Χριστουγεννιάτικες καρτες (οχτώ) με παιδικές ζωγραφιές από την Νικαράγουα.

δ. Για τον Νιόβρη και τον Δεκεμβρη ο Σύνδεσμος άνοιξε ένα κατάστημα (ευγενώς παραχωρηθέν) στο Galaxias Center (πάροδος Μακαρίου) όπου μπορεί να αγοράσει κανείς πολλά όμορφα πραγματάκια.

ε. Συλλέγονται από τον Σύνδεσμο ρούχα, παπούτσια, κονσέρβες, σαπούνια κ.λ.π. Αυτά είτε θα αποσταλούν στη Νικαράγουα από τον Σύνδεσμο είτε θα παραδοθούν στην ΕΔΟΝ που πιθανόν να ανακηρύξει νέο Παγκύπριο έρανο σύντομα για να αποσταλούν όλα μαζί. ■

**Μη
ξεχνάτε
τον
Τ.Τ.**

ΔΕΛΤΙΟ ΣΥΝΔΡΟΜΗΣ

Αντιγράψτε ή κάνετε μια φωτοτυπία

ΟΝΟΜΑ: _____ Τ.Τ. _____

ΔΙΕΥΘΥΝΣΗ: _____

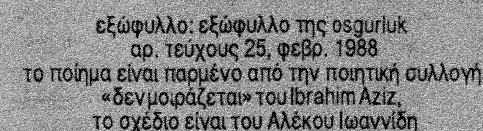
ΤΗΛ: _____

Η συνδρομή μου αρχίζει από το τεύχος: _____

Τμή £10 για 12 τεύχη

Παρόλα αυτά είναι όμορφη η χώρα μας. Υπάρχουν οι φοινικιές, το κλωνί της λεμονιάς, η μυρωδιά του πακιστανού στα στενά δρομάκια καθώς οδεύεις μ' ένα φίλο για ένα μεσονύχτιο νεσκαφέ.

● εκδοτικό	2
● στο πόδι	4
● η συνέντευξη του Niazi Kizilyurek στην Yeniduzen μετάφραση του Ibrahim Aziz	8
● η εξέλιξη της θεραπείας της οικογένειας στην κύπρο ντίνι μουστερή	11
● Η.Π.Α. - η δίγλωσση παιδεία χρίστος αχνιώτης	14
● οι σχέσεις των δύο φύλων στη λαϊκή ερωτική ποίηση της κύπρου ελευθέριος παπαλεοντίου	18
● το λαλώ ποιητάρηδες και λαϊκοί ποιητές δρ. κ. γιανγκουλλής	24
● βιβλιοκριτική (από την μαρξιστική συσπείρωση, τεύχος 18) περεστρόϊκα-η διπλή σοβιετική πρόκληση (Abel G.Aganbelgian) του δημ. λιβιεράτου.	26
● ένα αθυσσαύριστο μήνυμα του φ. κόντογλου για την κύπρο δρα. α. τηλλυρίδη	29
● αρχειοθήκη η αίτηση του τεύκρου ανθία στην κ.ε. του ΚΚΚ και ο «λίβελλος απιστίας» - χαιρετισμός στο ΚΚΚ και σ' όλο το προλεταριάτο, απ' αφορμή τον αφορισμό του ποιητή	30
● αντι-ποίηση του κ. π. κύρου	

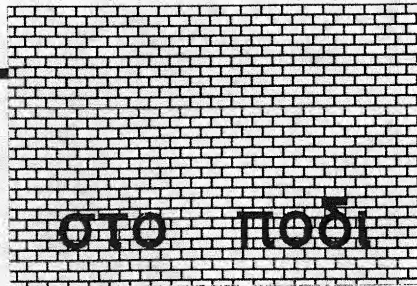

Η ΠΑΡΕΜΒΟΛΗ ΤΩΝ ΕΛΛΗΝΩΝ ΔΙΕΘΝΙΣΤΩΝ ΣΤΗ ΔΙΚΗ ΤΗΣ ΝΤΕΒ-ΓΙΟΛ

Η σύλληψη των Ελλήνων και Γερμανών στη δίκη της Ντεβ-Γιολ στη Αγκυρα καταρράκωσε την μάσκα εκδημοκρατισμού και φιλελευθεροποίησης της δικτατορίας Εβρεν-Οζάλ. Εφερε στην επιφάνεια την ξεχασμένη υπόθεση των μαζικών δικών των χιλιάδων πολιτικών κρατουμένων, τα βασανιστήρια και πάνω απ' όλα το αναμφισβήτητο γεγονός ότι κανένα από τα στοιχειώδη δημοκρατικά δικαιώματα δεν ισχύει στη «δημοκρατία» των Εβρεν-Οζάλ.

Η άμεση σύλληψη και απέλαση 20 μελών της αντιπροσωπείας και πολύ περισσότερο η κράτηση των τεσσάρων μελών της και η παραπομπή τους σε δίκη, κατέδειξε άμεσα και χειροπιαστά το πως το καθεστώς Εβρέν-Οζάλ κατασκευάζει τα κατηγορητήρια για τους πολιτικούς του αντιπάλους που κατά χιλιάδες δικάζει, κρατάει τους πολιτικούς του αντιπάλους στις φυλακές, δολοφονεί στο δρόμο ή στη διάρκεια των βασανιστηρίων και της «ανάκρισης». Είχαμε δηλαδή την ευκαιρία από πρώτο χέρι να διαπιστώσουμε το είδος της δικαιοσύνης που για μας βέβαια δεν ήταν άγνωστο, αλλά τα τελευταία χρόνια με την «επιχείρηση φιλελευθεροποίησης-εξευρωπαϊσμού» τα Νταβός και την επιχείρηση εξωραϊσμού του κ. Θεοδωράκη (και να σκεφτεί κανένας ότι αυτός ο κύριος ήταν για εφτά χρόνια για την παγκόσμια κοινή γνώμη το σύμβολο του αντιδικτατορικού αγώνα στην Ελλάδα) και παρά τις πυκνές καταγγελίες, το κίνημα και η κοινή γνώμη, προτιμούσε να «αγνοεί». Το τελευταίο χρόνο ο Φλωράκης και η παρέα του σκίζουν τα ρούχα τους διαμαρτυρόμενοι για την δίκη των Κουτλού-Σαργκίν αλλά για χρόνια κάνουν το ψόφιο κοριό μπροστά στις δίκες χιλιάδων «μη συντρόφων» της άκρας αριστεράς που κρατούνται, βασανίζονται και σαπίζουν στις φυλακές.

Η διπλωματική αναταραχή με την κράτηση των «τεσσάρων», κατέδειξε επίσης την αντιδικτατορική διάθεση της ελληνικής κυβέρνησης που δεν δι-
τάζει να υπεραμύνεται της «ανεξαρτησίας» της ελληνικής δικαιοσύνης αλλά υπεραμύνεται και της «ανεξαρτησίας» της δικαιοσύνης της χούντας Εβρεν-Οζάλ.

«Σκίζεται» βέβαια ο κ. Καψής για την υπεράσπιση των Ελλήνων υπηκόων αλλά εξ' απαλών ονύχων γιατί «το πρόβλημα είναι μεν πολιτικό αλλά θα λυθεί απ' την τουρκική δικαιοσύνη» για την οποία έχουμε την διαβεβαίωση Οζάλ για την ανεξαρτησία της! Αν η υπόθεση σταμάταγε ως εδώ, εμείς θα είχαμε όλη την καλή διάθεση να πεισθούμε απ' αυτόν τον διπλωματικό «σκοτωμό» του κ. Καψή και των ομολόγων του. Δυσκολευόμαστε όμως διότι γνωρίζουμε από πρώτο χέρι πως η δημοκρατική μας αστυνομία και δημοκρατική κι «ανεξάρτητη» μας δικαιοσύνη συνεργάζονται στενά για την έκδοση Τούρκων πολιτικών προσφύγων. Ο Τούρκος αγωνιστής πολιτικός πρόσφυγας Χασάν Τουργκάν βρίσκεται ήδη από τις αρχές Οκτωβρίου στις φυλακές Ναυπλίου αναμένοντας την έκδοση του όπως απαιτεί η «δημοκρατική» και «ανεξάρτητη» δικαιοσύνη του Εβρεν. Η αλληλογραφία μεταξύ των ελληνικών και τουρκικών μηχανισμών καταστολής αποδεικνύει κατά τον πιο εμετικό τρόπο την συνεργασία. Η ελληνική αστυνομία και δικαιοσύνη λειτουργεί συμπληρωματικά στην προσπάθεια της δικτατορίας του Εβρεν να απαλλαγεί από τους αντιπάλους της.

Για όλους τους πιο πάνω λόγους μπορούμε να θεωρήσουμε την παρέμβαση στη δίκη των αγωνιστών της Ντεβ-Γιολ σαν μια επιτυχημένη διεθνιστική ενέργεια συμπαράστασης προς τους ηρωικούς κρατουμένους και μια ενέργεια υπενθύμισης της κοινής γνώμης για την συνεχιζόμενη διχτατορία στην Τουρκία. ●

Γ.Φ Αθήνα 15/11/88

ΓΚΟΟΟΟΟΟΟΟΟΟΟΟΟΟΟΟ

«Η ομάδα που .... έκλεψε την παράσταση στην Ευρώπη την περασμένη Τετάρτη ήταν αναμφίβολα η Γαλατά Σεράϊ Τουρκίας. Χάνοντας με 3-0 από τον πρώτο αγώνα, ανάρτησε τα δεδομένα και συνέτριψε την ελβετική Ξαμάξ στον επαναληπτικό με 5-0 παίρ-

νοντας έτσι την πρόκριση για τους «8».

Παρά το γεγονός ότι η Ξαμάξ υπόβαλε ένσταση επειδή κτυπήθηκε παίκτης της, (πράγματι το παιχνίδι τέλειωσε ενώ ήταν στο έδαφος ένας Ελβετός ποδοσφαιριστής) η νίκη της τουρκικής ομάδας είναι πράγματι πολύ μεγάλη.

Αυτό που είναι ενδιαφέρον να αναφέρουμε και να αναλύσουμε είναι ο παροξυσμός που ακολούθησε μετά το τέλος του αυτού του αγώνα, η καθαρή πολιτικοποίηση της νίκης και η παρουσία της σαν μια εθνική νίκη.

Όλοι οι πολιτικοί αρχηγοί, από τον Εβρέν και τον Οζάλ μέχρι τους αρχηγούς της αντιπολίτευσης, έσπευσαν να κάνουν δηλώσεις και να «συμμετάσχουν» στην επιτυχία της τουρκικής ομάδας. Εβρέν, Οζάλ και λοιποί «εξισώθηκαν» έτσι με το λαϊκό αίσθημα και το ντελίριο των οπαδών της Γαλατά Σεράϊ που πανηγύριζαν για ώρες ολόκληρες μέσα στους δρόμους (και φυσικά είχαν κάθε λόγο και δικαίωμα να το κάνουν).

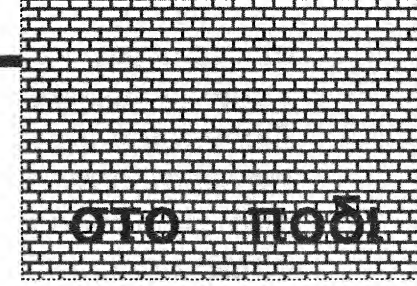
Παρενθετικά να αναφέρουμε ότι κάτι παρόμοιο ακολούθησε το χρυσό μετάλλιο που κέρδισε ο Ναϊμ Σουλεϊμάνογλου στους Ολυμπιακούς της Σεούλ.

Χρυσές ευκαιρίες αυτές για το καταπιεστικό καθεστώς στην Τουρκία και τη χούντα του Εβρέν. Ακόμα και η αντιπολίτευση παίζει το ... παιχνίδι, διότι αν δε παίζει θα .... χάσει!

Με τα προβλήματα στοιβαγμένα για τον Τουρκικό λαό, τις πολιτικές ελευθερίες στερημένες και τα δημοκρατικά δικαιώματα καταπατημένα, ο αθλητισμός (αλλά συγκεκριμένα το ποδόσφαιρο που είναι μαζικό άθλημα) προσφέρει στους κρατούντες την εξουσία ένα πεδίο εκτόνωσης και αποπροσανατολισμού του λαού από τα καυτά και ουσιαστικά καθημερινά του προβλήματα. Και αυτό γίνεται κάθε ευκαιρίας δοθείσης..

Μετατρέπεται λοιπόν το ποδόσφαιρο, το πιο μαζικό, λαϊκό άθλημα σ' ένα μέσο, σε μια «βιτρίνα» που ανάλογα γυαλίζεται για να λάμψει. Και παράλληλα μια απλή ποδοσφαιρική νίκη της οποιασδήποτε Γαλατά Σεράϊ παίρνει διαστρεβλωμένες διαστάσεις και μετατρέπεται σε εθνική νίκη, σε μια νίκη του... λαού!»

(Χαραυγή 12/11/88)

Με το πιο πάνω κείμενο όπου βέβαια αντιμετωπίζεται το ποδόσφαιρο σαν... «όπιο του λαού», συμφωνούμε «γενικά». Θα μπορούσαμε να το αφήσουμε να περάσει απαρατήρητο διότι προσκομίζει «γλαύκαν εις Αθήνας», σ' ότι αφορά τον κοινωνικό ρόλο του ποδόσφαιρου και του μαζικού αθλητισμού. Το σημειώνουμε ωστόσο για δύο λόγους:

1. Ο ένας είναι ότι δημοσιεύτηκε στη Χαραυγή η οποία δεν φημίζεται για την προσπάθειά της να απελευθερώσει τις μάζες «από το γήπεδο» ούτε για το ότι αφιερώνει λιγότερες σελίδες για τον αθλητισμό απ' ότι οποιαδήποτε σελίδα της δεξιάς, ούτε για το ότι προτείνει οποιαδήποτε άλλη αντιμετώπιση του αθλητισμού.

Ο δεύτερος λόγος είναι για να υποβάλλουμε ένα ερώτημα. Σε μη δικτατορικά καθεστώτα όπως είναι η Κύπρος το ποδόσφαιρο δεν χρησιμοποιείται για εκτόνωση και αποπροσανατολισμό του λαού; Μήπως η ισοπαλία της Εθνικής Κύπρου με την Εθνική Γαλλίας δεν μετατράπηκε σε νίκη του λαού; Ή μήπως η νίκη της Ομόνοιας επί του ΑΠΟΕΛ τόνωσε τους εργατικούς αγώνες;

Και βέβαια υπάρχουν διαφορές ανάμεσα στα δημοκρατικά και δικτατορικά καθεστώτα. Όμως έχω την άποψη ότι για να μπορεί κάποιος να ασχολείται με το ρόλο της Γαλατά Σεράϊ σ' ένα διδακτορικό καθεστώς, θα πρέπει να έχει ασχοληθεί με το ρόλο της Ένωσης Νέων Παραλινίου σ' ένα δημοκρατικό τοίχο, ιδιαίτερα αν πρόκειται για εκείνο της χώρας του. ● κ.α

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΕΝΑΝΤΙΟΝ ΠΑΡΚΟΥ

Για πολλοστή φορά εκφράζεται και πάλιν η πρόθεση να παραχωρηθεί μέρος του Πάρκου Αθαλάσσης για την ανέγερση κάποιου κτίριου ή ιδρύματος. Αυτή τη φορά του πανεπιστημίου. Προηγούμενα υπήρξε εισήγηση για την μεταφορά εκεί του Ιπποδρόμου και αργότερα για την ανέγερση κάποιου νοσοκομείου. Αυτά έγιναν γνωστά γιατί είχαν σχέδια που ακυρώθηκαν μετά από διαμαρτυρίες. Μαζί μ' αυτά υπήρξαν κι

άλλα που ακυρώθηκαν πριν να γίνουν γνωστά, όπως η δημιουργία εκεί ενός νέου νεκροταφείου για την Αγλαντζιά, ενός συγκροτήματος για αναψυχή κ.λ.π.

Τα προηγούμενα σχέδια ακυρώθηκαν διότι μεταξύ άλλων όλες οι οργανώσεις και κόμματα της Αγλαντζιάς καθώς και άλλες οργανώσεις αντιτάχθηκαν.

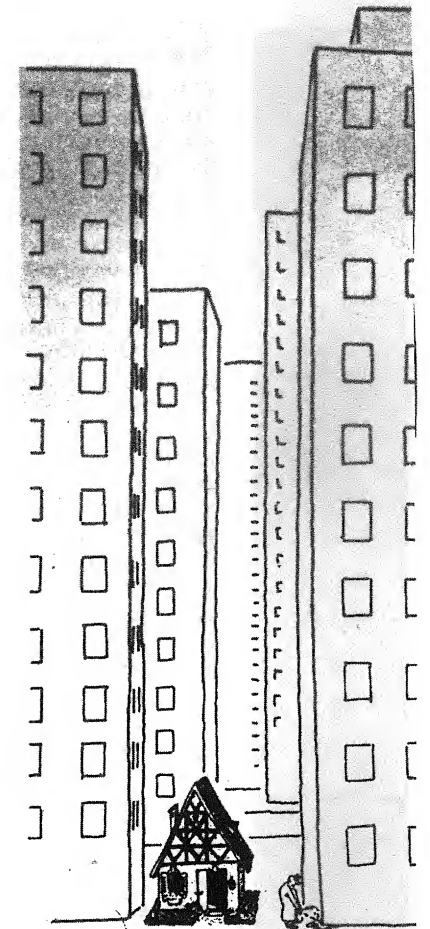
Αυτή τη φορά είχαμε βέβαια την άμεση αντίδραση του Συνδέσμου Προστασίας Περιβάλλοντος στην οποία θα συνδράμουν σίγουρα άλλες οργανώσεις. Όμως είμαι σχεδόν βέβαιος ότι οι Αγλαντζιώτες αυτή την φορά δεν θα είναι σύσσωμοι ενάντια στο σχέδιο. Κι ο λόγος είναι ότι η Αγλαντζιά δεν είναι κοινότητα πλέον αλλά δήμος. Και σαν τέτοιος χρειάζεται περισσότερα λεφτά ή εν πάση περιπτώσει έτσι νομίζει, υποκύπτοντας ως συνήθως στη επιζήτηση της ποσότητας και στη παραγνώριση της ποιότητας. Και φυσικά υποβόσκει κι ένας συναγωνισμός μεταξύ των δήμων πρωτεύουσας και προαστίων, με κίνδυνο να μην λειτουργούν έτσι που να συμπληρώνει ο ένας τον άλλον.

Κι αυτό είναι ένα ελάττωμα της αποκέντρωσης που τόσο υποστηρίζουμε. Ένα πανεπιστήμιο σημαίνει ασφαλώς όχι μόνο κύρος κοινωνικό για το δήμο που θα το φιλοξενεί αλλά και λεφτά, και πολιτικό εκτόπισμα ίσως. Κι όλα αυτά είναι υπερβολικά βαρύ κίνητρο για να σκεφτεί κανένας προεκλογικές υποσχέσεις περιβαλλοντικές ή να νοιώσει ανάλογες ευαισθησίες.

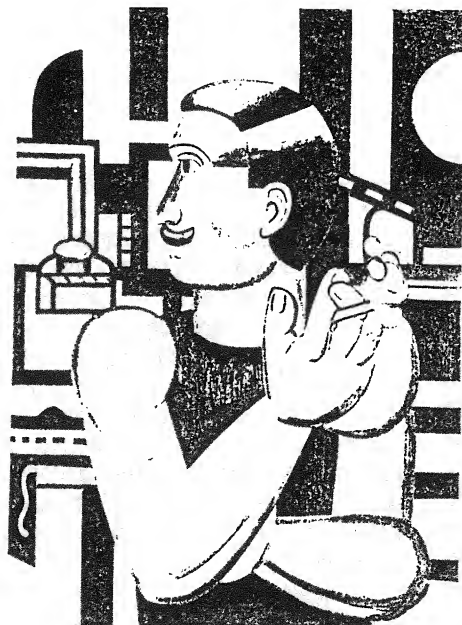
Ένα κρούσμα που είχαμε ήδη στις αρχές του χρόνου αφορούσε το δάσος της Ακαδημίας. Αποκαλύπτουμε για πρώτη φορά αυτό το γεγονός διότι μας επιτρέπει να τεκμηριώσουμε τους φόβους μας για μια πιθανή αντιπεριβαλλοντική συμπεριφορά της τοπικής εξουσίας. Τότε η κυβέρνηση Κυπριανού σχεδίαζε να ανεγείρει ένα γυμνάσιο στο χώρο εκείνο. Ολόκληρο το δημοτικό συμβούλιο σχεδίαζε να αποδεχθεί την ανέγερση παρά το ότι παραβίαζε και το πολεοδομικό σχέδιο και κάθε στοιχειώδη ευαισθησία ως προς το πράσινο. Λίγο αργότερα μόλις η κυβέρνηση

Βασιλείου βγήκε στην εξουσία, προτάθηκε να ανεγερθούν εκεί τα νέα δικαστηριακά κτίρια. Αμέσως δήμαρχος και δημοτικοί σύμβουλοι ξέχασαν ότι είχαν δεχτεί να παραβιαστεί το πάρκο της Ακαδημίας κατ' εξαίρεση διότι το προτεινόμενο γυμνάσιο θα ήταν πρότυπο (και άλλες μπουρδες που αράδιαζαν) και έτρεξαν να εργαστούν υπέρ της ανέγερσης δικαστηρίου που αφήνει περισσότερους φόρους. Στην φαρσοκωμωδία αυτή έθεσε τέρμα το Υπουργείο Γεωργίας που σεβάστηκε το πολεοδομικό σχέδιο.

Υποθέτω λοιπόν ότι ανάλογη συμπεριφορά θα έχουμε και σ' ότι αφορά το Πάρκο Αθαλάσσης και το Πανεπιστήμιο. Γι' αυτό και οι περιβαλλοντιστές πρέπει να αρχίσουν να αποθηκεύουν κλούβια αυγά και σάπια φρούτα. ● κ.α.

Fernand Léger: The Abolition (1933) private collection, ph. G. Gaudin

Πυκνός ο Νιόβρης που μας πέρασε, σε πολιτικά γεγονότα που συμπυκνώνουν σε μεγάλο βαθμό τις πολιτικές διεργασίες των τελευταίων χρόνων και τις φωτίζουν σε μεγάλο βαθμό. Πίσω από τη «στασιμότητα» του «κυπριακού» όπως αρέσκονταν να καταγγέλλουν οι εκάστοτε αντιπολιτευόμενοι (εν πολλοίς για λόγους συνειδητής παραπλάνησης) ο χρόνος ύφαινε στο δίχτυ του μια σειρά πολιτικών και κοινωνικών εξελίξεων, τόσο στο εσωτερικό (και στις δύο κοινότητες) όσο και στους εξωτερικούς παράγοντες που επηρεάζουν άμεσα (μέχρι και καθορίζουν) το «κυπριακό» (ΝΑΤΟ, ΕΟΚ).

ΠΟΛΙΤΙΚΟΣ ΝΙΟΒΡΗΣ

Οι διακοινοτικές συνομιλίες προσπαθούν να ευθυγραμμίσουν το βήμα τους με τον τουρκοελληνικό διάλογο όπως προέκυψε από το Νταβός. Αυτός ο τελευταίος σπυρδαίνει βραδέως με την έννοια ότι οι διάφορες επιτροπές εργασίας συνεχίζουν τη δουλειά τους, όμως όπως δηλώνει ο Γιλμάζ (Σημερινή 17 Νοεμβρίου) «μόνο μετά τις ελληνικές εκλογές μπορούν να γίνουν πραγματικά βήματα». Όντως η παρούσα ελληνική κυβέρνηση δεν διαθέτει πλέον το απαραίτητο κύρος για οποιαδήποτε ουσιαστική απόφαση. Το απογύμνωμα της δίνει και την πραγματική διάσταση της, προηγούμενης ανένδοτης πολιτικής της τα αποτελέσματα της οποίας δεν βλάπτουν ούτε το ΝΑΤΟ ούτε την ΕΟΚ ούτε την Τουρκία, ούτε την ελληνική «οικονομική ολιγαρχία» αλλά αντίθετα τις ωφελούν. Τόσο με το εκτονωτικό τους αποτέλεσμα σ' ότι αφορά το ελληνικό λαϊκό κίνημα όσο και με την επαναφορά στο προσκήνιο της υπερεθνικιστικής πτέρυγας των Ελληνοκυπρίων στην διπλοε-

νωτική της πλέον, εκδοχή.

Εν πάση περιπτώσει ο κ. Γιλμάζ έμμεσα ομολογεί ότι επί του παρόντος θα επιτρέψει την συνέχιση του «διαλόγου» αλλά χωρίς αποτελεσματικότητα, τουλάχιστον μέχρι τις νέες ελληνικές εκλογές. Οπότε είναι δυνατόν να επιδιωχθεί μια λύση μέσα από ένα ευρύτερο παζάρι, που θα αφορά το σύνολο των ελληνοτουρκικών διαφορών, όπως ακριβώς ζητούσε ο κ. Παπανδρέου από την αρχή της αναρρίχησης του στην εξουσία. Γι' αυτό και ο κ. Παπανδρέου υπογράφηκε άλλωστε το άρθρο 8 του κοινού ανακοινωθέντος στο Νταβός, λέει ο κ. Γιλμάζ, το οποίο «σε αντίθεση με όσα υποστηρίζει η Ελλάς διαπιστώνει ότι υπάρχουν περισσότερες από μια διαφορές μεταξύ των δύο χωρών». Απ' αυτό συνάγεται επίσης ότι η κυβέρνηση Παπανδρέου δεν αισθάνεται άνετα μέσα στο ίδιο της το θέατρο. Πράγματι η διατήρηση της εκρεμότητας στη Κύπρο της προσφέρει διαπραγματευτικά ατού, τουλάχιστον μέσα στο ΝΑΤΟ, αλλά και εκτρέφει τον «μητρικό»

της ρόλο ως προς όσους τον έχουν ανάγκη.

Ο «μητρικός» αυτός ρόλος συνεπαίρνει κατά κανόνα όλως ιδιαίτερως, τους εκάστοτε αντιπροσώπους της Ελλάδας στη Κύπρο (και της Τουρκίας υποθέτω) οι οποίοι έρχονται σαν υπάλληλοι της διπλωματικής υπηρεσίας μεν, σύντομα δε από τη μια βρίσκονται στην ηγεσία του ενός από τα τρία κέντρα πολιτικής εξουσίας πάνω στην ελληνοκυπριακή κοινότητα (κυβέρνηση, εκκλησία, ελληνική πρεσβεία) και από την άλλη περιτριγυρίζονται αμέσως από ένα συρφετό αυλοκολάκων και εθνολατρών που τους αντιμετωπίζουν σαν μικρούς εθνάρχες. (και βέβαια καλλιεργούν κι οι ίδιοι αυτή την εικόνα καβαλλώντας σύντομα το καλάμι). Αυτό εξηγά και το θράσος των Δούντα-Στομφορόπουλου που ούτε λίγο ούτε πολύ συμπεριφέρονται σαν πολιτικοί ηγέτες (ή αφήνονται τουλάχιστον να χρησιμοποιηθούν σαν τέτοιοι). Η στάση τους μάλιστα είναι αρκετά, λογική σ' ότι αφορά τα ελληνικά κρατικά συμφέροντα (στην υπηρε-

σία των οποίων και βέβαια αναγνώθηκαν). Έχουν αντιληφθεί ότι αυτή την εθναρχική ουσιαστικά σχέση με την Κύπρο μπορούν να την κατέχουν καλύτερα ΕΑΝ ΤΟ ΝΗΣΙ ΜΕΙΝΕΙ ΔΙΑΙΡΕΜΕΝΟ. Γιατί ακριβώς εξασφαλίζεται η εθνική ομοιογένεια των υποζυγίων. Σε άλλα κείμενα μου, υποστήριξα ότι και ο Παπανδρέου μέσω Νταβός αυτή περίπου την προοπτική προωθεί μέσω όμως μιας θεσμοθέτησης της. Η δήθεν απορριπτική πολιτική Δούντα έχει όμως ένα σοβαρό πλεονέκτημα. Ανασυντάσσει και επανασυγκολά τα θραύσματα της εθνικιστικής ιδεολογίας που αποτελεί το σημαντικότερο στήριγμα της παρουσίας του ελληνικού κράτους στη Κύπρο. Και βέβαια όταν οι τρεις φωστήρες που ανακριναν τον κ. Δούντα στη τηλεόραση (14 Νοεμβρίου) θέλουν να αποκρύψουν τον ελληνικό ρόλο στη κυπριακή υπόθεση και να αποφυγούν τη μελέτη των μακρόχρονων συμφερόντων του ελληνικού κρατισμού στη Κύπρο δεν μπορούν παρά να υποκύψουν στη δύναμη των απλών εκείνων επιχειρημάτων που λέν ότι ουσιαστικά ο διάλογος θα θεσμοθετήσει τον αντικειμενικό σχετισμό δυνάμεων. Ο κ. Δούντας είναι διπλωματικός όχι διότι απορρίπτει το διάλογο (ή αυτό το διάλογο) αλλά γιατί αντιπροτείνει μια αναμονή που θα συνοδεύεται από επίταση του εθνικισμού και ενίσχυση του ελληνικού επεχτατισμού.

Αντίστοιχο κλίμα, σ' ένα άλλο φυσικά επίπεδο χαρακτήριζε τις διαδηλώσεις της 15 Νοεμβρίου ενάντια στο «κράτος». Για πρώτη φορά, κ' αναφέρομαι κύρια στη διαδήλωση των μαθητών στο Άγιο Κασσιανό, υπήρξε μια μαζική δυναμική, ανεξέλεγκτη σε μεγάλο βαθμό, (παρά το ότι απ' αυτήν απουσίαζε ο κ. Πελεκάνος). Η διαδήλωση αυτή θύμιζε προπραξικοπηματική περίοδο. Ο «πυρήνας» των ελληνικών σημαίων φώναζε η «Κύπρος είναι ελληνική» και ο πυρήνας των Κυ-

πριακών η «Κύπρος ανήκει στο λαό της». Η δυναμική της όμως εκδηλώθηκε προς την κατεύθυνση της επιστροφής με μία πρωτοφανή ένταση.

Σ' επίπεδο εφημερίδων η ίδια κόντρα εντάθηκε μεταξύ απορριπτικών και ενδοτικών. Η προτίμηση πάντως του Στομφορόπουλου προς τους «αγωνιστές», δείχνει στο κ. Λυσσαρίδη ότι όσο και να το παίζει δεξιά, υπάρχουν δεξιοί που το παίζουν καλύτερα απ' αυτόν. Από τις διεργασίες πάντως που γίνονται μέσα στο ΔΗΣΥ θα εξαρτηθεί ριζικά η εξέλιξη του απορριπτικού μετώπου το οποίο αποκτά όλο και περισσότερο διπλοεθνική δυναμική.

Πριν από τις συνομιλίες και πριν τη 15η του Νιόβρη είχαμε ένα άλλο σημαντικό γεγονός που γρήγορα επικαλύφθηκε από τις ανωτέρω εξελίξεις: την επίσκεψη των τεσσάρων αριστερών Τ/κυπρίων ηγετών μετά από πρόσκληση του Μάτση. Αυτό είναι ένα στοιχείο που δείχνει επίσης την διπολική ένταση μέσα στο ΔΗΣΥ. Σ' ένα ευρύτερο επίπεδο όμως

αυτή η επίσκεψη έδειξε ανάγλυφα ένα παραλληλισμό πολιτικής αντιμετώπισης ανάμεσα στην Τ/Κυπριακή κοινότητα και την Ε/Κυπριακή. Οι εθνικιστές των δύο πλευρών απέρριψαν με τον ίδιο τρόπο την επίσκεψη. Οι τέσσερις κινδύνεισαν να λυντσαριστούν από τους εθνικιστές βουλευτές σαν προδότες. Ως προς το σημείο αυτό η ενέργεια τους ήταν ηρωική και υποδειγματική. Μια σημαντική δυσκολία ωστόσο στο να αμυνθούν θα πρέπει να προκύπτει από το ότι η πρόσκληση έγινε από ένα βουλευτή της δεξιάς, πρόσκληση την οποία δεν αποδέχτηκαν οι Τ/Κύπριοι δεξιοί. Ακόμη μια φορά η δεξιά μπαίνει στο χώρο μιας άτολμης αριστεράς και αποσπείρει τέτοιες ενέργειες από την κοινωνική δυναμική τους, δυναμική απαραίτητη για τη διατήρηση του ανεξαρτησιακού στόχου. Για δεκάδες χρόνια ακούσαμε (και ακούμε) ηχηρά αντιποικιακά και απελευθερωτικά συνθήματα από δυνάμεις που το μόνο που κατεφέρνουν είναι να προκαλούν το αντίθετο. ● κ.α.

Κατάστημα Αλληλεγγύης με την Νικαράγουα και την Παλαιστίνη

Στο εμπορικό κέντρο «Γαλαξίας» πάροδος Μακαρίου. Κάρτες-κασέττες-είδη χειροτεχνίας από τη Νικαράγουα και την Παλαιστίνη, βιβλία. Στο ίδιο κατάστημα οι φίλοι της Γης πωλούν επίσης αντίστοιχα πράγματα.

Για καπνιστές και μη καπνιστές κυκλοφορεί το Αντικαπνιστικό Δελτίο του Αντικαρκινικού Συνδέσμου.

Πάρτυ «Εντός»

Στο οίκημα του περιοδικού Μίνωος 5 στις 17 του Δεκέμβρη. Το έδεσμα θα είναι σούβλα και θα πρέπει να πάρετε τα εισιτήρια σας από πριν (Ε4).

μια συνεντευξη του Niyazi Kizilyürek

στην
Yenidüzen

Από τη Yenidüzen της 8ης και 9ης Σεπτεμβρίου μεταφράσαμε μια συνέντευξη του γνωστού πια στους τακτικούς αναγνώστες του «Εντός», Niyazi Kizilyürek. Η συνέντευξη αναφέρεται σε σεμινάριο για το «Κυπριακό», που διοργανώθηκε στα τέλη του περασμένου Αυγούστου από το Νορβηγικό Κέντρο Διεθνών Σχέσεων στο Λήδρα Πάλλας, (29 Αυγούστου - 2 Σεπτεμβρίου) Στο κείμενο περιλαμβάνονται οι πρόλογοι και τα σχόλια της εφημερίδας.

ibrahim aziz

Οι απόψεις του Niyazi Kizilyürek

8 Σεπτεμβρίου 1988

- «Στη συνάντηση δεν συζητήθηκε το μέλλον αλλά το παρελθόν»
- Kizilyürek: Ο Mümtaz Soysal εξέθεσε τις τουρκικές απόψεις τις οποίες στηρίξε πάνω στο ζήτημα της «ανασφάλειας»

Σε μια περίοδο που χαρακτηρίζεται από ένα αισιόδοξο κλίμα η συνάντηση του Λήδρα Πάλλας (που εκτός των άλλων δεν είχε κανένα δεσμευτικό χαρακτήρα) παρουσιάστηκε σαν τεκμήριο απαισιοδοξίας και αδιαλλαξίας. Έτσι άρχισε να εκθέτει τις απόψεις του ο Ν. Κ. για την συνάντηση που οργάνωσε πρόσφατα στο Λήδρα Πάλλας το Ινστιτούτο Πολιτικών Ερευνών της Νορβηγίας.

Ο Ν.Κ. τόνισε ότι η συνάντηση δεν είχε δεσμευτικό χαρακτήρα και ανέφερε τα εξής:

Πρώτα απ' όλα πρέπει να πούμε ότι η συνάντηση έγινε μέσα σε μια τυπική

ατμόσφαιρα που δεν εδέμενε κανένα.

Η συνάντηση στόχευε στη παρουσίαση των διαφόρων παραγόντων που συμμετείχαν με βάση την ατομική τους ιδιότητα. Οι συμμετέχοντες δεν εκπροσωπούσαν πολιτικά κόμματα.

Κατά συνέπεια η προβολή της συνάντησης σαν συνάντησης όπου υπήρχαν διαφορές απόψεων μεταξύ του Λουκαϊδίου και του Soysal και αυτή θα ήταν μια πιο αντικειμενική προσέγγιση.

- Τι άλλο τράβηξε την προσοχή σου σ' αυτή τη συνάντηση;

- Σ' αυτή τη συνάντηση κατάλαβα ότι πρέπει να λαμβάνονται υπόψη διάφορα πράγματα όταν γίνονται τέτοιες ενέργειες (συναντήσεις).

Για παράδειγμα πολύ σημαντικό στοιχείο είναι οι προθέσεις της κάθε πλευράς. Θα μπορούσε κανένας να πει ότι Τ/Κύπριοι ανταγωνίζονταν να εξηγήσουν μπροστά στους Ευρωπαίους ποιός είχε περισσότερο δίκαιο. Κι αυτός ο ανταγωνισμός σίγουρα δεν έγινε με προσανατολισμό το μέλλον. Ο καθένας προσπάθησε ν' αποδείξει ποιός και πώς έκανε τα περισσότερα κακά στο παρελθόν. Αυτή η προσέγγιση κατά την άποψή μου είναι λανθασμένη. Κι εγώ σαν άτομο που φέρω μέσα μου τις ανησυχίες ενός επιστήμονα, δεν είχα την άνεση να μιλήσω και δεν είπα τίποτε. Παρακολούθησα. Όμως είπα το εξής στους διοργανωτές: δεν ήξερα ότι αυτή είναι μια συνάντηση πολιτικής πολεμικής. Εγώ ήλθα για να εκφράσω απόψεις πάνω σ'

ένα επιστημονικό επίπεδο για το πώς λύεται το κυπριακό, τι δυνατότητες προσφέρει η επιστήμη για τη λύση του και είχα την εντύπωση ότι ντόπιοι και ξένοι επιστήμονες και άλλοι ενδιαφερόμενοι αυτοί θα συζητούσαν.

Αρχίσαμε τη συζήτηση με το 1974. Το έφεραν στην ημερήσια διάταξη οι Ε/Κύπριοι. Μετά οι Τ/Κύπριοι πήδησαν στο 1964. Και βρεθήκαμε ξαφνικά να συζητάμε για την μάχη του Malazgirt του 1071.

Εν τούτοις σκοπός της συνάντησης μας ήταν να εκφράσουμε απόψεις πάνω στην ομοσπονδία, και να συζητήσουμε πάνω σε επιστημονικές βάσεις.

- Ποιά ήταν η προσέγγιση του Soysal;

- Η προσέγγιση του Μ. Soysal ήταν ενδιαφέρουσα. Ο ίδιος την χαρακτήρισε σαν μια κοινωνικο-ψυχολογική προσέγγιση. Είπε ότι θα εξηγούσε ορισμένα πράγματα ξεκινώντας απ' αυτή την άποψη. Προσπάθησε να διαγνώσει την ψυχολογία των μαζών της Τουρκίας και Τ/Κυπρίων. Τόνισε ότι η τουρκική κοινή γνώμη έχει τύψεις συνειδήσεως για τους Τούρκους που έμειναν έξω (από τα σύνορα) το 1923, και ότι ζει με το αίσθημα να τους προστατέψει και συνεπώς κοιτάζει την Κύπρο «ζεστά».

Μ' όλα αυτά ο Μ. Soysal ήθελε να καταλήξει στο εξής: μην προσπαθήσετε να πιέσετε την κοινή γνώμη της Τουρκίας, αυτό δεν θα σας βγάλει πουθενά, εξ' άλλου η κοινή γνώμη της Τουρκίας ζει κάτω από το αίσθημα ενός ιστορικού καθήκοντος, ευθύνης και ενοχής. Συνεπώς δεν

πρόκειται να κάνει υποχωρήσεις σ' αυτό το θέμα. Ο Soysal προχώρησε και πιο πέρα για να πει ότι η τουρκική διπλωματία είναι συνηθισμένη στις πιέσεις και ότι είναι αδύνατο ξένες δυνάμεις να την πιέσουν.

Αναφέρθηκε επίσης στο θέμα της αναγνώρισης της ΤΔΒΚ και είπε ότι η αναγνώριση της Τουρκίας και μόνον είναι αρκετή, για να υπερπηδηθούν βασικά προβλήματα.

Και μετά την απαρίθμηση όλων αυτών είπε ότι αν οι Τ/Κύπριοι θα παρακαθήσουν στη τράπεζα των διαπραγματεύσεων θα το κάμουν εθελοντικά.

Συνοψίζοντας τις θέσεις του, απόφυγε να τις χαρακτηρίσει σαν επίσημες είπε όμως ότι είναι οι τουρκικές θέσεις.

Κατά τον Soysal ομοσπονδία που θα ιδρυθεί είναι μια τρίτη μονάδα που θα αποτελείται από δύο άλλες ξεχωριστές μονάδες. Οι δύο ξεχωριστές μονάδες θα συνδέονται με μια αδύνατη κεντρική κυβέρνηση. Κατά τον κ. Soysal το μοντέλλο αυτό εφαρμόζεται σε περιπτώσεις όπου δεν υπάρχει εμπιστοσύνη μεταξύ των κοινοτήτων. Ολόκληρο το μοντέλο του Soysal στηρίχτηκε στο αίσθημα ανασφάλειας.

Εγώ έχω να πω ένα-δύο πράγματα για αυτό το σύστημα. Πρώτα-πρώτα το σημείο εκκίνησης του κ. Soysal είναι η ανασφάλεια και αναπόφευκτα οδηγείται σ' ένα συμπέρασμα ανασφάλειας. Αν το εξετάσουμε προσεχτικά θα δούμε ότι είναι ένα κλειστό μοντέλο, που δεν έχει περιθώρια μετεξέλιξης, διότι δεν αφήνει χώρο για τυχόν ενεργειες που θα θρέψουν την εμπιστοσύνη. Με άλλα λόγια είναι προϋπόθεση για τσιμεντοποίηση της ανασφάλειας.

Η μ' άλλα λόγια εισηγείται να φτιάξουμε ένα χώρο ΔΙΑΦΥΛΑΞΗΣ της ΑΝΑΣΦΑΛΕΙΑΣ. Εν τούτοις όταν μιλούμε για λύση πρέπει να λύσουμε και το πρόβλημα της ανασφάλειας. Αν το βασικό πρόβλημα είναι η ανασφάλεια,

στη λύση πρέπει να δοθεί προτεραιότητα σ' αυτήν. Διότι μια λύση που ανάγει την ανασφάλεια δεν θα είναι λύση.

Ο Μ. Soysal αντίκρισε τα βασικά ανθρώπινα δικαιώματα και ελευθερίες από αυτή την σκοπιά και λόγω της ανασφάλειας υποστήριξε ότι δεν είναι δυνατή η πλήρης εφαρμογή των. Σ' αυτό το σημείο, εκ των πραγμάτων τίθεται ένα άλλο ερώτημα: η λύση θα είναι δημοκρατική;

Ουσιαστικά ο κ. Soysal μας παρουσιάζει την εικόνα ενός καθεστώτος ανελευθεριών, που υποθέτω ότι δεν θα έχει σχέση με την δημοκρατία. Δεν πιστεύω ότι αυτό θα αποτελέσει λύση. Η λύση πρέπει να αποκλείει την ανασφάλεια και ταυτόχρονα να στηρίζει την δημοκρατία.

Για παράδειγμα αν μου αντιπαραθέσουν τη λύση από τη μια και τις ελευθερίες από την άλλη εγώ προτιμώ τις ελευθερίες μου, όχι τη λύση.

Τα θέματα ιδιαίτερης ευαισθησίας για τους Τ/Κ ή τους Ε/Κ προσεγγίζονται με καλή θέληση.

9 Σεπτεμβρίου 1988

Ο Ν.Κ. συνόψισε στο προηγούμενο κείμενο τις απόψεις του Μ. Soysal, συμβούλου του προέδρου. Σ' αυτό το κείμενο θα αναφερθεί στις απόψεις που εξέθεσαν Ε/Κ στη συνάντηση του Αυγούστου στο Λήδρα Πάλλας.

- Κύριε Kizilyürek ποιά ήταν τα κοινά σημεία των Ε/Κυπρίων στη συνάντηση;

- Στη συνάντηση συμμετείχε κάποιος Βασιλείου. Δεν πρόκειται για τον Πρόεδρο της Ε/Κ διοίκησης Γιώργο Βασιλείου. Ελπίζω να μην προκαλέσει σύγχυση η συνωνυμία.

Ο Νίκος Βασιλείου είναι οικονομολόγος και επι-

χειρηματίας. Παρόλο που δεν είχε καμιά αρμοδιότητα να μιλά εκ μέρους της Ε/Κ κοινότητας απαρτίθησε τι οι Ε/Κύπριοι, γενικά αποδέχονται.

Αναφερόμενος ο Ν. Βασιλείου στις απόψεις του Μ. Soysal είπε ότι ο τελευταίος εισηγήθηκε μια κεκαλυμμένη συνομοσπονδία. Και είπε ότι αυτές οι εισηγήσεις σκοπεύουν να νομιμοποιήσουν τη ντε φάκτο κατάσταση που δημιουργήθηκε με την στρατιωτική επέμβαση.

Στη συνέχεια είπε ότι δεν μπορούν να γίνουν υποχωρήσεις στις τρεις ελευθερίες.

Και συνέχισε λέγοντας ότι σε μια κοινή οικονομία η συμμετοχή των Τ/Κυπρίων στο ακαθάριστο εθνικό προϊόν θα είναι γύρω στο 8% ενώ θα συμμετέχουν σε αναλογία 50% στο κράτος που θα δημιουργηθεί κι αυτό δεν θα είναι δημοκρατικό.

Όπως είπα αυτές είναι οι απόψεις του Ν. Βασιλείου. Εδώ σημειώνω ότι και οι Ε/Κύπριοι συνομιλητές ερχόντουσαν με μια συγκεκριμένη ιστορική αντίληψη. Κάνανε μια υποκειμενική αξιολόγηση. Για παράδειγμα εμείς σαν Τ/Κύπριοι είμαστε ευαίσθητοι πάνω σ' ορισμένα πράγματα.

Πρέπει να τα κοιτάζουν από πιο κοντά και πιο προσεχτικά. Φερ' ειπείν αντιπαραβάλλουν το 8% με το 50% και το θεωρούν αντιδημοκρατικό. Αυτό κατά την άποψη μου είναι εκτίμηση που δέχεται κριτική. Διότι η Τ/Κ κοινότητα έχει πρόβλημα ισότητας συμμετοχής στην εξουσία. Δεν είδα αυτή την ευαισθησία. Βέβαια δεν αφορά όλους αλλά ορισμένους συνομιλητές. Όπως ανέφερα και πριν και οι Τ/Κ και οι Ε/Κ ομιλητές ξεκίνησαν από μια συγκεκριμένη ιστορική αντίληψη και υποκειμενικές εμπειρίες. Εχω την άποψη ότι εδώ ευρίσκεται το λάθος και η έλλειψη.

- Πως κρίνεις τους Ε/Κ ομιλητές που σκέφτονται διαφορετικά;

- Η μεγαλύτερη αδυναμία στη προσέγγιση του

Ν. Βασιλείου ευρίσκεται στην προσπάθεια του να καταλήξει σε μερικά πολιτικά συμπεράσματα ξεκινώντας από μερικά στεγνά στοιχεία και μένοντας σ' αυτά.

Ετσι δεν μπορούν ν' ανακαλύψουν τους τομείς ιδιαίτερης ευαισθησίας των κοινοτήτων. Δεν μπορούν ν' αντιληφθούν τις ευαισθησίες που κρύβουν μέσα τους οι κοινότητες.

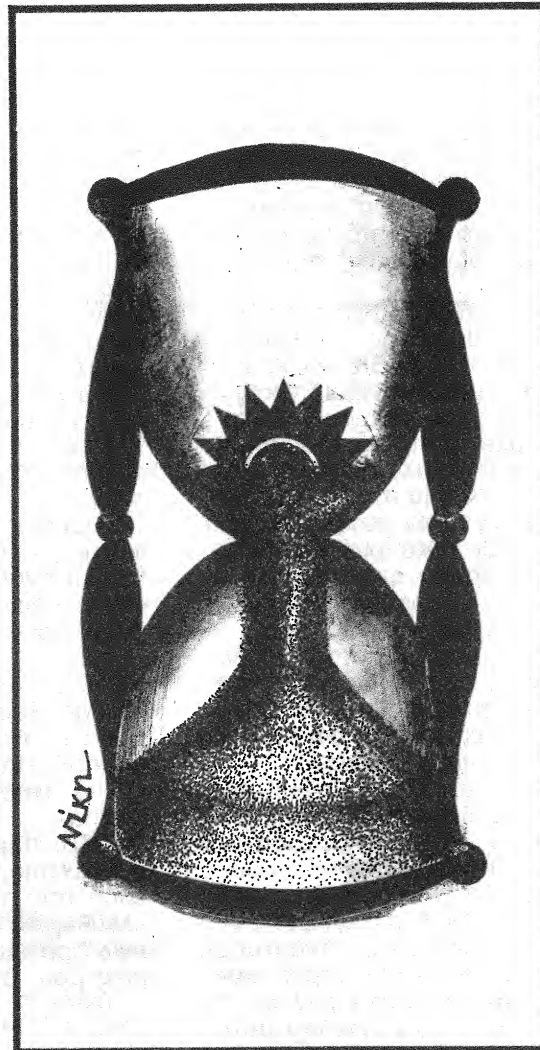
Αυτό δεν είναι μια δημιουργική προσέγγιση. Η αντιπαράβολή του 8% με το 50 % που έγινε προηγουμένως για παράδειγμα, είναι πρώτα-πρώτα μηχανιστική προσέγγιση η οποία είναι αδύνατο να στηριχτεί επισημονικά, και δεύτερο κατ' εμέ δεν συμβάλλει στη λύση. Απεναντίας είναι η μέθοδος που συμβάλλει στη μη λύση.

Εξ' άλλου ο Μ. Ατταλίδης στη πολύ σύντομη ομιλία του και στη στάση που τήρησε αναφέρθηκε στην ισότητα των πολιτών και των περιφερειών μέσα στην ομοσπονδιακή δημοκρατία. Είπε επίσης ότι οι ελευθερίες δεν πρέπει να περιοριστούν και ότι η ομοσπονδία είναι ένα πολιτικό καθεστώς.

- Σε ποιά θέματα είναι ευαίσθητοι οι Ε/Κύπριοι;

- Χωρίς να εννοούν υποχρεωτικά ότι όλοι οι πρόσφυγες πρέπει να επιστρέψουν ανάφεραν ότι υπάρχει αυτό το πρόβλημα το οποίο πρέπει να συζητήσουμε. Έχω την άποψη ότι πρέπει να είμαστε προσεχτικοί σε τέτοια θέματα.

Πρέπει να προσεγγίζουμε με καλή διάθεση τα θέματα όπου υπάρχει ιδιαίτερη ευαισθησία από τους Ε/Κύπριους και Τ/Κύπριους και να πιέζουμε μέχρι τέλους τις δυνατότητες της τεχνικής της λύσης. Πολλοί παραγνωρίζουν το τι είναι εφικτό να γίνει και προβάλλουν στις πολιτικές πλατφόρμες ανέφικτα αιτήματα. Αυτή η προσέγγιση δεν βοηθά. Το θέμα των προσφύγων εν πάση περιπτώσει πρέπει να αποτελέσει αντικείμενο ενός επιστημονικού σεμιναρίου.

Απ' αυτή την έννοια η συνάντηση του Λήδρα Πάλας ήταν ανεπιτυχής. Και ήταν διότι προσπάθησε να φέρει μαζί τους επιστήμονες και τους πολιτικούς. Οι δύο κατηγορίες δεν μπόρεσαν να ταυτιστούν και οι επιστήμονες δεν μπόρεσαν να έχουν επιρροή.

- Άλλα σημεία που είναι ευαίσθητοι οι Ε/Κύπριοι;

- Είπαν ότι δεν θα μπορούσαν να κάνουν υποχωρήσεις στο θέμα των τριών ελευθεριών.

Από την άλλη ο Μ. Soysal είπε ότι υπήρχε διαφωνία στην κατανόηση των εννοιών.

Και έχει δίκαιο γιατί εξ' άλλου οι έννοιες δεν συζητήθηκαν. Αυτό αφορά και τις δύο πλευρές.

Απόδειξη αυτού είναι η προβολή της συνομοσπονδίας από τον Μ. Soysal ενώ συνεζητείτο η ομοσπονδία. ●

Η ΕΞΕΛΙΞΗ ΤΗΣ ΘΕΡΑΠΕΙΑΣ ΤΗΣ ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑΣ ΣΤΗΝ ΚΥΠΡΟ

Ντίνα Μουστερή
Κλινική Ψυχολόγος

Η δημιουργία της θεραπείας της οικογένειας στην Κύπρο ταυτίζεται με την ανάπτυξη του Τμήματος Θεραπείας της Οικογένειας στις Ψυχιατρικές Υπηρεσίες. Το Τμήμα δεν έχει ακόμα καθιερωθεί επίσημα σαν ανεξάρτητη υπηρεσία παροχής εξειδικευμένης θεραπευτικής βοήθειας και η οργάνωση του παραμένει υποτυπώδης. Αντίθετα ο κοινωνικός και επιστημονικός του ρόλος στο Κυπριακό χώρο είναι αρκετά σημαντικός κι έχει αρχίσει να επηρεάζει την καθ' όλα προσέγγιση των ψυχιατρικών προβλημάτων του τόπου.

Για να αντιληφθούμε την διαδικασία δημιουργίας οποιασδήποτε νέας επιστημονικής προσπάθειας στην Κύπρο θα πρέπει να δούμε κάποιες ιδιαίτερες συνθήκες που καθορίζουν τις εξελίξεις στο τόπο. Ένα βασικό χαρακτηριστικό είναι η απουσία Κρατικού Πανεπιστημίου και κατ' επέκταση η ανυπαρξία ενός Κεντρικού Φορέα Επιστημονικής Καθοδήγησης για έρευνα και συντονισμό των επιστημονικών ρευμάτων που κατακλύζουν τον τόπο από τους Κύπριους Επιστήμονες κυρίως που επιστρέφουν από τις σπουδές τους.

Ένα δεύτερο χαρακτηριστικό είναι το πολιτικό πρόβλημα δηλαδή η παρατεταμένη κατοχή του μισού νησιού από τα Τουρκικά στρατεύματα. Η διαιώνιση της κρίσης στο πολιτικό επίπεδο συντηρεί την προσήλωση των επιστημόνων δραστηριοτήτων γύρω από το εθνικό πρόβλημα, σε βάρος των νέων δημιουργικών πειραματισμών στον κοινωνικό και πολιτιστικό τομέα. Η έλλειψη Πανεπιστημίου εξ' άλλου δεν είναι

άσχετη από το πολιτικό πρόβλημα, μια και υπάρχουν αμφιλεγόμενες τάσεις γύρω από την φύση και την ταυτότητα του Πανεπιστημίου. Γενικά, υπάρχει έντονο το φαινόμενο της σύγκρουσης αντιθετικών δυνάμεων, αυτών αφ' ενός που πιέζουν προς την αλλαγή και την εξέλιξη και που στηρίζονται στην οικονομική ανάπτυξη, τον τουρισμό και την εισροή ιδεών από το εξωτερικό κι εκείνων αφ' ετέρου των δυνάμεων που στηρίζονται στις παραδοσιακές εθνικο-θρησκευτικές αξίες και που συντείνουν στην επικράτηση μιας συντηρητικής νοοτροπίας.

Με αυτά τα δεδομένα, ιδιαίτερα μάλιστα αν λάβουμε υπ' όψη το μικρό μέγεθος της Κυπριακής Κοινωνίας (γύρω στις 700.000 κατοίκους μόνο), βλέπουμε να αποκτούν ιδιαίτερη σημασία οι μεμονωμένες, ατομικές πρωτοβουλίες στην δημιουργία νέων ιδεών και πρακτικής στον επιστημονικό κι επαγγελματικό τομέα. Αυτό έχει τις θετικές και τις αρνητικές τους πλευρές. Θετικές γιατί κάποιος μπορεί να βρει πρόσφορο έδαφος για την διάδοση και εφαρμογή καινούργων ιδεών, αφού δεν προϋπάρχουν οργανωμένοι θεσμοί προς αυτή την κατεύθυνση. Αρνητικές γιατί αυτή η ίδια η έλλειψη οργανωμένων θεσμών δεν επιτρέπει την δημιουργική αξιοποίηση των διαφόρων ατομικών προσπαθειών. Εξ' άλλου, ευνοείται μ' αυτό τον τρόπο ο ερασιτεχνισμός, η προχειρότητα και ο τσαρλατανισμός.

Εκτός από αυτή υπάρχουν και παγίδες, όπως π.χ η τάση να δίνεται η εντύπωση από τα ευρύτε-

ρα γραφειοκρατικά συστήματα ότι επιτρέπονται οι ατομικές πρωτοβουλίες, ενώ στην πραγματικότητα αγνοούνται απλώς από τις Υπηρεσίες, μέχρις ότου απειληθούν σοβαρά κάποιες παραδοσιακές δομές, οπότε κινούνται οι μηχανισμοί ελέγχου, με μεγαλύτερη ή μικρότερη επιτυχία. Το ίδιο μπορεί να συμβεί και στα θέματα της κοινωνικής ζωής και των αλλαγών που επιχειρούνται στους τομείς της ιδιωτικής ζωής και ηθικής.

Μέσα σ' αυτό το πλαίσιο άρχισε να αναπτύσσεται σταδιακά από το 1982 η Θεραπεία της Οικογένειας μέσα στις Ψυχιατρικές Υπηρεσίες της Κύπρου. Η ώθηση δόθηκε από το προσωπικό ενδιαφέρον μιας μικρής ομάδας ατόμων κυρίως ψυχολόγων με επικεφαλής τον ψυχίατρο Βάσο Πύργο. Τα άτομα αυτά είχαν αρχίσει να πειραματίζονται στο πεδίο των ψυχοθεραπευτικών προσεγγίσεων γενικά στηριγμένων βασικά στην ψυχαναλυτική θεωρία. Στην συνέχεια προσανατολίστηκαν προς την συστηματική ψυχοθεραπεία με αφορμή την διοργάνωση του Δελφικού Συμποσίου στην Κύπρο και την εντύπωση που προκάλεσαν Ειδικοί όπως οι Γ. Βασιλείου, Μ. Adolfi, de Pino Prata, τον Σεπτέμβριο του 1982. Από τότε διαμορφώθηκε ομάδα από ψυχολόγους και νέους ψυχιάτρους αρχικά, και που διευρύνθηκε σταδιακά με επαγγελματίες του ιδιωτικού τομέα. Βασικά στελέχη της ομάδας ήταν ο ψυχίατρος Βάσος Πύργος και η Κλινική Ψυχολόγος Ντίνα Μουστερή που ανέλαβαν, σε συνεργασία με τα υπόλοιπα μέλη της ομάδας κι επιπρόσθετα από τα κανονικά τους καθήκοντα στην Υπηρεσία, να προωθήσουν

την επιμόρφωση στον τομέα της Οικογενειακής Θεραπείας.

Πραγματοποιήθηκε στην συνέχεια μια σειρά από συμμετοχές, με προσωπικά έξοδα, σε Συνέδρια και Σεμινάρια του εξωτερικού, καταρτίστηκε μια μικρή δανειστική βιβλιοθήκη και δόθηκε έμφαση στην διοργάνωση επιμορφωτικών Σεμιναρίων στην Κύπρο, πάντα με προσωπικά έξοδα των συμμετεχόντων, με εμπειρογνώμονες προσκεκλημένους διεθνούς φήμης στον τομέα της Οικογενειακής Θεραπείας. Ονόματα όπως ο Ian Bennan, Γιώργος Βασιλείου, Luigi Boscolo, J. Schlicht κ.α διηύθυναν εντατικά σεμινάρια σε Κύπριους Επιστήμονες ενώ παράλληλα απολάμβαναν τον ήλιο και την θάλασσα του νησιού.

Αξίζει να τονίσουμε ότι εκτός από 2 περιπτώσεις (2 εντατικά θερινά σεμινάρια του Πύργου στο Μιλάνο και μια 3/μηνη εξάσκηση της Μουστερή στο Maudsley του Λονδίνου) όλα τα άλλα επιμορφωτικά ταξίδια γίνονταν με οικονομική επιβάρυνση των θεραπευτών και όταν η απουσία από την Υπηρεσία δεν παρακάλυψε την «κανονική» δουλειά για την οποία πληρώνονταν οι λειτουργοί. Η ίδια λογική εφαρμόζονταν και εφαρμόζεται ακόμα και σήμερα, σε σχέση με τις ώρες που χρησιμοποιούνται για την Οικογενειακή Θεραπεία.

Το καλοκαίρι του 1987 γίνεται η πρώτη επίσημη αναγνώριση από το Υπουργείο και τις Ψυχιατρικές Υπηρεσίες με την διοργάνωση του 1ου Επίσημου Σεμιναρίου με θέμα την Οικογενειακή Θεραπεία, που επιχορηγήθηκε από την W.H.O.. Το Σεμινάριο διήυθη το J. Schlicht με συντονιστή (coordinator) τον Β. Πύργο, και απευθυνόταν όχι μόνο σε λειτουργούς των Ψυχιατρικών Υπηρεσιών αλλά και σε εκπροσώπους άλλων Τμημάτων του Υπουργείου Υγείας, του Υπουργείου Παιδείας και σε λειτουργούς Ευμερείας.

Εν τω μεταξύ, από τα τέλη του 1985 το Τμήμα είχε αποκτήσει από δωρεές εθελοντών, ειδι-

κές εγκαταστάσεις (σύστημα μονοδρομικού καθρέπτη με μικρόφωνα και βίτεο) κι ειδικό χώρο που στεγάζεται, από τότε, στο κτίριο της Ψυχιατρικής Κλινικής του Γενικού Νοσοκομείου Λευκωσίας, μακριά από το Ψυχιατρείο που είναι η έδρα της ψυχιατρικής πρακτικής και δίπλα από τα γραφεία των εξωτερικών ιατρικών.

Μέχρι σήμερα δεν υπάρχει ακόμη αποσπασμένο προσωπικό, ούτε αρχείο, γραμματέας, οργανωμένη βιβλιοθήκη, τακτικές ώρες λειτουργίας και σαφή κριτήρια άσκησης αυτής της θεραπείας, ούτε καθορισμένη μέθοδος αξιολόγησης, ώρες και προσωπικό για έρευνα. Παρ' όλα αυτά οι ενδείξεις φανερώνουν την ύπαρξη θετικών αποτελεσμάτων. Μια πρώτη εκτίμηση μας λέει ότι 135 οικογένειες επισκέφθηκαν το Τμήμα το 1984 και μετά. Από αυτές όλες οι 83 οικογένειες που έτυχαν περισσότερων από 2 συνεδριών παρουσιάζουν σαφή επιτυχή έκβαση 48,1% (σχεδόν οι μισές). Από τις 83 σαφή αποτυχία παρουσιάζουν μόνο 12% και για τους 39,1% είμαστε χωρίς καθόλου στοιχεία για την έκβαση της θεραπείας τους.

Ο ρόλος του Τμήματος μέσα στο Ψυχιατρικό Σύστημα είναι αρκετά διφορούμενος. Οι θεραπευτές της Υπηρεσίας βρίσκονται στην παράδοξη θέση να κατακτούν το δικαίωμα τους να βλέπουν οικογένειες όχι σε συνάρτηση με το ενδιαφέρον και την κατάρτιση τους στον τομέα αυτό, αλλά σε συνάρτηση με την ικανότητα τους να απασχολούνται σε άλλους τομείς άσχετους με την θεραπεία της οικογένειας. Η άσκηση της Οικογενειακής Θεραπείας θεωρείται ακόμη τέτοια πολυτέλεια που δίνεται από την Υπηρεσία σαν δώρο σε κάποιο που δεν την επιζητεί πολύ επίμονα γιατί έτσι δείχνει ότι δεν θέλει να παραμελήσει την «δουλειά» του.

Σίγουρα αυτό το πρόβλημα συνδέεται με το γενικότερο φαινόμενο της ισοπέδωσης, όπου η δουλειά δεν αξιολογείται με βάση την ικανότητα και πρωτοβουλία του επιστήμονα αλλά με κάποιους αό-

ριστους κανονισμούς που εξυπηρετούν την διατήρηση της παραδοσιακής λειτουργίας στην Υπηρεσία.

Τα τελευταία χρόνια, πρέπει να σημειώσουμε, υπάρχει μια αισθητή πρόοδος στις Ψυχιατρικές Υπηρεσίες. Έχει φανεί η ανάγκη για κάποια εξειδίκευση σε τομείς και δημιουργία μιας νέας κεντρικής πολιτικής. Οι ιδέες για κοινοτική ψυχιατρική και αποκέντρωση, έχουν διεισδύσει σοβαρά και επηρεάζει τις κατευθύνσεις δραστηριοτήτων. Παράλληλα έχουν εντοπισθεί τομείς όπου χρειάζεται να δοθεί έμφαση, όπως π.χ. ο αλκοολισμός και τα ναρκωτικά κι ο τομέας της κοινωνικής αποκατάστασης των ψυχιατρικών αρρώστων. Η εξέλιξη αυτή ήταν το αποτέλεσμα δραστηριοποίησης κάποιων λειτουργών - ψυχιάτρων και ψυχολόγων - με προσοδευτικές αντιλήψεις αλλά συντελείται κυρίως κάτω από την πίεση εφ' ενός των διεθνών εξελίξεων στην ψυχιατρική και των αλλαγών στις κοινωνικές αντιλήψεις και κοινωνικά προβλήματα του τόπου που σπρώχνουν προς τον εκσυγχρονισμό στην παροχή βοήθειας και στην μεταβολή της επίσημης κρατικής πολιτικής στα θέματα υγείας.

Το πιο ενδιαφέρον όσο αφορά το «Τμήμα Θεραπείας της Οικογένειας» είναι ότι από την αρχή της δημιουργίας του μέχρι και σήμερα ακόμα φαίνεται να λειτουργεί παράλληλα και στο περιθώριο κατά κάποιο τρόπο ως προς το υπόλοιπο Σύστημα και να μην ακολουθεί τις φυσιολογικές εξελίξεις που πραγματοποιούνται στην Υπηρεσία. Εξακολουθεί να μη ανήκει στις προτεραιότητες της και πρέπει να λειτουργεί όταν και εφ' όσον δεν παρεμποδίζει την λειτουργία των υπολοίπων δραστηριοτήτων. Αξίζει να αναρωτηθούμε που οφείλεται το γεγονός ότι συνεχίζει να υπάρχει, να αναπτύσσεται και να διατηρεί την ιδιάζουσα θέση του στην Υπηρεσία.

Κατά την δική μου άποψη δύο είναι οι βασικοί λόγοι: Ο 1ος έχει να κάνει με τον ρόλο που

Η ΘΕΡΑΠΕΙΑ ΤΗΣ ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑΣ

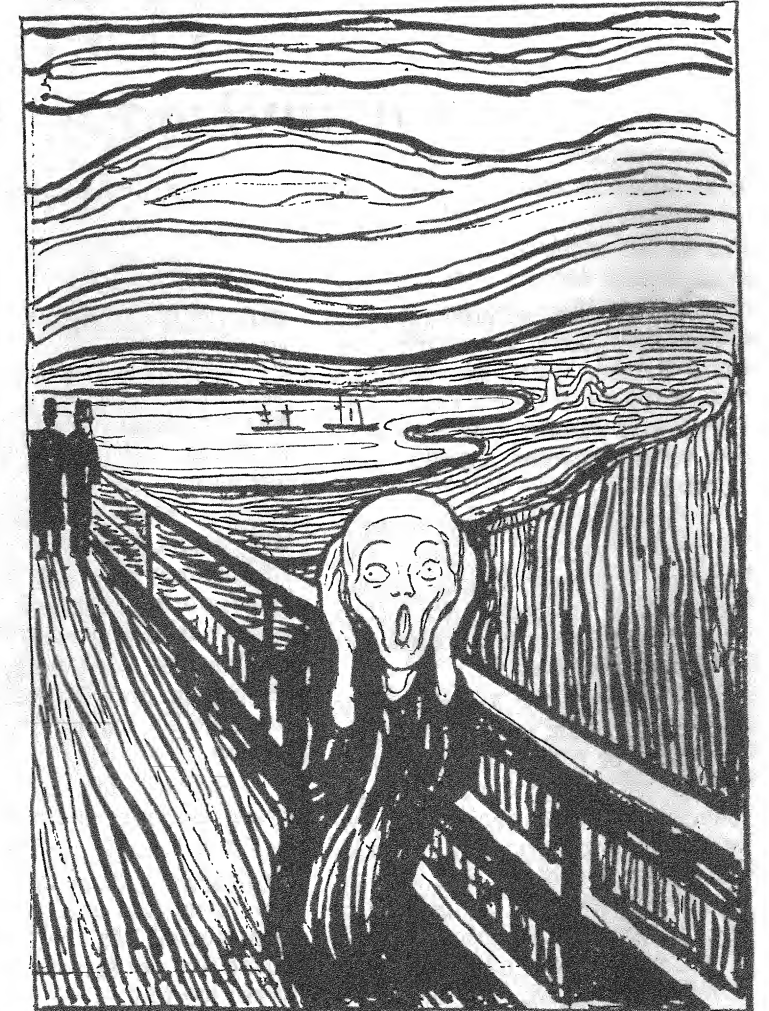
παίζει το Τμήμα μέσα στο Ψυχιατρικό σύστημα και ο 2ος με τον ρόλο του μέσα στην ίδια την κοινωνία.

Θα αναφερθώ πολύ σύντομα στους 2 αυτούς λόγους:

1) Όσον αφορά τον ρόλο του Τμήματος μέσα στην Υπηρεσία από την αρχή της ίδρυσης του κατόρθωσε να προσελκύσει άτομα που ενδιαφέρονται για την εφαρμογή νέων ιδεών στην Ψυχιατρική και που χρησιμοποιούσαν μεθόδους άλλες από την καθαρά φαρμακευτική κι οργανιστική. Αποτέλεσε έτσι ένα πόλο έλξης για τις ψυχοθεραπευτικές προσεγγίσεις γενικά, γιατί δεν υπήρχε άλλος χώρος που να προσφέρεται για αυτό τον σκοπό. Επειδή ο όρος Θεραπεία της Οικογένειας ήταν γενικός και άγνωστος αρχικά, η ομάδα που ασχολήθηκε με αυτό το θέμα στην πραγματικότητα προσπαθούσε να πειραματισθεί εφαρμόζοντας διάφορες ψυχοθεραπευτικές προσεγγίσεις και δοκιμάζοντας τα διάφορα θεωρητικά πρότυπα που άλλοτε αφορούσαν ατομική αντιμετώπιση, άλλοτε ψυχοθεραπεία ομάδας και άλλοτε καθαρά συστημική ψυχοθεραπεία.

Αυτοί οι πειραματισμοί είχαν σαν αποτέλεσμα να λειτουργήσει η ομάδα Θεραπείας της Οικογένειας καταλυτικά μέσα στο όλο σύστημα των Ψυχιατρικών Υπηρεσιών και να προκαλέσει ένα προβληματισμό και ένα διάλογο για την επιστημολογία της Ψυχιατρικής άσκησης.

2) Όσον αφορά τον κοινωνικό ρόλο του Τμήματος φάνηκε πολύ γρήγορα πως η άσκηση της Θεραπείας της Οικογένειας θα εύρισκε πρόσφορο έδαφος μέσα σε μια κοινωνία όπου η ανάγκη για κατοχύρωση της οικογενειακής ζωής ήταν πρωταρχική, ύστερα από την κρίση του 1974, δηλαδή της Τουρκικής κατοχής και της προσφυγιάς και μέσα στο κλίμα της διαρκούς πολιτικής ανασφάλειας που ενισχύθηκε από τις απότομες κοινωνικές και πολιτικές αλλαγές που προκάλεσε ο εκμοντερνισμός και η οικονομική πρόοδος. Η Θεραπεία της Οικογένειας σαν πρακτική άρχισε να προκαλεί το ενδιαφέρον των Μαζικών Μέσων Επικοινωνίας και των πιο εξειδικευμένων περιοδικών που εξέφραζαν την Κοινή γνώμη και γρήγορα του ιδίου του Υπουργείου Υγείας που περέλαβε στην πολιτική φρασεολογία την προώθηση της Θε-

« Η κραυγή » του Edvard Munch (1895)

ραπείας της Οικογένειας στα πλαίσια της προσπάθειας του για εκσυγχρονισμό στην προσφορά υπηρεσιών και ταυτόχρονα για προστασία και συντήρηση του θεσμού της Κυπριακής Οικογένειας.

Έτσι βρισκόμαστε ακόμα σ' ένα στάδιο όπου οι οικογενειακοί θεραπευτές μέσα στο Ψυχιατρικό Σύστημα λειτουργούμε σαν οι «διανοούμενοι» κατά κάποιο τρόπο της Ψυχιατρικής αυτοί δηλαδή που αντιπαραβάλλουν ένα διαφορετικό Μοντέλλο απ' αυτό των φαρμάκων, του ηλεκτροσπασμού αλλά και της επέκτασης της ψυχιατρικής εξουσίας προς τα έξω. Μ' άλλα λόγια λειτουργούμε σαν αυτοί που αντιστέκονται λίγο ή πολύ στην ψυχιατρικοποίηση της κοινωνότητας και αντιπροτείνουν την χειραφέτηση του ατόμου μέσα στο ίδιο του το σπίτι.

Αντίθετα στο κοινωνικό μας

ρόλο οι θεραπευτές της οικογένειας έχουμε την εικόνα των καλών νοικοκυραίων και των καλών γονιών που προστατεύουν τις αξίες της οικογένειας κι εμποδίζουν την διάλυση τους.

Παραμένει το ερώτημα ποιά θα είναι η εξέλιξη της θεραπείας της οικογένειας, κατά πόσο θα υποταχθεί τελικά στη προτεραιότητα μιας τεχνοκρατικής ψυχιατρικής επέκτασης προς την κοινωνότητα με την κατοχύρωση του ψυχιατρικού Μοντέλλου ή αν θα επεκταθεί σ' ένα πραγματικό αυτόνομο επιστημονικό Τμήμα που θα δημιουργεί σοβαρούς επαγγελματίες με ουσιαστική προσφορά στον τόπο. Η έκβαση εξαρτάται από την θέληση της ομάδας να συνεχίσει την εκπαίδευση της και την δουλειά της με στόχο να πείσει για την αποτελεσματικότητά της κι ελπίζουμε να το πετύχουμε. ● ντ. μ

Η.Π.Α. η δίγλωσση παιδεία

Χρ. Αχνιώτης

Οι ΗΠΑ είναι μια χώρα χωρίς επίσημη γλώσσα για ευνόητους λόγους: Δεκάδες φυλές και κουλτούρες συνυπάρχουν έτσι ώστε η επισημοποίηση της μιας γλώσσας εναντίον της άλλης να δημιουργούσε σοβαρές αντιδράσεις.

Οι πρώτοι κάτοικοι της Αμερικής, οι Ινδιάνοι μιλούσαν τις δικές τους γλώσσες. Η Ισπανική γλώσσα χρησιμοποιούνταν στην Καλιφόρνια, Νέο Μεξικό, Κολοράδο και Τέξας μια και οι πολιτείες αυτές ανήκαν στο Μεξικό.

Η κυριαρχία της Αγγλοσαξωνικής κουλτούρας έδωσε ώθηση στην Αγγλική γλώσσα σε σημείο που να χρησιμοποιείται από πολύ από τις άλλες. Η Ισπανική από γλώσσα πλειοψηφίας έγινε γλώσσα μειοψηφίας. Σαν αποτέλεσμα οι Ισπανόφωνοι ως επί το πλείστον μιλούν και Αγγλικά, οι δε μετανάστες είναι αναγκασμένοι να μάθουν Αγγλικά. Η προσπάθεια των τελευταίων όμως συνήθως αποτυγχάνει γιατί δεν τα καταφέρνουν να απομνημονεύουν στην Αμερικανική κοινωνία η οποία θάλεγα δεν τους δέχεται. Αναγκάζονται τελικά να μείνουν αποκλεισμένοι σε φτωχές περιοχές και να κάνουν τις χειρότερες δουλειές. Τα δε παιδιά τους μπαίνουν σε δίγλωσσα προγράμματα ώστε να συνεχίσουν ομαλά την μόρφωσή τους. Τα δίγλωσσα προγράμματα, δίνουν όλα τα μαθήματα στην μητρική γλώσσα των παιδιών ενώ ταυτόχρονα τα παιδιά κινούνται ταχύρρυθμα μαθήματα Αγγλικών. Όταν φτάσουν στο σημείο που μπορούν να παρακολουθούν όλα τα μαθήματα στα Αγγλικά, τότε σταματά η διδασκαλία στην μητρική γλώσσα, με εξαίρεση των μαθημάτων που είναι συνδεδεμένα με την μητρική κουλτούρα.

Το θέμα της Δίγλωσσης Εκπαίδευσης (ΔΕ) αν και φαίνεται απλό, δημιουργεί τέτοιες αντιθέσεις οι οποίες εκφράζονται συχνά στα Αμερικανικά μέσα μαζικής ενημέρωσης.

Σκοπός αυτού του κειμένου είναι πρώτον να κάνει μια ιστορική αναδρομή της ΔΕ και δεύτερον να εξετάσει τα υπέρ και τα κατά επιχειρήματα, κατά τρόπον που να ξεσκεπάσει την πολιτική ιδεολογία που τα συνοδεύει.

σύντομη ιστορική αναδρομή

Ολες οι Αφρικάνικες γλώσσες που μιλούσαν από τους σκλάβους απαγορεύτηκαν.

Το 1868 η ομοσπονδιακή κυβέρνηση πέρασε νομοσχέδιο που ανάγκαζε τα Ινδιάνικα να φύγουν από τους καταυλισμούς και τα σχολεία τους και να φοιτούν σε αγγλόφωνα σχολεία.

Το 1891, η αγγλική έγινε η επίσημη γλώσσα στο Νέο Μεξικό παρόλο που μόνο 5% του πληθυσμού μιλούσαν Αγγλικά.

Το 1919 απαγορεύτηκε η διδασκαλία στα Ιαπωνικά στη Χαβάη.

Την δεκαετία του 1920 και 30 η Αγγλική έγινε η γλώσσα διδασκαλίας στο Puerto Rico ασχέτως ότι κανένας Πορτορικανός δε την μιλούσε. (Το Puerto Rico δεν έχει γίνει ακόμα Αμερικανική πολιτεία).

Η απαγόρευση των εθνικών γλωσσών που μόλις ανέφερα δεν είχε άλλο σκοπό παρά τον έλεγχο και την πολιτιστική υποδούλωση των πιο πάνω λαών.

Το 1917 η ομοσπονδιακή κυβέρνηση τερμάτισε τα δίγλωσσα προγράμματα αναγκάζοντας τις πολιτειακές αρχές να απαγορεύσουν την χρήση άλλων γλωσσών για διδασκαλία.

Σ' αυτή την περίοδο ξεκινά ο πρώτος παγκόσμιος πόλεμος και η Γερμανική γλώσσα απαγορεύτηκε.

Η ΔΕ έγινε ξανά θέμα συζήτησης, γύρω στο 1960 επ' ευκαιρία του κινήματος για δημοκρατικά δικαιώματα και το κίνημα εναντίον του πολέμου στο Βιετνάμ. Ίσως το γεγονός ότι αυτό το θέμα εμφανίζεται σε μια περίοδο λαϊκής κινητοποίησης να μην είναι τυχαίο. Σύμφωνα με τους Νέγρους και Λατινοαμερικανούς (που έλαβαν μέρος σ' αυτά τα κινήματα), η ΔΕ, τα ανθρώπινα δικαιώματα και το αντιπολεμικό αίσθημα είναι μορφές έκφρασης μιας κοινής ιδεολογίας όπως ο αντιδίγλωσσιςμός, ρατσισμός και μιλιταρισμός μιάς άλλης. Κατ' αυτούς η δίγλωσση εκπαίδευση δεν εδόθηκε στο λαό όπως είπε ο Bennett

(Γενικός Γραμματέας εκπαίδευσης των ΗΠΑ) «σε μια ειρηνική επανάσταση όπου η ομοσπονδιακή κυβέρνηση προχώρησε στο να δημιουργήσει ίσες ευκαιρίες για όλους». Αυτές οι παραχωρήσεις εδόθηκαν στον λαό μετά από σκληρούς αγώνες και όταν η αστυνομία έσπασε στο ξύλο τον μισό πληθυσμό των νέγκρικων και ισπανόφωνων κοινοτήτων.

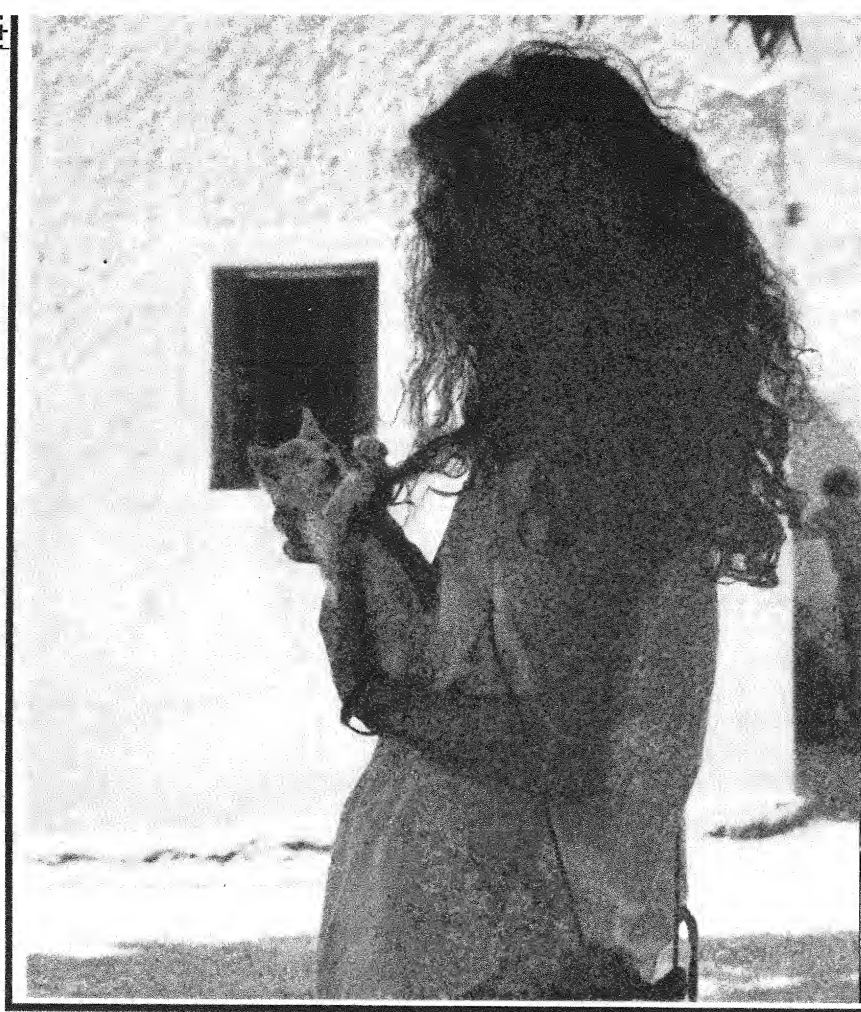
επιχειρήματα υπέρ

Ας δούμε όμως τι λένουν μερικοί από τους υποστηρικτές της ΔΕ για την αποτελεσματικότητα της μεθόδου τους: Σύμφωνα με την Migdalia Romero (Καθηγήτρια της γλωσσολογίας στο City University of New York) τα παιδιά που πηγαίνουν στην Αμερική από άλλες χώρες, παίρνουν μαζί τους ακαδημαϊκές γνώσεις τις οποίες μπορούν να εκφράσουν μόνο στην μητρική τους γλώσσα. Είναι σπουδαίο αυτές οι γνώσεις να αναγνωριστούν από τους νέους τους δασκάλους και οι μαθητές να βοηθηθούν ώστε να προχωρήσουν πιο πέρα και με τον ίδιο ρυθμό. Αυτό φυσικά δεν μπορεί να γίνει στην Αγγλική αν ο μαθητής δεν την γνωρίζει. Και μετά όταν οι μαθητές καταλάβουν έννοιες στην δική τους γλώσσα θα μπορέσουν να τους δώσουν ονομασία στην δεύτερη τους γλώσσα.

Αν ο μαθητής χρειαστεί δυο χρόνια για να φτάσει στο σημείο να παρακολουθεί μαθήματα στα Αγγλικά και κατά την διάρκεια των δύο αυτών χρόνων δεν συνεχίζει με τα άλλα του μαθήματα μέσω της ΔΕ, αυτό σημαίνει οπισθοδρόμηση πέραν των δύο χρόνων.

Η Migdalia Romero μας παρουσιάζει τον ψυχικό κόσμο του ξένου παιδιού που θα νιώσει εντελώς χαμένο μέσα σε μια ξένη κουλτούρα και γλώσσα, όπου δεν τυγχάνει καμιάς αναγνώρισης.

Ο Edward Fiske στο άρθρο του «Μια γλώσσα ή δύο» ονομάζει την διδασκαλία στην νέα εθνική γλώσσα του παιδιού σαν διδασκαλία με πιθανότητα

«βουλιάματος ή επίπλευσης». Μας περιγράφει το αποτέλεσμα: «Πολλοί βούλιαξαν και πολλοί επέπλευσαν».

Πολλοί δημοσιογράφοι που έγραψαν πάνω στο θέμα μας παραθέτουν την γνώμη τους, ως επίσης και εμπειρίες εκπαιδευτικών που δίδαξαν σε μονόγλωσσα και δίγλωσσα προγράμματα:

Η Judith Walker de Felix, γράφει ότι η ΔΕ είναι αποτελεσματική και ότι ο λόγος που υπάρχει είναι η έλλειψη επιτυχίας των ξένων παιδιών.

Οι Zappert και Cruz (1977) γράφουν ότι η ΔΕ αύξησε την επιτυχία των ξένων παιδιών, ελάττωσε τις απουσίες τους στο σχολείο και βοήθησε τους γονείς στο να δείχνουν πιο πολύ ενδιαφέρον για την μόρφωση των παιδιών τους.

Οι Cummins (1978) και Richardson (1980) γράφουν ότι οι στατιστικές έρευνες που έχουν γίνει σ' ολόκληρο τον κόσμο δείχνουν ότι ΔΕ ύψωσε αισθητά την αποδοτικότητα των ξένων παιδιών.

Οι Rosier και Farella (1970) περιγράφουν την περίπτωση παιδιών από την Ινδιάνικη φυλή Navajo τα οποία σε διαγωνίσματα έπαιρναν βαθμούς που κειμήνονταν πιο κάτω από τον εθνικό μέσο όρο. Μέσω της ΔΕ πέρασαν πάνω από τον εθνικό μέσο όρο.

επιχειρήματα κατά

Τώρα θα περάσουμε στην άλλη πλευρά του στρατοπέδου για να δούμε την γνώμη διαφόρων προσωπικοτήτων του Αμερικανικού κατεστημένου οι οποίοι αντιτίθενται στην ΔΕ. Ο S.I. Hayakawa σπεσιαλίστας στην γλωσσολογία και πρώην γερουσιαστής στην Καλιφόρνια είχε μια συνέντευξη με το US News and World Report. Σε ερώτηση αν η ΔΕ είναι αναγκαία για την ομαλή μετάβαση του παιδιού από την διδασκαλία στην μητρική γλώσσα, στην διδασκαλία στην δεύτερη γλώσσα ο Hayakawa είπε ότι δεν έχει προσωπική εμπειρία πάνω στο θέμα. Έκφρασε όμως με σιγουριά την άποψη ότι είναι εύκολο για ξένα παιδιά να μάθουν Αγγλικά σε γρήγορο χρονικό διάστημα φτάνει να μπουν σε τάξεις όπου 3/4 των μαθητών είναι αγγλόφωνοι.

Η άλλη ερώτηση ήταν σχετικά με το αν η εκπαίδευση πάνω στην βάση «επιπλέω ή βουλιάζω» (δηλαδή διδασκαλία στην Αγγλική την στιγμή που ο μαθητής δεν ξέρει Αγγλικά) βοηθά τις μάζες των μεταναστών, ο πρώην γερουσιαστής απάντησε ότι ο Αμερικανική κοινωνία έχει την ικανότητα να απομειώνει ξένους πληθυσμούς και ότι ενώ ο μετανάστης πατέρας του ήταν πια-

τάς, αυτός έγινε γερουσιαστής. Είπε επίσης ότι οι μετανάστες απ' όλα τα μέρη του κόσμου μπορούν με την πάροδο του χρόνου να γίνουν σταρ του σινεμά, πολιτικοί, επιχειρηματίες κλπ. Και ότι επίσης για να υπάρχουν αυτές οι ευκαιρίες, οι μετανάστες πρέπει να μάθουν Αγγλικά.

Το κίνημα εναντίον της ΔΕ αντιπροσωπεύεται και από αξιωματούχους της Αμερικανικής κυβέρνησης. Έχουν δημοσιεύσει ένα ντοκουμέντο το οποίο τιτλοφορείται «English First» και προσαθούν να το περάσουν από το Κογκρέσσο ώστε η Αγγλική να αναγνωριστεί σαν η επίσημη γλώσσα των Ηνωμένων Πολιτειών Αμερικής. Αν περάσει αυτή η τροπολογία στο Αμερικανικό σύνταγμα τότε θα απαγορευτεί η ΔΕ και οι δίγλωσσες υπηρεσίες. Μια και το κείμενο αυτό είναι σπουδαίο, πρέπει να το περιεργαστούμε:

Στην πέμπτη γραμμή του κειμένου διαβάζουμε: «Δυστυχώς πολλοί μετανάστες αυτές τις μέρες, αρνούνται να μάθουν αγγλικά». Αυτό είναι γραμμένο με τέτοιο τρόπο λες και υπάρχουν όλων των ειδών τα εκπαιδευτικά προγράμματα και ευκολίες για να μάθουν οι ξένοι Αγγλικά. Εκτός του ότι τα μέσα αυτά είναι περιορισμένα, υπάρχουν σημαντικοί λόγοι που αποξενώνουν τους μετανάστες σε κοινότητες όπου διατηρούν την δική τους ταυτότητα με όλες τις συνέπειες που μπορεί να προκύψουν. Ενας σημαντικός παράγοντας είναι ότι οι ξένες κουλτούρες προπάντων οι τριτοκοσμικές δεν χαιρούν κανενός σεβασμού μέσα στην Αμερικανική κοινωνία. Οι δε τριτοκοσμικοί θεωρούνται πολίτες δεύτερας κατηγορίας.

Ο Jim Horn που είναι ο συγγραφέας του «English First» συνεχίζει λέγοντας ότι «οι μετανάστες (αυτοί που αρνούνται να μάθουν αγγλικά) δεν γίνονται ποτέ χρήσιμοι και παραγωγικοί στην Αμερικανική κοινωνία».

Από το πιο πάνω βγαίνει το συμπέρασμα ότι οι μετανάστες που δεν ξέρουν αγγλικά δεν γίνονται παραγωγικά μέλη της Αμερικανικής κοινωνίας. Αυτή η κατηγορία εκτός του ότι είναι ψεύτικη και ρατσιστική μετατρέπει τους μετανάστες αυτούς από θύματα σε ενόχους. Οι άνθρωποι αυτοί κάνουν τις χειρότερες δουλειές και δεν μπορούν να αμυνθούν ούτε και στις πιο απάνθρωπες αδικίες που γίνονται εις βάρος τους. Φανταστείτε όμως τους εκατομμυρίους του «English First» να ονομάζουν ένα ξένο εργάτη (που πληρώνεται \$3.35 την ώρα) μη παραγωγικό μέλος της κοινωνίας. Πως θα μπορούσε ο ξένος εργάτης να τους ονομάσει αυτούς

που έχουν πλουτίσει χωρίς να κουνήσουν το δαχτυλάκι τους και να μιλάνε και από πάνω. Σε πολλές περιπτώσεις, λέγεται από τους ίδιους κύκλους ότι οι ξένοι εργάτες κλέβουν τις δουλειές των ντόπιων εργατών.

Είναι μήπως αυτό μια συνειδητή προπαγάνδα που τείνει να πάρει την προσοχή μακριά από την ταξική εκμετάλλευση και να σπείρει ρατσιστικά αισθήματα εναντίον των ξένων εργατών; Τελικά δηλαδή είναι οι ξένοι που ευθύνονται για την ανεργία και όχι το σύστημα που ο Jim Horn και οι φίλοι του υποστηρίζουν;

Το πιο πάνω θέμα σχετίζεται άμεσα με αυτούς που κατηγορεί ο Horn ότι «ζούν από κοινωνικές πρόνοιες» (δηλαδή επιδόματα ανεργίας, κουπόνια διατροφής κ.α.). Μα αν οι επιχειρήσεις κλείνουν γιατί οι εργοδότες δεν τις βρίσκουν αρκετά κερδοφόρες, το φταίξιμο δεν πρέπει να πάει στους άνεργους. Εάν οι εργοδότες δίνουν μισθούς πείνας για τις πιο χυδαίες δουλειές, λογικό είναι να τις αποφεύγει ο κόσμος και να γυρεύει τρόπους να ζει από κοινωνική πρόνοια. Εδώ μπορώ να αναφέρω ότι οι καταπιεσμένες μειονότητες στην Αμερική, δεν είναι δεχτές σε πολλές δουλειές κυρίως καλοπληρωμένες. Η κυβέρνηση και οι εργοδότες κορδώνονται ότι το οικονομικό τους σύστημα είναι το καλύτερο, παρ' όλα αυτά παραπονιούνται για τα ψίχουλα που δίνουν στους φτωχούς. Και ας μην αναφερόμαστε στα οικονομικά κάνδαλα των τελευταίων χρόνων που έχουν μπει στα περισσότερα γραφεία των πολιτειακών και ομοσπονδιακών αρχών.

Ο Horn συνεχίζει: «Στοιχίζει (κοινωνικές πρόνοιες) εκατομμύρια δολάρια στους Αμερικάνους εργαζόμενους». Το θέμα ως αναφορά το που πάνε τα λεφτά των εργαζομένων είναι σοβαρό. Τουλάχιστον 300 δισεκατομμύρια δολάρια παρμένα από φόρους διατίθενται για εξοπλισμούς οι οποίοι υποβοηθούν τις Αμερικάνικες πολυεθνικές να συνεχίσουν την οικονομική εκμετάλλευση ανθρώπων και φυσικού πλούτου, μέσα και έξω από την Αμερική. Οι τρομοκρατικές οργανώσεις όπως οι Contras στην Νικαράγουα και οι δικτατορικές κυβερνήσεις που στήριξαν οι ΗΠΑ έχουν επίσης φάει λεφτά. Η δε CIA εκτός από λεφτά τρώει και κόσμο. Όλες αυτές οι δαπάνες θα μπορούσαν να αλλάξουν τον κόσμο προς το καλύτερο.

Ο Horn κοντεύει να ξεψυχήσει, αλλά συνεχίζει: «Αυτή η τροποποίηση (English First) μέσα στο Αμερικάνικο σύνταγμα θα θέσει τέρμα σ' αυτό τον κίνδυνο που απειλεί τον δικό μας τον

Αμερικάνικο τρόπο ζωής». Ο συγγραφέας μάλλον θα εννοεί ότι αυτός και οι όμοιοι του χρειάζονται μια (γλωσσολογικά και πολιτιστικά) ομοιογενή κοινωνία. Όπως θα υποστηρίξω μετά, μια τέτοιου είδους κοινωνία, εξυπηρετεί συγκεκριμένα συμφέροντα.

Και πρὸς το τέλος του κειμένου του ο Horn μας ρίχνει και την βόμβα: «Να κτίσουμε το καλύτερο έθνος της γης». Αυτή η ιδεολογία έχει κλείσει τα μάτια σε εκατομμύρια Αμερικανούς εργάτες στο να δούν ότι ο εχθρός είναι μέσα στη χώρα τους και όχι έξω. Και δεν είναι μόνο η Αμερικάνικη αστική τάξη που δούλεψε αποτελεσματικά πάνω σ' αυτό αλλά και πολλές άλλες σε σημείο που οι αστοί βλέπουν με ικανοποίηση τον εθνικισμό να αφοπλίζει οποιοδήποτε αγώνα για κοινωνική απελευθέρωση. Είναι αυτός ο εθνικισμός που έδωσε την ευκαιρία στις κατά καιρούς Αμερικάνικες κυβερνήσεις να μπουν στους πιο βρώμικους πολέμους.

Υπάρχει ακόμα ένα σπουδαίο ντοκουμέντο με το οποίο θα ασχοληθώ λίγο. Είναι η ομιλία που έκανε ο William Bennett (Γενικός Γραμματέας Εκπαίδευσης των ΗΠΑ) στις 26 Σεπτεμβρίου 1985.

Ο Bennett παραπονιόταν ότι τα σχολεία «δεν καταφέρνουν να επιτύχουν αυτό που πρέπει». Τι πρέπει να πετύχουν; «Να προωθήσουν τις τέχνες, να βοηθήσουν στην δημιουργία χαρακτήρα, να διδάξουν τον πολίτη. Και επίσης αναμένουμε τα σχολεία μας να διδάξουν την Αγγλική, την κοινή μας γλώσσα»...(σελ.2)

Παραπονιέται επίσης ότι «έχουμε εγκατελείψει τον στόχο μας ο οποίος είναι η εκμάθηση της Αγγλικής - το κλειδί για ακαδημαϊκή επιτυχία. Τουναντίον πολλές οργανώσεις βλέπουν την ΔΕ σαν μέσο εκμάθησης όχι μόνο της μητρικής γλώσσας αλλά και κουλτούρας». Συνεχίζοντας λέει ότι «η ΔΕ δεν είναι πλέον ένας τρόπος για να μάθει κάποιος αγγλικά. Έγινε έμβλημα που κάνει τον μαθητή περήφανο για την πολιτιστική του κληρονομιά και επίσης στο να βλέπει θετικά τον εαυτό του.» Ε αυτό το τελευταίο δεν είναι και λίγο!

Στην συνέχεια αναφέρεται σε ένα συγκεκριμένο δίγλωσσο πρόγραμμα διαρκείας 4 χρόνων το οποίο όπως λέει δείχνει την αποτυχία της ΔΕ. Όπως φάνηκε όμως, μερικοί από τους μαθητές που ήταν στο πρόγραμμα, μπήκαν γιατί είχαν Λατινοαμερικάνικα επώνυμα και όχι γιατί ανήκαν εκεί. Το να βάλεις αγγλόφωνους μαθητές σε δίγλωσσο πρόγραμμα και να αποτύχεις είναι φυσικό.

Ο Bennett συνεχίζει να παραπονοιέται: «Επιπρόσθετα οι Λατινοαμερικάνοι μαθητές, η μεγαλύτερη εθνική ομάδα που λαμβάνει μέρος στην ΔΕ, αποδίδει πολύ χαμηλότερα από το μέσο εθνικό επίπεδο.» Αυτό το επιχείρημα όμως δεν κτυπά την ΔΕ αλλά του Λατινοαμερικάνους σαν ράτσα.

Στην αρχή της ομιλίας του λέει: «Το παρελθόν μας διαφέρει, παράλληλα όμως ζούμε αρμονικά. Στην Αμερική και περισσότερο στην Νέα Υόρκη μπορούμε να πούμε ότι είμαστε πολλοί, αλλά γίναμε ένα». Εάν πραγματικά αυτό ήταν αλήθεια, ο Bennett δεν θα μιλούσε για τους Λατινοαμερικάνους όπως μίλησε πριν. Ούτε θα προσπαθούσε να μας πείσει για εθνική οντότητα. Αυτό θα ήταν γεγονός αν όλοι οι κάτοικοι της Αμερικής ήταν ένα.

Λέει μετά ότι για να είναι κάποιος Αμερικάνος πολίτης «πρέπει να έχει κοινές πεποιθήσεις, αναμνήσεις και μια κοινή γλώσσα για να συζητούμε τις υποθέσεις μας...Εμπιστευόμαστε αυτό το καθήκον στα σχολεία μας». Φανταστείτε όμως τις κοινές αναμνήσεις και υποθέσεις του Leroy που ζει στο Χάρλεμ σε υπόγειο χωρίς εξερισμό και κάποιο που ζει 1 χιλιόμετρο μακριά στο Park Avenue τον οποίο περιμένει ο οδηγός του με την Rolls Royce να κατέβει από το απέραντο και πολυτελές διαμέρισμά του.

Το τι μάλλον ανησυχεί τον Bennett είναι ότι η ΔΕ βοηθά τον μα-

θητή να νιώθει περήφανος για την γλώσσα και την καταγωγή του σε σημείο που να μην νιώθει συνδεδεμένος με την Αμερικάνικη κουλτούρα. Αυτό θα δημιουργούσε σοβαρά προβλήματα σε περίπτωση που χρειαζόταν εθνική ενότητα όπως πχ. προετοιμασία για πόλεμο.

τι κάνει τους αντιδιγλωσσιστές να τρέχουν

Και ενώ η Αμερικάνικη κυβέρνηση κάνει φασαρία για το ότι παιδιά ξένης καταγωγής δεν μαθαίνουν αγγλικά, δεν λέει τίποτε για Αμερικανάκια που ζούν σε φτωχές συνοικίες και δεν ξέρουν να γράφουν και να διαβάζουν. Εδώ θα προσθέσω ότι σε πολλές περιπτώσεις τα λεφτά που διατίθενται για εκπαίδευση σε μια συγκεκριμένη συνοικία είναι ανάλογα με τους φόρους που πληρώνει η συνοικία. Δηλαδή μια φτωχογειονιά με πολλούς ανέργους ή και χαμηλούς μισθούς θα έχει φτωχά εκπαιδευτικά μέσα.

Άλλοι συγγραφείς εκφράζουν την γνώμη τους κτυπώντας απ' ευθείας το στόχο:

Οι Dyer και Quigg λεν ότι: «η ΔΕ τραντάζει τα θεμέλια της κοινωνίας μας» και ότι «η χρήση της ισπανικής γλώσσας σε επίσημα ντοκουμέντα είναι το πρώτο βήμα ενός εκφυλιστικού προτσέσου για την κοινωνία μας».

Ο Bennett σε άλλη του ομιλία εί-

πε ότι: «...οι μαθητές μας δεν θα καταλάβουν τους κινδύνους στη Νικαράγουα αν δεν δούν ότι η ιστορία κινδυνεύει να επαναληφθεί». Ο Bennett σαν ο κατ' εξοχήν αστός εκπαιδευτικός θέλει να προωθήσει μέσα στην μαθητική νεολαία το δικό του πολιτικό καταλαβαίνω. Αν συμφωνήσει με αυτό η νεολαία, θα ακολουθήσει οποιαδήποτε σχέδια της Αμερικανικής κυβέρνησης όσον αφορά την Νικαράγουα, συμπεριλαμβανομένης και στρατιωτικής επέμβασης στην κεντροαμερικανική αυτή χώρα.

Ποιά είναι τελικά η σχέση μεταξύ ΔΕ και προετοιμασίας για πόλεμο; Απλά για να μπει η Αμερική σε πόλεμο πρέπει να έχει κατορθώσει κάποιου είδους ενότητα. Για να γίνει αυτό δυνατό (μεταξύ άλλων) χρειάζεται μια εθνική γλώσσα και κουλτούρα. Αυτά είναι αναγκαία για τον Αμερικάνικο εθνικισμό αλλά και για άλλους. Για να πάει ένας Αμερικανός στρατιώτης (με Λατινοαμερικανική καταγωγή) να πολεμήσει εναντίον μιας Λατινοαμερικανικής ή Κεντροαμερικανικής χώρας όπως η Νικαράγουα πρέπει από πριν να έχει ξεκόψει από οποιοδήποτε συναισθηματικό δεσμό με αυτές τις χώρες. Σε περίπτωση δηλαδή που ο στρατιώτης δεν έχει αμερικανοποιηθεί θα αρνηθεί να πολεμήσει εναντίον της Νικαράγουας πχ, ή θα πολεμά με το στανιό του. Πολλοί νέγροι στρατιώτες στην δεκαετία του 60 και 70 ταύτιζαν πιο πολύ τους εαυτούς τους με τους Βορειοβιετναμέζους μαχητές παρά με την Αμερικάνικη κυβέρνηση.

Είναι σημαντικό να αναφέρω εδώ ότι η κατάταξη στον αμερικάνικο στρατό γίνεται ελκυστική λύση όταν κάποιος δεν μπορεί να βρει άλλη δουλειά. Ένας από τους λόγους ανεργίας μέσα στις μειονότητες είναι βέβαια και η ανύπαρκτη ή χαμηλή ακαδημαϊκή μόρφωση. Και φυσικά όταν η παδεία είναι μόνο στα Αγγλικά, το ακαδημαϊκό επί-πεδο των ξένων μειονοτήτων δεν θα ανέλθει.

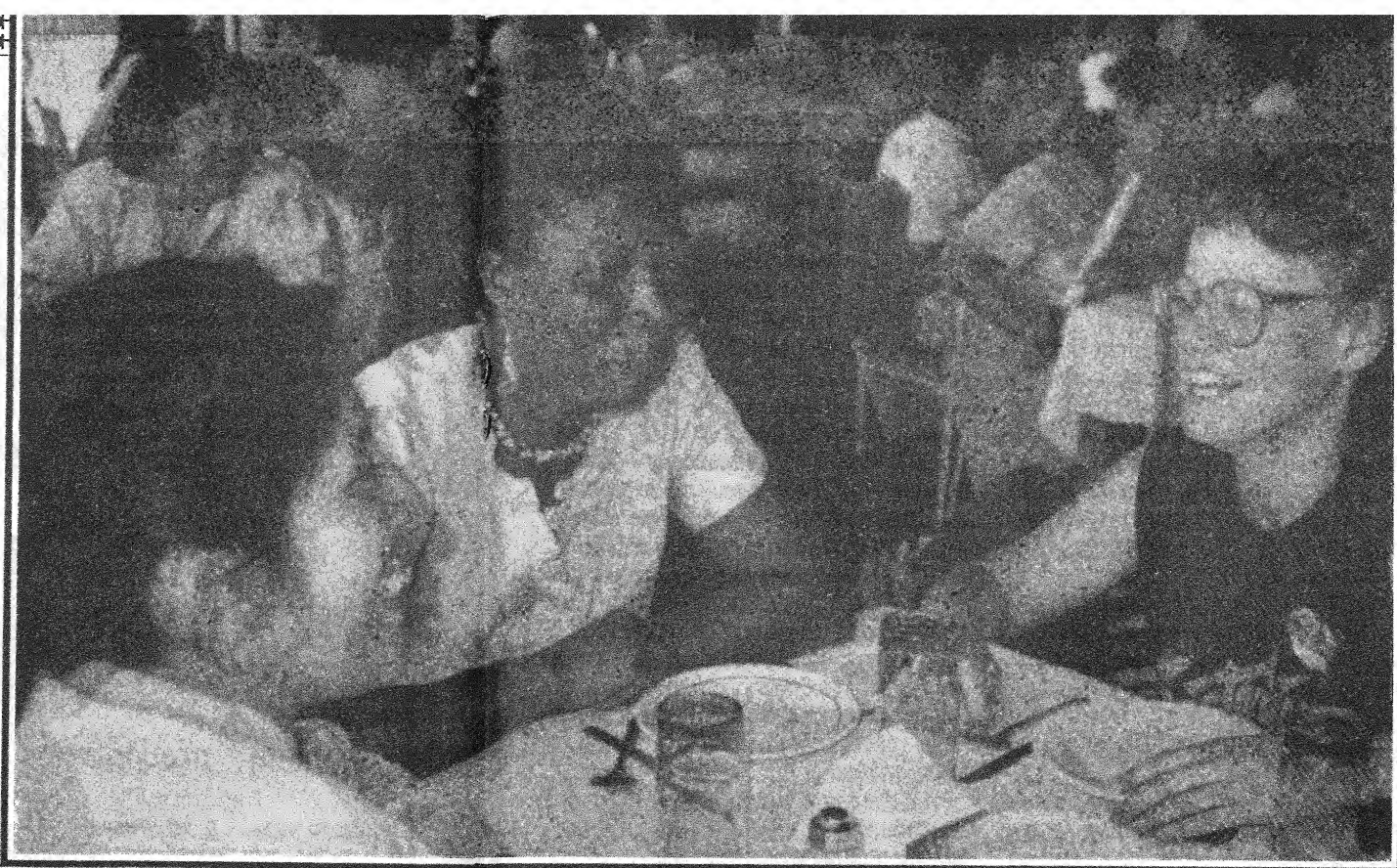
συμπέρασμα

Όμως δεν είναι μόνο οι μαθητές ξένης καταγωγής που δεν μορφώνονται στο σχολείο. Οι επίσημες στατιστικές του κράτους λεν ότι 30% των Αμερικάνων δεν ξέρουν να διαβάζουν και να γράφουν. Η αποτυχία του Αμερικάνικου εκπαιδευτικού συστήματος είναι τόσο φανερή που κανείς δεν θα τολμούσε να πεί το αντίθετο.

Είναι μήπως σωστό να αναρωτιέται κάποιος γιατί το Αμερικάνικο καταστημένο δεν μορφώνει την νεολαία του. Μάλλον ναι. Το να νιώθει κάποιος άνετα με τα βιβλία λόγω του ότι ζει μαζί τους καθημερινά, σημαίνει επίσης και ότι έχει πιο πολλές πιθανότητες να γνωρίσει καταστάσεις που για κάποιον άλλο μπορεί να μείνουν για πάντα ξένες. Χρειάζεται συνήθως ένα καλό μετροφύλλημα βιβλίων για να φτάσει ένα άτομο στο σημείο να αμφισβητήσει το κατεστημένο και την ιδεολογία του. Πηγαινόντας πίσω στην δεκαετία του 60 και 70 βλέπουμε ένα μεγάλο μέρος της Αμερικάνικης νεολαίας να ριζοσπαστικοποιείται και ένα μεγάλο του μέρος να βλέπει προς σοσιαλιστικές λύσεις. Είχε αναπτυχθεί μια εναλλακτική κουλτούρα, ασυμφιλίωτη με το σύστημα. Η πλειοψηφία των ατόμων που κινητοποιήθηκαν στο κίνημα για δημοκρατικά δικαιώματα ήσαν ως επί το πλείστον άτομα με μόρφωση. Η αναζήτηση εναλλακτικών λύσεων γίνεται περισσότερο στα Αμερικάνικα σχολεία, παρά σε άλλους χώρους της κοινωνίας αυτής. Το τι φοβάται η Αμερικάνικη κυβέρνηση είναι ότι μια καλή μόρφωση βοηθά στην έρευνα για εναλλακτικές λύσεις και στο πιθανό ξεπέραςμα της εμπειρίας που είχε η νεολαία στη δεκαετία του '60.

Η ΔΕ βοηθά τις ξένες μειονότητες στο να έχουν καλύτερη μόρφωση και σαν αποτέλεσμα καλύτερη γνώση των πραγμάτων. Είναι αυτή η γνώση που θα τις βοηθήσει να ξεφύγουν από την παρούσα μιζέρια που τις διακατέχει. Και είναι για αυτό που η ΔΕ αντιμετωπίζει την αντίθεση του αμερικάνικου κατε-

στημένου. ● χ.α

Οι σχέσεις των δύο φύλων στη λαϊκή ερωτική ποίηση της Κύπρου

Ελευθέριος Παπαλεοντίου
(συνέχεια από το προηγούμενο τεύχος)

2.3 Γάμος - τεκνοποιία VS η σεξουαλική πράξη ως αντικείμενο λόγου.

Ο γάμος θεωρείται απαραίτητο στάδιο για την κοινωνική καταξίωση του άντρα και πολύ περισσότερο της γυναίκας. Με τις ευλογίες του θεού και της Εκκλησίας νομιμοποιείται η ένωση αρσενικού - θηλυκού και ενδυναμώνεται η αντρική υπεροχή από τη μια και από την άλλη κατοχυρώνεται η γυναίκα υποτέλεια. Όσο κι αν το ιερό μυστήριο του γάμου θέλει να προβάλλει την ενότητα και να επισημοποιήσει τη συμβίωση του ζευγαριού, ωστόσο μέσα στην ίδια την τελετουργία εγκλείονται σπέρματα διαφοροποίησης του ρόλου των δύο φύλων: «Η γυνή να φοβείται τον άνδρα», επιβεβαιώνει ο ιερέας και ο γαμπρός σπεύδει να πατήσει τη νύμφη στο πόδι.

Στην παραδοσιακή κοινωνία, τα προξένια, η προίκα και προπάντων η τιμή της παρθενιάς είναι τα σημαντικότερα υποκατάστατα για την «αποκατάσταση» της νέας.

Όπως είδαμε, για τις ερωτικές σχέσεις του άντρα και της γυναίκας ισχύουν δύο μέτρα και δύο σταθμά: Το αρσενικό επιζητά από νωρίς τον έρωτα και καυχιέται για παράνομες ερωτικές συννομιλίες. Για το θηλυκό, όμως, απαγορεύονται αυστηρά οποιεσδήποτε προγαμιαίες ερωτικές δραστηριότητες: απώλεια της παρθενιάς σημαίνει απώλεια της τιμής, του «θησαυρού»:

«Κοπέλα που πειράχτηκεν εν σπήλιος αννοιμένος
τ' αν τύχει τ' ξανανοιχτεί να μεν γυρεύεις ευρετή γιατί έφαν την ο ξένος!»

Στον προγαμιαίο έρωτα - κι όταν μάλιστα αυτός δεν οδηγεί σε γάμο - ο μεγάλος χαμένος είναι φυσικά η γυναίκα, της οποίας η τιμή σπιλώνεται κι αυτόματα η αξία πέφτει κατακόρυφα. Δικαιολογημένα λοιπόν ο πατέρας συμβουλεύει:

«Το φτιν τ' αθρώπου. κόρη μου, ξέρε το έντζε δρώννει,
τα σπασμένα η γεναίκα εις το τέλος τα περώννει.

(...) Η ομορφιά έντζε τρώεται, κόρη, με το κουτάλι, έσεις τον νούν τζιαί την τιμήν, εν θέλεις άλλον μάλιν».

Είναι χαρακτηριστική η σπουδή με την οποία η ατιμασμένη κόρη στο «Άσμα του Μελαχροινού» οδηγείται σε γάμο με τον διακορευτή της:

«(...) Τι έχουν τ' αμμάτια σου τα καλοχολλιασμένα κόρη, κι είν' βουρκωμένα;

- Αμπελουργός μ' εφίλησεν 'που κάτω που 'ν τ' ασχέλια με χάχανα με γέλια.

- Να παν να φέρουν τον παπάν να τους εστεφανώσουν κι άλλοι να σας συστρώσουν.

Πήαν και φέραν τον παπάν και τους εστεφανώσαν της ώρας τους εστρώσαν»

Ο μόνος τρόπος για να κουκουλωθεί αυτή η παρανομία είναι ο γάμος. Διαφορετικά, και όταν μάλιστα η νέα μένει έγκυος από την παράνομη συνουσία, προβλέπεται ότι θα μείνει στο «ράφι». Στιγματισμένη από το κοινωνικό σύνολο. Είναι αξιοσημείωτη η έπαρση και η περιφρόνηση του νέου στο «Άσμα των εκατόν λογίων», όταν παίρνει την τιμή της κοπέλας:

«(...) Άνου να πας 'πο δαχαμαί, σαρδέλλα βρωμισμένη, κουβελλαριά κατάρβαρη και λόττα γεννημένη.
Πήγαινε πες της μάνας σου που σ' έχω αγγαστρωμένην έτσι, ως σ' εκατήντησα, κανέναν εν σε θέλει (...)»

Αλλού, ο κουρσευτής της πολυτιμής παρθενιάς γίνεται πιο ιταμός:

«Λάμνε να πας που δαχαμαί, κουνέλλα τζερατούνα γιατί με τα 'πορίμματα σ' αλειφώ τη μουτσούνα».

Αφού λοιπόν η παραδοσιακή κοινωνία θεωρεί ανεπίτρεπτο για μια κόρη να έχει προγαμιαίες γνωριμίες, τα προξένια είναι ο μόνος και ο νόμιμος δρόμος που θα την οδηγήσουν στο γάμο. Ο πατέρας της νέας είναι αυτός που θα έχει τον πρώτο λόγο σε ένα ενδεχόμενο γάμο με προξένια:

«(...) Εννά σ' αρμάσω, κόρη μου, να μεν σε λάμνει ή έννοια
μα να 'βρουμεν κανέναν
τ' αν σ' αγαπούσαν να 'ρκουνται κοντά μου εμέν προξένια

κι λαλούν σου εσέναν (...)»

Η γιορτή της «σήκωσης» - δηλ. η Κυριακή της Τυροφάγου - προσφέρεται για προξένια. Είναι από τις λίγες ευκαιρίες που έχει η κόρη να βγει έξω από το σπίτι της, να συναναστραφεί με τις φίλες της, για να τη δούν οι «σκάπουλλοι», δηλ. οι ανύπαντροι νέοι:

«Πόψε σαν τούντες Σήκώσες εν νύχτες για προξένια

τ' έσες σαστούν καλά είναι, βκαίνουν που τούντην έννοιαν 'που την χαρά τους σπάζουσιν από τα βούρα-βούρα τζαι τζέινες που 'να μένουσιν το στόμαν του σφοντζίσουσιν, λαλούν, με την παλλούσαν».

Μπαίνει όμως στη μέση και το πρόβλημα της προίκας. Σε αρκετές περιοχές της Κύπρου (αν όχι σε όλες) διατηρείται και σήμερα έντονα αυτός ο θεσμός. Για μια εύπορη οικογένεια το θέμα λύνεται εύκολα, όταν μάλιστα η κόρη είναι σχετικά ευπαρουσίαστη. Αλλά τα πράγματα δυσχεραίνουν κατά πολύ όταν η νέα είναι φτωχή:

«Χώρε, μανά την Χρυσταλλούν, γιατί έσει νάκκον μάλι
κόμα 'ν εξέβην που τ' αβκόν, με γίνηκεν γεναίκα,

τ' έτο χαρτώθην τζιαμπρού τον Κώ-
σταν του Μιχάλη.

Τζι' εγιώ που 'μαι καλύττερη, γοιον τζέινην ξιάζω δέκα,
εν έσει πλάσμαν να με δει, με να 'μ'αναορέψει»

Η γέννηση θηλυκού παιδιού μέσα σε μια φτωχή οικογένεια σημαίνει τεράστια οικονομικά έξοδα, συνεχή αγώνα και αγωνία για την επιτήρηση και αποκατάσταση του, ενώ θεωρείται πληγή και αρρώστεια για το σπίτι:

«Επλάστηκεν ο θηλυκός μεσ
στου φτωχού το σπίναν σαν που βκάλλει
στο μερίν κόντραν, γαράν, καρφίτην.

(...) Έστ' εν τζι οι κόρες του φτωχού, νοιώθει τες τζιαί τζεγγέται
τζαι αν δεν έβρουσιν να αρμαστούν, έντζε παρηορκέται».

Η αγωνία του πατέρα συνεχίζεται και εντείνεται κατά την ενηλικίωση της κόρης: θα πρέπει με κάθε θυσία να δημιουργήσει προίκα γι αυτήν, διαφορετικά θα του μείνει «στο ράφι»:

« (...) Ρκώννεσαι, τζιαί το μάλιν σου πάει για τόκους πκιέρωμαν ειδέ 'να μείννει τζειαχαμαί να την θωρείς ξημέρωμαν».

Αλλοίμονο αν ο «γέναικος» - που παρομοιάζεται με κρέας πανω στο τσιγγέλι έτοιμο για πούλημα! - περάσει ένα ορισμένο όριο ηλικίας και μείνει αζήτητος: εκλείπει κάθε ελπίδα για εμφάνιση νυμφίου:

«Έσσω τ' αδρώπου ο γέναικος κριάς πα' στο τζεγγέλι,
κρέμμεται πάνω στο τετλίν να πάει όποιοις θέλει.

Αν πουληθεί ως πον' νωστά, κάμνει δουλειάν, κκιαρεύει,
ειδέ τζαι μπουν πιτόμουγες, ένας πκιον εν κοντεύκει».

Ωστόσο δε λείπουν και οι περιπτώσεις στις οποίες ο άντρας συγκινείται από την ομορφιά κάποιας φτωχής νέας και την παίρνει γυναίκα του χωρίς προίκα:

«Ο τζύρης σου αν μεν έσει με σπίζικα με ριάλια
να μεν το σκέφτεσαι με σου
για μέναν προίκα σου εν τα δικά σ'αγκάλια».

Το μυστήριο του γάμου - και η όλη τελετουργία του - εμπεριέχει μια ποικιλία από κώδικες, οι οποίοι υπαγορεύουν μια σειρά από τρόπους και συμπεριφορές στα δύο φύλα, τονίζοντας πάνω από όλα την κοινωνική αντίθεση αρσενικό/θηλυκό. Ακόμη, όπως σημειώνεται, η τελετουργία του γάμου «καταδειχνει συμβολικά και υλικά ότι ένας άντρας και μια γυναίκα σχετίζονται και συζούν με ένα τρόπον που, όχι μόνο εγκρίνει η κοινωνία (κοινωνικά αποδεκτό), αλλά και τον περιβάλλει με κύρος και τον προβάλλει ως το μόνο σωστό».

Η πατριαρχική κοινωνία λοιπόν φρόντισε να περιβάλλει το ιερό μυστήριο του γάμου με μια σειρά από έθιμα και κώδικες, που σημασιοδοτούν τις κατά φύλα σχέσεις. Ο γάμος, που θεωρείται ως ένα από τα καθοριστικά στάδια της ζωής του ανθρώπου, λειτουργεί ως «διαβατήριο έθιμο» σημειώνει το πέρας από μία κοινωνική κατηγορία σε μια άλλη, από την ομάδα των (κοινωνικά αμφισβητούμενων) ανύπαντρων σε εκείνη των (κοινωνικά αποδεκτών) παντρεμένων.

Αξίζει να σημειωθεί ο τρόπος με τον οποίο συνδέει η πατριαρχική ιδεολογία το γάμο με την τεκνοποιία. Κατά την ημέρα του γάμου, την ώρα που στολίζεται η νύμφη και ο γαμπρός (ο καθένας σε ξεχωριστό χώρο), ετοιμάζεται στην αυλή με ιδιαίτερη επισημότητα το κρεβάτι των μελλονύμφων: ο κόσμος παρακολουθεί τις εφτά μονοστέ-

φανες γυναίκες να ράβουν το στρώμα με συνοδεία του βιολιού και του λαγούτου, ενώ ο «λαϊκός τραγουδιστής» καθοδηγεί:

«Βάρτε τους τέσσερις σταυρούς στα τέσσερα καντούνια
να ππέσ' η νύμφη τζι ο γαμπρός σαν τα φιλικουτούνια ».

Παρατηρούμε ότι το κρεβάτι, το εσώτερο των έσω, ο κατεξοχήν ιδιαίτερος χώρος του παιδοποιητικού ζευγαριού, γίνεται αντικείμενο λόγου και θεάματος. Η κοιτίδα της τεκνογονίας «πλουμίζεται» με λεφτά (σημάδι ευφορίας), δέχεται το κύλισμα ενός μικρού αγοριού (σημάδι γονιμότητας και μάλιστα αρσενικής) και στην συνέχεια χορεύεται από χειροδύναμους άντρες.

Το στόλισμα του γαμπρού και της νύμφης γίνεται με συνοδεία βιολιού και μουσικής:

«Παρπέρη χτένισ' τον καλά, κάμε τη χωρισιάν του, να πα'να βρει το ταιρίν του πόν' το θησαύρισμα του».

Περισσότερο πολύπλοκη είναι η ετοιμασία της νύμφης, το λευκό φόρεμα της οποίας θέλει να υπογραμμίσει την αγνότητα, την παρθενιά. Εξυμνούνται τα χαρίσματα της, ενώ δε λείπουν και οι συμβουλές για τη στάση της απέναντι στο μέλλοντα σύζυγο της:

«Σαν τους γονιούς σου την καρκιάν έτσι ναν' τζι η καρκιά σου
να σέβεσαι τον άντρα σου πον' ναν' η συντροφικά σου».

Ανάλογη συμβουλή - με σημαντική ωστόσο απόκλιση - δίνεται και στο γαμπρό:

«Γαμπρέ την νύμφη ν' αγαπάς, να μην την εμαλλώνεις
τζαι τούτη εν το ταιρί σου πον να την καμαρώνεις».

Παρατίθενται στην συνέχεια άλλα έθιμα του γάμου που είναι επίσης ενδεικτικά για το διαχωρισμό των δύο φύλων:

α. Ο γαμπρός υποβάλλεται από την Κυριακή του γάμου σε μια συμβολική δοκιμασία: θα πρέπει να σχίσει με αξίνα ένα χοντρό ξύλο, ενώπιον του πεθερού του. Αν το κατόρθωνε «εσήμαινε πως θα ήτο ικανός να εκτελέσει τα συζυγικά του καθήκοντα από την πρώτη νύχτα του γάμου των». Την ώρα της δοκιμασίας, ο υποψήφιος γαμπρός ενθαρρύνεται από παρευρισκόμενους με πονηρά υπονοούμενα πχ. «Δος του γαμπρέ τζιαί μεν φοάσαι» ή «φτυμάκωσε τζιαί dos του με ούλλην σου την δύναμιν». Ακόμη και η νύμφη - που κρυφοκοιτάζει με αγωνία από την πόρτα του νυφικού θαλάμου συμβουλεύει:

«Πούρι, πούρι το σιτάριν / dos

του, παιθκιο, πασ' στο ζάριν».

β. Μετά το μυστήριο του γάμου και προτού ο γαμπρός εισέλθει στο σπίτι της νύμφης, αποκεφαλίζει πάνω στο κατώφλι έναν πετεινό, «για να πάρει ο γαμπρός από τις ικανότητες του πετεινού».

γ. Όταν τελειώνει το γλέντι του γάμου και έφευγαν όλοι, παρέμεναν οι γονείς των νεονύμφων και ο κουμπάρος για να εξακριβώσουν ότι πράγματι η νύμφη ήταν παρθένα:

«Το ανδρόγυνο εισήρχετο στο νυφικό θάλαμο. Μετ' ολίγο εξήρχετο και έδειχνε στον κουμπάρο τα σημεία της παρθενιάς τα οποία έφερε σ' ένα πανέρι. Ο κουμπάρος πυροβολούσε στο αέρα για να γίνει αυτό γνωστό σ' ολόκληρο το χωριό».

δ. Το νιόπαντρο ζευγάρι δεν επιτρέπεται να βγει έξω από το σπίτι προτού περάσουν τρεις ημέρες, κι αφού μάλιστα τους «διαβάσει» ο παπάς. Διαφορετικά, κάτι κακό θα γίνει στο χωριό.

Στα παραπάνω έθιμα του γάμου μπορούν να γίνουν οι εξής παρατηρήσεις:

1) Δίνεται ιδιαίτερη σημασία για την σεξουαλικότητα του άντρα - ούτε λόγος όμως για γυναικεία σεξουαλικότητα. Ο υποψήφιος γαμπρός του οποίου οι «ικανότητες» δοκιμάζονται στο πρώτο έθιμο, περισσότερο παροτρύνεται να αναλάβει ενεργητικό και αποκλειστικό ρόλο ως «εκτελεστής» των συζυγικών καθηκόντων:

άντρας - αξίνα VS
γυναίκα - ξύλο

Το δεύτερο έθιμο έρχεται να ενδυναμώσει τη φαλλοκρατική ιδεολογία του πρώτου: ο σφαγμένος κόκκορας μεταβιβάζει τις πολυγαμικές ικανότητες του στο νιόγαμπρο:

άντρας - πετεινός VS
γυναίκα/ες - κότα/ες

2) Από την άλλη, όχι μόνο δε γίνεται «λόγος» για γυναικεία σεξουαλικότητα, αλλά επιβάλλεται επίσημος και δημόσιος έλεγχος για την παρθενιά της νινύμφης. Και φυσικά ούτε υπαινιγμός για αντρική παρθενιά - κάτι που θα ήταν (το λιγότερο) υποτιμητικό για το γαμπρό.

3) Το τέταρτο έθιμο φαίνεται να επαληθεύει την άποψη ότι η τελετουργία του γάμου είναι «διαβατήριο έθιμο». Ο περιορισμός του νιόπαντρου ζευγαριού στο σπίτι για τρεις μέρες δείχνει ότι το ανδρόγυνο βρίσκεται σε ένα μεταβατικό στάδιο, σε μια «ανώμαλη» -

οριακή κατάσταση. Ο εγκλεισμός αυτός, καθώς και το «διάβασμα» του ιερέα σημειώνουν το πέρασμα του ζευγαριού από την ομάδα των ανύπαντρων σε εκείνη των παντρεμένων.

Ο λαϊκός ερωτικός λόγος προβάλλει ιδιαίτερα τη σημασία του γάμου, συνδέοντας τον με την τεκνοποίηση. Το ζευγάρι λοιπόν που ενώνεται με τα νόμιμα δεσμά του γάμου, αναλαμβάνει να επιτελέσει κοινωνικό ρόλο ως παιδοποιητική μηχανή:

«Τ' αντρώγουνον π' αρμάσαμε να ζήσει να γεράσει
να κάμει δώδεκα παιδικιά, τζ' ούλα να τ' αρμάσει».

Για να γίνει λοιπόν ο άνθρωπος κοινωνικά αποδεκτός και χρήσιμος πρέπει να παντρευτεί και να κάνει παιδιά. Παρόλο που ο γάμος περιορίζει τις κινήσεις του άντρα, ωστόσο τον περιβάλλει με τιμή και τον καταξιώνει ως κοινωνική μονάδα:

α. Πολλοί λαλούν η παντρεία τον άδρωπον χαλά τον,
'μια βάλλει πάνω του τιμήν τζι' ο κόσμος εκτιμά τον».

β. Το πλάσμα πον αρμάστηκε, άδρωπος εν μυρίζει
εν πεύκος π' αν τον κόψουσιν, εν βγάλ-
λει πκιον 'πορίζι».

Η γυναίκα - σύζυγος είναι αυτή που θα ολοκληρώσει τον άντρα' θα του κρατεί συντροφιά, θα φροντίζει το νοικοκυριό, θα του γεννοβολήσει παιδιά:

«Εν η γεναίκα πα' στη γη η ομορκιά του τόπου
για την καθαριότητα τζιαι συντροφιά τ' αδρώπου(»)

Ποιός να σάσει τα παιδικιά μας για να ν' πάντα καθαρά τζι η ζωή μέσα στο σπίτι να πηαίνει μια χαρά; »

Ο φαλλοκρατικός λόγος, λοιπόν, προβάλλει τη γυναίκα ως παραγωγική μηχανή: τα γυναικεία κάλλη (αγκαλιά, στήθη, σεξουαλικά όργανα) υμνούνται σε σχέση με τη γεννητική λειτουργία τους. Συνδυάζεται έτσι το τερπνό με το ωφέλιμο:

α. «Το χιόνιν και τα στήθη σου έχουν αερφοσύνη
και που να μπει στ' αγκάλια σου γεωρκά την παιδιοσύνη».

β. «Που κάτω που τ'αρφάλιν της εν' ο καμός τ' αδρώπου, εν το χωρά-
φιν που γιωρκά τα πλάσματα του τόπου».

Από την άλλη, η στείρα σύζυγος περιφρονείται αφού δεν ανταποκρίνεται στις προσδοκίες του άντρα και του κοινωνικού συνόλου: «Ωσπου θωρώ τον ουρανό με νέφη φορτωμένον, ρουφά τα μέσα τζι' εν ρίβκει βροσθήν σταξιματιά,

θαρκούμαι ότι πως θωρώ γέναικον αρμασμένον που εν μαρμάρα τζι εν πκιάν-
νει, που εν κάμνει παιδικιά».

Όσο όμως καταξιώνεται κοινωνικά και επιδοκιμάζεται ο γάμος και η τεκνοποίηση: Είδαμε παραπάνω το νέο στα «Εκατόλογα» να βρίζει μετά την ερωτική συνουσία τη διακορευμένη νέα, να την αποκαλεί «βρωμισμένη σαρδέλλα», γκαστρωμένη προβατίνα» και «ξεγεννημένη γουρούνα», απειλώντας την πως δεν τη θέλει κανένας αφού έμεινε έγκυος.

Γάμος και τεκνοποίηση, λοιπόν, είναι δυο έννοιες αλληλένδετες, οι οποίες αποτελούν το βασικό προσορισμό στη ζωή του ανθρώπου. Η πατριαρχική ιδεολογία, ακολουθώντας τις επιταγές της Εκκλησίας, κάπου φαίνεται να υποβαθμίζει τη σεξουαλικότητα, η οποία (σύμφωνα με τους εκκλησιαστικούς κανόνες) δεν είναι παρά μόνο το μέσο για να επιτελέσει ο άνθρωπος τον κύριο σκοπό στη ζωή του' δηλ. να παντρευτεί και να κάνει παιδιά. Θα πρέπει, έτσι, η σεξουαλική πράξη να είναι ελεγχόμενη και υποκειμένη στη δια του γάμου τεκνοποίηση' διαφορετικά υπάρχει κίνδυνος να βλαφθεί η ίδια η τεκνοποιητική λειτουργία:

«Αγάπη λαμπροπύρωμα του μεταξίου καμίνιν
κι όπου την συνερκαστεί χάννει την παιδιοσύνη».

Είναι χαρακτηριστικό ότι, ενώ στο λαϊκό ερωτικό λόγο εξυμνείται η γυναίκα ομορφιά (έστω και ως αντικείμενο της αντρικής επιθυμίας), ο (αντρικός μη σαρκικός) έρωτας, ο γάμος σε συνδυασμό με την τεκνοποίηση κτλ., δε γίνονται σαφείς αναφορές στη σεξουαλική πράξη. Αυτή συμπαραδhlώνεται με διάφορους τρόπους, όσο γίνεται πιο «ανώδυνα». Αξίζει να σημειωθεί ότι στις συμπαραδhlώσεις της σεξουαλικότητας- και κατά επέκταση των σεξουαλικών οργάνων των δύο φύλων- δεν υπάρχει, ούτε διαφαίνεται οποιαδήποτε τάση εξιδανίκευσης ή ωραιοποίησης. Αντίθετα, οι συμπαραδhlώσεις αυτές χαρακτηρίζονται από μια πειρακτική και ανάλαφρη - μη σοβαρή διάθεση' άλλος ένας τρόπος για να υποβαθμιστεί η σεξουαλική πράξη σε αντίθεση με το γάμο και την τεκνοποίηση:

α. «Μια παπαδιά 'που το πωρνόν έλαμνε με κατάρες πως μ' εύρεν με την κόρην της τζιαι κάμναμεν πελλάρες».

β. «(...) Το πρώτομ πκιάσμαν πκιάννει τημ πάνω στο ποινάριν τα' επαίζασιν τα πόδια τους σαν τον αναίφαντάρην».

Παρατηρούμε ότι η σεξουαλική

πράξη αναφέρεται ως «πελλάρες» (τρέλλες), ενώ το ερωτικό σύμπλεγμα παρομοιάζεται με αράχνη.

Μέσα από τις (καταδhlώσεις) συμπαραδhlώσεις που αφορούν τα σεξουαλικά όργανα των δύο φύλων διαφαίνεται επίσης ο διαφοροποιημένος ρόλος του άντρα και της γυναίκας στην ερωτική πράξη:

αρσενικό-υποκειμένο δράσης VS
θηλυκό-αντικείμενο δράσης.

Παρατίθενται εδώ μερικά δείγματα' στα περισσότερα, τα σεξουαλικά όργανα των δύο φύλων συμπαραδhlώνονται σε συνδυασμό με την ερωτική πράξη:

α. «Η κεφαλή της εν 'χοντρή και το κορμίν μεάλον κι εκρέμμασε τα χείλη της σαν τα φτερά του γάλου».

β. «Εν να γινώ καλόηρος τζιαι σκούφκια να φορήσω τζιαι μέσα στην λαρτόκουμνα να μπω να λειτουρκήσω».

γ. «Ποττέ μου εν αγάπησα τζ' είπα να δοκιμάσω τζ' από την μάλλαν έλειψε τη νιότην μου να χάσω».

δ. «Αππήησα του ποταμού και 'ππεσα μεσ' την μέσην μου 'πεσε και το κουρουκλίν και 'μεινα με το φέσιν».

ε. «Αππήησα 'πο τον γουμάν και 'δωσα μεσ' στην γοίστην κι από τ' αππήην το πολλύν η κεφαλή μου σχίστην».

στ. «Παπαδικιά μου, τον λαόν σου είντα' ν' τζείνον πον' ομπρός σου; -Είναι τσάμπρα τζιαι παλάτι τζιαι τζυνούρκον μονοπάτι αππήα' ο λαός τζιαι μπαίνει τζιαι πορτοκλωτσά τζιαι βκαίννει».

Θα ήταν ενδιαφέρον να δούμε με ποιούς λεκτικούς τρόπους συμπαραδhlώνονται τα σεξουαλικά όργανα των δύο φύλων:

το αντρικό μδριο VS
το γυναικείο αιδόιο

-μεγάλο κορμί με χοντρή κεφαλή και κρεμασμένα χείλη
-καλόηρος με σκούφια
-χωρίς την κουκούλα αλλά με φέσι
-με σχισμένη κεφαλή
-λαγός
-«λαρτοκούμνα» δηλ. δοχείο με λαρδί, ξύγκι
-μέση του ποταμού
-μάλλα
-κοτέτσι-φωλιά
-δωμάτιο-παλάτι
-νέο μονοπάτι

Στις συμπαραδhlώσεις του αντρικού οργάνου παρατηρούμε ότι υπάρχει ζωντάνια και κινητικότητα' ένας καλόηρος/λαγός έτοιμος για δράση. Αντίθετα, σε εκείνες του γυναικείου αιδόιου

επικρατεί (στις πλείστες περιπτώσεις) στασιμότητα' είναι απλά ένας χώρος υποδοχής. Με άλλα λόγια, η σεξουαλική πράξη περιορίζεται στη δράση του αντρικού μορίου: «μπαίνει - πορτοκλωτσά - βκαίννει».

2.4 Το πρόβλημα «γυναίκα» το υπ' αριθμό ένα ζήτημα στην ανδροκρατική και πατριαρχική ιδεολογία.

Η παραδοσιακή κοινωνία της Κύπρου (και ως τέτοια εννοούμε κατά κύριο λόγο εκείνη του 19ου αιώνα και των αρχών του εικοστού) θέτει μέσα από το λαϊκό λόγο μια σειρά από επιταγές για την γυναίκα, προτροπές και αποτροπές. Αυτή είναι το μόνιμο αντικείμενο λόγου στην ερωτική ποίηση' αυτή είναι το «πρόβλημα», η στρίγγλα που πρέπει να γίνει αρνάκι' αυτής η συμπεριφορά πρέπει να μπει σε όρια, κοινωνικώς αποδεκτά. Πρώτα απ' όλα η γυναίκα πρέπει να είναι «του σπιτιού» κινούμενη δηλ. στο χώρο του ιδιωτικού, να φροντίζει το νοικοκυριό, να γεννοβολεί και να μεγαλώνει τα παιδιά, να κρατά συντροφιά στο σύζυγο της κτλ.

Ο γυναικείος εγκλεισμός στο «μέσα» επιβάλλεται και από την ίδια τη φύση, το χαρακτήρα του «αδύνατου» φύλου: Την είδαμε παραπάνω ως πηγή αμαρτιών, που κολάζει τον άντρα με τα καμώματα της. Κληρονομώντας τη ρετινιά της ομόφυλης της Εύας, παρουσιάζεται να συνδυάζει στο πρόσωπο της τη σαρκική ηδονή και την αμαρτία' αυτή λοιπόν είναι ο «όφισ» και ο «διάβολος», που στερεί από τον άνθρωπο-άντρα τον παράδεισο: «Οξω που τομ παράδεισον, άδρωπε, ποιός σε έβκαλε; Εν γεναίκα, ξέρεις το, μα σου 'γαπάς τημ πάλαι.

Εν τζ' είσεν ο παράδεισος με σατανάμ με όφιν, ήταν η Εύα τζ' ο Αδάμ θεόπλαστοι συντρόφοι.

Τζ' η Εύα εν εδέχετον 'που τοθ θεόν ευθύνην τζ' εσκέφτηκεν εις τον Αδάμ να δείξει καλοσύνην' να βκούμ που τομ παράδεισον να κουμαντάρει τζείνη».

Χαρακτηρίζεται «λίστροφι», μια ύπαρξη γεμάτη αντιθέσεις' ενώ φαίνεται ένα διακοσμητικό αντικείμενο, μια γατούλα για χαϊδεμα, στην ουσία παίζει στα δάκτυλα της τον εξουσιαστή της, εύκολα παρασύρει και παρασύρεται και γενικά δεν ελέγχει τον ευατόν της:

α. «(...) Πκοιός δικάλος σου τα 'μαθεν, περίερκος μεινίσκω είντα σκολείον σπούδασες σκέφτουμαι τζ' εν το βρίσκω. Κόρη της Εύας εν είσαι; Στον

δικάλον να πάτε, με πότε εν π' αγγρίζεστε με πότε εν'π' αγαπάτε. Λίστροφκια ούλλες είσασιν, μιαν έτσι τζιαι μιαν έτσι, παίζετε στα δακτύλια σας μιτά σας όποιον μπλέξει».

β. «Γεναίκα εν είσαι; Ο νους εν νερόν' εύκολα το κορμίν σου παραδώννεις' αππώνεσαι, γελιέσαι ούλα το μωρόν με ξέρεις μ' αν γελάς, μ' αν μαραζώνεις». Συχνά η γυναίκα παρουσιάζεται ως θηρίο (ατίθασο άλογο, φίδι, γάτα, αγριοπερίστερο κτλ.), το οποίο ο άντρας θα πρέπει να εξημερώσει- κάτι πολύ δύσκολο, ίσως ακατόρθωτο:

α. «Ο άππαρος ο χουιλής με τον τζαιρόν κουρκάει μα ο γέναικος το χούνι του μιτά του 'να το πάρει».

β. «Πεζούνιν, αρκοπέζουνον ήσουν τζι εμέρωσα σε τζιαι τωρά που σ' εμέρωσα έφυες τζ' έχασα σε.»

γ. «Σαν το πουλλίν πα' στο δεντρό/πον άρκον τζι εν κοντεύκει ήτουν τζιαι τζείνη μιαν φοράν/ μα έχω την στο κλουβίν τωρά, τζ' αννοιώ της τζ' εν φεύκει».

δ. «(...) Γιατί γεναίκα τζιαι καλή εν γένεται πιστεύκω. Εν παραλλάσει τίποτες γεναίκα που γεναίκα, η μια 'ν' κουφή τριτζιέφαλη τζι' άλλη έσει δέκα. Εναν εν το γινάτιν τους, έναν το λάωμα τους έναν εν το φαρμάτζιν τους, έναν το δάκκαμαν τους(»).

Αυτή η αντιφατική μορφή λοιπόν, η άβουλη και καμωματούσα, η ατίθαση και ευκολόπιστη, επειδή είναι επικίνδυνη για την ανδροκρατική κοινωνία, πρέπει να εγκλωβιστεί στον ιδιωτικό χώρο, μακριά από το δημόσιο: «Τον γέναικον πείκλωσ' τον, έξω να μεν γυρίζει μεν σου γελά πως εν' καλή./ γιατί εν' όπως το γυαλλί που εύκολα ραίζει».

Όταν η γυναίκα είναι όμορφη, τότε τα πράγματα δυσκολεύουν ακόμη περισσότερο' χρειάζεται αυστηρότερη επίβλεψη:

«Εσσιεις γεναίκαν όμορφην, έσσιεις μωρόν στην κούνια! θέλει γλεπιόν τζιαι τάτεμαν/ έντζε σηκώνει δικιάννεμαν γυρούς μες στα καντούνια».

Αντίθετα, λοιπόν, με τον άντρα, ο οποίος κινείται έξω, στο δημόσιο χώρο, ασχολείται με εξωτερικές εργασίες, ασκώντας έλεγχο «πάνω στις δυνάμεις και τα μέσα της συνολικής αναπαραγωγής», η γυναίκα παραμένει περιορισμένη στον ιδιωτικό χώρο (σπίτι), ασχολείται με το νοικοκυριό, ενώ συμμετέχει (ως παιδοποιητική μηχανή) στη βιολογική αναπαραγωγή.

Καταλήγουμε λοιπόν στο γενικευτικό σχήμα:

άντρας-έξω
(δημόσιος χώρος)
γυναίκα-μέσα

(ιδιωτικός χώρος)

Η πατριαρχική κοινωνία έχει επίσης προνοήσει μια σειρά από κώδικες που αφορούν τη γυναικεία εμφάνιση, τη συμπεριφορά κτλ. Η γυναικεία ενδυμασία (βλέπε εικόνες) κρύβει με θαυμαστή φροντίδα κάθε γυναικεία καμπύλη, καλύπτει και αυτό τον αστράγαλο. Είναι φυσικό λοιπόν να λογοκρίνεται και να απορρίπτεται οποιοδήποτε νεωτερικό στοιχείο, το οποίο απειλεί να διαταράξει την κατεστημένη τάξη των πραγμάτων. Έτσι, όταν η γυναίκα ασπάζεται πρώτη τις αλλαγές που προβλέπει η μόδα-ίσως από αντίδραση προς τις ποικίλες καταπιέσεις που υφίσταται στο ανδροκρατικό σύστημα, είτε για να τονίσει με τη μοντέρνα αμφίεση τη θηλυκότητα της, επισύρει την οργή του άντρα, όταν μάλιστα αυτός είναι πατέρας:

« Για να 'χω τζιαι να πει ν' αλλάξει την στολήν της ο κάθε ένας γελά, εν να της κόψω στροντζυλά τζιαμαί την τζεφαλήν της.

Είσιεν μιαν ξικλατωμένην με τα ξουρισμένα βρύδκια μαλλοκουρεποτισίραν, ρε παιδικιά, μα την αλήθεια! Είσιεν πίσω της καμπόσους, μια σαρανταρκάν κοπέλια άλλοι εσούφκαν τζιαι θωρούσαν τζιαι τσακρούσαν που τα γέλια. Πολλές παρακάμαν το, αντροπήν εχάσαν με τούτην την σημερινήν την μόδα τους που πιάσαν. Βάλλουν δκυό δάκτυλα βρατζίν τζιαι κάποτε καθόλου τζιαι αρσενιτζιοί τζιαι θηλυτζιοί πάμεν κατά δικαόλου(»)

Κατακρίνεται οποιαδήποτε αλλαγή πάνω στη σεμνή παραδοσιακή ενδυμασία, γιατί επιφέρει «οδυνηρά» αποτελέσματα και για τα δύο φύλα: Από τη μιά βρίσκουν τον μπελά τους οι άντρες κολάζονται και αμαρτάνουν. Οι γυναίκες, από την άλλη, χάνουν την αξιοπρέπεια και την τιμή τους, σκανδαλίζουν και προκαλούν:

α. «(...) Αφού με τούτο πιταιρκόν τους νέους πελλανίσκουν τους γέρους πιάννει συγκοπή/ τζ' άλλοι πουν' άρρωστοι ευτύς άμα τες δούν γιανίσκουν. Εχασεν η γεναίκα πιον τέλλειο το κυριάτον τζιαι ώσπου πιταιρώνεται, ππέφτ' η τιμή της κάτω.»

β. «Ετοίπωσα πάνω σε μιαν με τούνην γυμνοσύνην τωρά μετάνωσά το πκιον, μ' αγκάλεσέν με τζείνη. Να του το πω του δικαστή/ η πράξη μ'ον ήταν σωστή μα φκει το σούπερ μίνι.»

Κατακρίνεται επίσης οποιαδήποτε επέμβαση στη φυσική ομορφιά του προσώπου λ.χ. επάλειψη με χρώματα, αφαίρεση φρυδιών:

«Εγίω 'ν τζιαι θέλω πάνω σου καλλυντικά να βάλλεις τζιαι ταπισόν να στέκεσαι τα βρύκια σου να βκάλλεις, κότσινη

μου μουσκοκαρδιά/την φυσική του ομορφιά γιατί να την προσβάλλεις»

Σε περίπτωση που η γυναίκα υπερβεί τα όρια της θεσμοθετημένης συμπεριφοράς της τιμωρείται αυστηρά είδαμε παραπάνω τις βαριές επιπτώσεις που συνεπάγεται η απώλεια της γυναικείας παρθενιάς, έξω από τα πλαίσια του γάμου. Οποιαδήποτε πρωτοβουλία αναληφθεί από μέρους της γυναίκας (στον έρωτα, στην ενδυμασία) και οποιαδήποτε απόπειρα να περάσει από την σιωπή στο λόγο, από το ιδιωτικό στο δημόσιο, από το τυπικά γυναικείο στο τυπικά αντρικό, παρουσιάζεται να έχει αρνητικά αποτελέσματα στην αντροκρατική κοινωνία. Τέτοιου είδους παρεκτροπές τιμωρούνται με αμελκτο τρόπο. Αναφέρεται εδώ η γνωστή περίπτωση της «Αντρονίκης», η οποία αφού ενδύεται «ευρωπαϊκά» ρούχα, παίρνει τον αγαπημένο της από το χέρι, περνά από τον ιδιωτικό χώρο στο δημόσιο (καφενείο), υιοθετώντας μια σειρά από αντρικές συμπεριφορές:

«Εμάθετε τι γίνησ' στο μέρος της Ελλάδας; 'Ντύθην η Αντρονίκη ρούχα 'βρωπαϊκά. Σερκές σερκές τομ πικάννει ετζείνομ π' αγαπά, Σερκές σερκές τομ πικάννει πάει στογ καφενέ τογ καφετζήμ προτάσσει σουμάδαν τζί' αρκίλέν' προτάσσει ένα τραπέζιν, μια τράμπουλα χαρκιά τζι' αρκίνησεν να παίξει με τομ παλληκαράν (...).»

Η ακραία για την πατριαρχική κοινωνία συμπεριφορά της νέας τιμωρείται σκληρά: ο «ντροπιασμένος» αδελφός την πυροβολεί και την σκοτώνει μέσα στο καφενείο. Η αδελφοκτονία λειτουργεί ως παράδειγμα προς αποφυγή για κάθε σεμνή γυναίκα, η οποία έχει αποδεχτεί τη μοίρα της και έχει αναγνωρίσει το ρόλο της ως συζύγου, μητέρας και οικοκυράς.

Συνοψίζοντας, διαπιστώνουμε ότι η ανδροκρατική και πατριαρχική ιδεολογία, για να περιορίσει το πρόβλημα «γυναίκα», θέτει μία σειρά από απαγορευτικές διαδικασίες. Εγκλείει το θηλυκό στο χώρο του σπιτιού- τυχόν έξοδος του στο δημόσιο χώρο σημαίνει δημόσιο κίνδυνο. Ο άντρας έχει χρέος να εξημερώσει με το γάμο τον «ατίθασο» χαρακτήρα της γυναίκας: διαφορετικά, θα του ξεφύγει από τα χέρια του ως εξωτικό, νεράδα και θα κινείται στον «έξω» χώρο, στο περιθώριο.

Ο «αφέντης» του σπιτιού θέλει τη γυναίκα/κόρη του ντυμένη με παραδοσιακή φορεσιά, λιγομίλητη και χαμηλοβλεπούσα, να ασχολείται με τις δουλειές του σπιτιού, έτοιμη να συμβάλει, ως παι-

δοποιητική μηχανή, στη βιολογική αναπαραγωγή για διαώνιση του ανθρωπίνου είδους.

2.5 Παρατηρήσεις

Όπως αναφέρει ο Ρ. Μπάρτ, «φαίνεται πως είμαστε αναγκασμένοι για ορισμένο διάστημα να μιλάμε πάντα με υπερβολή για την πραγματικότητα». Εξετάζοντας το ερώτημα κατά πόσο η λαϊκή ερωτική ποίηση της Κύπρου (όπως ορίστηκε στην Α' ενότητα) ανταποκρίνεται στη σύγχρονη κυπριακή πραγματικότητα, σίγουρα θα μπορούσαν να γεννηθούν διχογνωμίες και να ακουστούν αντιφατικές γνώμες.

Είναι γεγονός ότι κατά τις τελευταίες δεκαετίες και ιδιαίτερα μετά από τη συμφωνία του 1974, αλλάζουν σημαντικά οι κοινωνικο-οικονομικές δομές του τόπου. Ενα σημαντικό μέρος του αγροτικού πληθυσμού, που ξεριζώνεται από τις κατεχόμενες περιοχές του νησιού, σπνάζεται σε αστικά κέντρα και ασχολείται με βιομηχανικά επαγγέλματα. Από την άλλη, η ραγδαία ανάπτυξη της τουριστικής βιομηχανίας τείνει να ισοπεδώσει τα πάντα, καταφέροντας καιρία πλήγηματα και «ανοίγματα» στην κλειστή κυπριακή κοινωνία: Για παράδειγμα, παρατηρείται επικίνδυνη αλλοίωση της τοπικής διαλέκτου: οι ξενικές (κυρίως αγγλικές) φρασεολογίες δίνουν και παίρνουν στις καθημερινές συναναστροφές μεταξύ Κυπρίων. Τα διάφορα έθιμα χάνουν τη γνησιότητα τους: αναβαπτίζονται με ένα φολκlorικό περίβλημα, συνήθως για να ελκύσουν το τουριστικό ενδιαφέρον. Παρατηρείται επίσης σεξουαλική απελευθέρωση: εδώ τη μερίδα του λέοντος αποσπά, βέβαια, το αρσενικό φύλο, που επιτυγχάνει ερωτικές σχέσεις με ξένες κτλ.

Ωστόσο, και σήμερα θα μπορούσαν να ανιχνευθούν άφθονα κατάλοιπα της πατριαρχικής νοοτροπίας στο νησί, ιδιαίτερα σε αγροτικές περιοχές. Αναφέρθηκε ήδη η επιμελημένη διατήρηση και χρήση φαλλοκρατικού λεξιλογίου. Προστίθεται εδώ ένα ακόμη παράδειγμα: αρκετοί (μαζί και ο γράφων) προσφωνούν τον πατέρα τους με τη λέξη «κύρης» (τζύρης), δε χρησιμοποιείται, όμως η λέξη «κυρά» για τη μητέρα.

Από την άλλη η εξακολούθηση και η αποδοχή θεσμών όπως των προξενιών, της προίκας, καθώς και παραδοσιακών αντιλήψεων που θέλουν το ωραίο φύλο με ανέγγιχτη παρθενία ως την έλευση του νυμφίου και περιορισμένο όσο γίνεται στο σπίτι, είναι μερικά δείγματα-κατάλοιπα της πατριαρχικής ιδεολο-

γίας.

Η λαϊκή ερωτική ποίηση της Κύπρου απηχεί τις αντροκρατικές θέσεις της παραδοσιακής κοινωνίας και υπαγορεύει κάποια δεδομένα πρότυπα συμπεριφοράς για τον άντρα και τη γυναίκα: Ο άντρας πρέπει να είναι το κατεξοχόν δρών υποκείμενο στις διάφορες εκδηλώσεις της ζωής, ενώ η γυναίκα περιορίζεται στις ασχολίες του σπιτιού. Συνοψίζονται εδώ συγκριτικά οι τυπικές δραστηριότητες, οι θεσμοθετημένες συμπεριφορές και γενικά τα κύρια χαρακτηριστικά που αφορούν το καθένα από τα δύο φύλα, όπως προβάλλονται στο λαϊκό ερωτικό λόγο:

ο άντρας VS η γυναίκα

ο άντρας

- μιλά για το άλλο φύλο: εξυμνεί, χλευάζει, εκφράζει τα συναισθήματα του κτλ. - ως ερωτικό υποκείμενο, επιζητεί ερωτικές σχέσεις. Αυτός χαιρείται τον έρωτα.

- καμαρώνει για τις προγαμιαίες ή πολυγαμικές του σχέσεις: δείγμα αντρισμού. - υποφέρει από τον έρωτα, απογοητεύεται, φθείρεται σωματικά, οδηγείται στην αμαρτία.

- με το γάμο καταξιώνεται κοινωνικά αλλά ταυτόχρονα περιορίζει τις κινήσεις του.

- ασχολείται με εξωτερικές εργασίες και κινείται ελεύθερα από τον ιδιωτικό στο δημόσιο χώρο.

- είναι ο «αφέντης», ο «στύλλος» του σπιτιού, έχει τον πρώτο λόγο σε κάθε οικογενειακό θέμα.

η γυναίκα

- τηρεί (σχεδόν) απόλυτη σιωπή για το αντίθετο φύλο, δεν υπάρχει γυναικείος λόγος.

- είναι το ερωτικό αντικείμενο, δεν αναλαμβάνει πρωτοβουλίες στον έρωτα. δεν επιτρέπεται να έχει προγαμιαίες σχέσεις. Απώλεια παρθενιάς ίσον στέρση τιμής.

- θεωρείται ηθικός αυτουργός των δεινοπαθημάτων του άντρα («κόρη της Εύας»).

- με «έντιμο» γάμο (προξένια, προίκα, παρθενιά) αποκαθίσταται κοινωνικά. - εγκλωβίζεται στο σπίτι, καθαρίζει, μαγειρεύει, γεννά και φροντίζει τα παιδιά.

- είναι το μόνιμο «πρόβλημα» του άντρα, μια «στρίγγλα», ένα θηρίο που πρέπει να εξημερωθεί.

Θα μπορούσαν να αντιπαρεσθούν και άλλα χαρακτηριστικά των δύο φύλων, όπως τα παρουσιάζει ο λαϊκός ερωτικός λόγος: ένας λόγος ο οποίος (για τα σημερινά δεδομένα) ίσως μιλά «με

υπερβολή για την πραγματικότητα» (Ρ. Μπάρτ) ή μεταφέρει στο επίπεδο της ιδεολογίας κάποιες αντιλήψεις κλισέ που δεν ανταποκρίνονται ή δεν ανταποκρίνονται πλήρως με τις υπάρχουσες κοινωνικές αντιλήψεις. Είναι γεγονός ότι στις μέρες μας η γυναίκα (τουλάχιστον στις «εξελιγμένες» κοινωνίες) έχει καταφέρει να «σπάσει» τα όρια του εγκλεισμού της στον ιδιωτικό χώρο, ασχολείται με εξωτερικές εργασίες (άλλοτε «αντρικά» επαγγέλματα), ντύνεται μοντέρνα, α-ναλαμβάνει («αντρικές») πρωτοβουλίες κτλ. Όμως, ανθίζει ακόμη στην Κύπρο ένας φαλλοκρατικός λαϊκός ερωτικός λόγος (ενώ ο αντίστοιχος γυναικείος καταδικάζεται ακόμη στη σιωπή), ο οποίος συνεχίζει να είναι δεσμευτικός και εξουσιαστικός, αφού υποβάλλει και επιβάλλει πρότυπα και συμπεριφορές για το καθένα από τα δύο φύλα ξεχωριστά.

Όσο ακόμη ο Κύπριος πατέρας - ο οποιοσδήποτε πατέρας- αντιμετωπίζει με ιδιαίτερη προσοχή την ανατροφή του θηλυκού του παιδιού για να το μεγαλώσει, να το προικίσει και να το «αποκαταστήσει» χωρίς να «βγεί» το όνομα του, ή όσο η γυναίκα θα συνεχίσει να ανταποκρίνεται στις προτροπές και τις υπαγορεύσεις της αντροκρατικής κοινωνίας (και όχι μόνο γι' αυτά), θα υπάρχει ένας αντρικός ερωτικός λόγος για να καταδηλώνει-συμπαροδηλώνει (πχ. κατά την τελετουργία του γάμου) το συνεχιζόμενο διαχωρισμό ανάμεσα στα δύο φύλα- έστω κι αν αυτή η διαχωριστική γραμμή τείνει να απαλυνθεί για να φαίνεται όσο το δυνατό πιο ανώδυνη. ● ε.π

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

α. Πηγές
Ανθίας Τ., «Ερωτικά δίστιχα», περ. Λαογραφική Κύπρος, τ. 35 (1985), 168-178
Γερμασσίτης Β. Ποιήματα στην Ανθολογία κυπριακής λαϊκής ποίησης, Λευκωσία 1980 σ.49 (Α.Κ.Α.Π.).
Γεωργίου Η., Τα δικάλογια μου, Λευκωσία 1981
Του ιδίου, Γερόκλαμαν, Λευκωσία 1980
Του ιδίου, ποιήματα στην Α.Κ.Α.Π. ο.π., σ.213
Γιαγκουλλής Γ.Κ. Ανθολογία κυπριακής λαϊκής ποίησης, Λευκωσία 1980.
Του ιδίου, Ανθολογία Λιοπετρίτων λαϊκών ποιητών, Λευκωσία 1981
Ζαχαρία Σ., Κλαίει ο Πενταδάκτυλος, Λευκωσία 1982
Καρνέρας Κ.Θ., Ποιητικά άπαντα, Λευκωσία 1980
Κατσαντώνης Κ., Κοτσοινότικα τραούδια, Λευκωσία 1980
Λάμαχος Κ.Γ., Τα μυλλωμένα τραούδια του Χ. Μ. Άζινου, Λευκωσία 1985.
Μαππούρας Α., Οι γέροι πλάτανοι Λευκωσία 1983
Μιχαηλίδης Β., Τα μυλλωμένα τραούδια, επιμ. Κ.Γ. Λάμαχου, Λευκωσία 1985

Νικολαΐδης Μ., Κυπριακή Λογοτεχνία (Βασική Βιβλιοθήκη) Αθήνα 1957
Παπαδόπουλος Θ., Δημόδη κυπριακά άσματα εξ ενεκδότην συλλογών του ΙΟ' αι. Λευκωσία 1975
Πάσσαλος Ξ., Ποιήματα, Κύπρος 1978.
Πιερέττης Π., Φως του νήλιου, Λευκωσία 1979 του ιδίου Η αλήθεια, Λευκωσία 1981
Σακελλάριος Α., Τα κυπριακά, Αθήνα 1868
Σαρρής Κ., Ο κυπριακός γάμος Κύπρος 1946
Ττάκκας Δ., Τσάκκιμαν της ημερούς, Λευκωσία 1981
Ττάμπας Γ., Το φως των αμμαθικών μου, Λευκωσία 1983
Ταουσιάνης Χρ., Λαογραφικά Ριζοκαρπάσου, Γαλούσα 1970.
Του ιδίου, Δημοτικά τραγούδια της Κύπρου (Α-Β), Λευκωσία 1987
Φαρμακίδης Ξ., Κύπρια έπη, Λευκωσία 1974 (1926)
Φιλίππου Λ., «Συλλογή διστιχων κυπριακών ασμάτων», περ. Λαογραφία τομ. Ε (Αθήνα 1915) σ.585-596
Χαλάσης Θ., Φτερατζίσματα, Λευκωσία 1981

β. Γενικά Βοηθήματα
Αδαμαντίου Αδ., «Τηνιακά», Δελτίον της Ιστορικής και Εθνολογικής Εταιρείας της Ελλάδος, 5(1900) σσ. 277-287
Altusser L., Θέσεις (1964-1975) μετρ. Ξεν. Για-τάνα, Αθήνα, «Κείμενα», 1970
περ. Αμφί, «Σεξουαλικότητες και πολιτική» τευχ. 14-15 (1983)
Γιαγκουλλής Κ. Οι ποιητάρηδες της Κύπρου (διδακτ. διατριβή), Θεσ/νίκη 1978
Του ιδίου, Κυπριακή λαϊκή ποίηση, συναγωγή μελετών (1974-1980) Λευκωσία 1980.
Του ιδίου, Η Κυπριακή διάλεκτος στη λογοτεχνία, Λευκωσία 1986
περ. Διαβάζω, αφιέρωμα στη «Σημειολογία» (αρ. 71, 15.6.83), στο «Λαϊκό Αισθηματικό Μυθιστόρημα» (αρ.100, 8.8.84), στο Μισέλ Φου-κώ (αρ.125 28.8.85) και στο «Ελληνικό Παρα-μύθι» (αρ. 130, 6.11.85)
Εκο Ουμπέρτο, Η σημειολογία στην καθημερινή ζωή, μετ. Αντ. Τσοπάνογλου, Αθήνα, «Μαλλιάρης-Παιδεία», 1983
Ελληνική Σημειωτική Εταιρεία, Η δυναμική των σημείων, πεδία και μέθοδοι μιας κοινωνιοσημειωτικής, Θεσ/νίκη, «παρατηρητής», 1986.
Ηγκλετον Τ., Ο μαρξισμός και η λογοτεχνική κριτική, μετ. Γρ.Αζαριάδης, Αθήνα «Ψυλόν» 1981
Godelier M., «Το σεξ σα βασικό θεμέλιο της κοινωνικής και κοσμικής τάξης στους Μπαρούγια της Νέας Γουίνεας - Μύθος και πραγματικότητα», μετ. Α. Λυχνάρα, στο Α. Verligione, Σεξουαλικότητα και πολιτική, Αθήνα «Χατζηνικολή» σσ.167-203
Κυριακίδης Στ., «Οι ποιητάρηδες της Κύπρου», περ. Λαογραφία τόμ. Ε (1915) σσ. 650-651
Του ιδίου Οι γυναίκες εις την Λαογραφίαν, Αθήνα 1920
Κυριακίδου Νέστορος Α., Η θεωρία της ελληνικής λαογραφίας. Κριτική ανάλυση, Αθήνα «Εταιρεία Μακεδονικών Σπουδων», 1978
Της ιδίας, Λαογραφία και Ανθρωπιστικές Σπουδές, Θεσ/νίκη 1980
Της ιδίας, «Λαϊκός πολιτισμός», στο Ελλάδα-Ιστορία και πολιτισμός, Αθήνα, «Μαλλιάρης-παιδεία» 1981 σσ. 264-278
Της ιδίας, Λαογραφικά μελετήματα, Αθήνα,

«Νέα σύνορα», χ.χ.έ.

Κουκουλές, Φ., «Τα ου φωνητά των βυζαντινών» στο Βυζαντινών βίος και πολιτισμός, Στ' Αθήνα 1955
Λεκατσάς Π., Η Μητριαρχία και η σύγκρουση της με την ελληνική πατριαρχία. Αθήνα «κείμενα», 1970
Λουκάτος Δ., Εισαγωγή στην ελληνική λαογραφία, Αθήνα, «Μορφωτικό Ίδρυμα Εθνικής Τραπέζης», 1978
Ludeke, H., «Η προφορική παράδοση της ελληνικής λαϊκής ποίησης στην Κύπρο», περ. Φιλολογική Πάφος, 1 (1936) σσ. 358-359
Μολέσκης Γ., «Η κυπριακή διάλεκτος και η ποίηση της» περ. Νέα Εποχή, τευχ.173-74 (Ιούλης-Οκτώβρης 11985) σσ. 332-346
Morgan E., Η καταγωγή της γυναίκας, μετ. Α. Κοτζιάς, Αθήνα «Ράππας», 1973
Μπάρτ Ρ. Μυθολογίες, μετ. Κ. Χατζηδήμου, Ι.Ράλλη, Γ. Κρητικός Αθήνα, «Ράππα» 1979
Μπένετ Τ., Φορμαλισμός και μαρξισμός, μετ. Σπ. Τσακνιάς Αθήνα, «Νεφέλη» 1983
Ντράκωρς Ρ. Κοινωνική ισοτιμία, μετ. Τ.Πανταζή, Αθήνα, «Κέδρος» 1983
Παντελίδης Χρ. «Οι ποιητάρηδες της Κύπρου» περ. αογραφία, τομ. Ι (1923) σσ. 115-120
Παπαχρυσόστομου Χρ. «Οι σημερινόι Κύπριοι ποιητάρηδες», περ. Ελληνική Δημιουργία, τομ. Ε (1949) σσ. 897-899
Περνάρης Α., Αναδρομές, Λευκωσία 1980
Πετρόπουλος Δ., «Οι ποιητάρηδες στην Κρήτη και στην Κύπρο» περ. Λαογραφία τομ. ΙΕ (1954), σσ 374-400
Σηφάκης Γ., «Η παραδοσιακή δραματουργία του Καραγκιόζη» περ. Ο πολίτης, 5 (1979)
Σκουτέρη-Διδασκάλου, ν. η τέχνη του λόγου στις παραδοσιακές κοινωνίες. Μέθοδοι προσέγγισης στο λαϊκό αφηγηματικό λόγο (Σημειώσεις για το Δ' έτος), Θεσ/νίκη 1980.
Της ιδίας, «Προκαπιταλιστικές ιδεολογίες του άνομου έρωτα», περ. Ο πολίτης, τευχ. 66 (Ιανουάριος - Φεβρουάριος 1984), σσ. 44-50
Της ιδίας, Ανθρωπολογία για το γυναικείο ζήτημα, Αθήνα, «ο Πολίτης», 1984.
Της ιδίας, Λαογραφία και κοινωνική ιστορία, Θεσ/νίκη (Σπουδ. Λαογραφίας), 1985
Τερζοπούλου Μ. Ψυχογιό Ε., «Η γυναίκα - κοινωνία στο δημοτικό τραγούδι», περ. Αντιθέσεις, τευχ. 17 (Μάρτης 84), 51-66
Φουκώ Μ., Ιστορία της σεξουαλικότητας, μετ. Γ. Ροζάκη Αθήνα, 1982
Verdier Y., «Η κοκκινισκουφίτσα στην προφορική παράδοση» (μετ. Ι. Φλωρεντίν) περ. Σκούπα, τευχ. 5 (1981), 25-35
περ. Αντ., «Λαϊκός Πολιτισμός: έρευνα», τευχ. 40, 41,43 (1976)
Καψωμένος Ερ. Το σύγχρονο κρητικό τραγούδι. Η τομή και η ιδεολογία του, Αθήνα, «Θεμέλιο», 1979
Νικολάου Θ., «Ο λαϊκός ποιητής Ξ. Πάσσαλος», πρόλογος στο Ξ. Πάσσαλου, Ποιήματα, Κύπρος 1978
Σιαπκαρά-Πιτσιλλίδου Θ., Ο Πετρарχισμός στην Κύπρο. Ρίμες αγάπης, Αθήνα 1976.

Ποιητάρηδες και Λαϊκοί Ποιητές

Δρ. Κ. Γιαγκουλλής

Δημοσιεύουμε πιο κάτω μια επιστολή του Κ. Γιαγκουλλή που σχολιάζει το κείμενο του Λ. Παπαλεοντίου «Οι σχέσεις των δύο φύλων στη λαϊκή ερωτική ποίηση της Κύπρου.» Το σημείωμα του Κ. Γιαγκουλή περιέχει ουσιαστικά δύο σκέλη. Το ένα σχολιάζει τις έννοιες λαϊκός ποιητής και ποιητάρης. Το δεύτερο σκέλος θέλει να υποδείξει την παράλειψη αναφορών από το κείμενο του Κ. Παπαλεοντίου. Γι' αυτή την παράλειψη ΕΥΘΥΝΕΤΑΙ το «Εντος». Λυπούμαστε και απολογούμαστε για το τεράστιο αυτό λάθος που δυστυχώς δεν είμαστε σε θέση να επανορθώσουμε γιατί θα σήμαινε επαναδημοσίευση των 5 σελίδων του πρώτου μέρους. Το πρωτότυπο του Κ. Παπαλεοντίου ήταν πολύ σχολαστικό τόσο σ' ότι αφορά την παράθεση των πηγών ενός γλωσσarium και βιβλιογραφίας. Αρα μεταξύ του Κ. Γιαγκουλλή και Κ. Παπαλεοντίου υφίσταται μόνο η διχογνωμία για τους όρους λαϊκός ποιητής και ποιητάρης.

Διάβασα με πολύ ενδιαφέρον το Α' Μέρος της μελέτης του Ελευθέριου Παπαλεοντίου στο περιοδικό «Εντός των Τειχών», τευχ. 37ο, Νοέμβριος 1988, σσ.30-34, με τίτλο «Οι σχέσεις των δύο φύλων στη λαϊκή ερωτική ποίηση της Κύπρου». Χωρίς να περιμένω ολοκλήρωση της δημοσίευσης της μελέτης του Παπαλεοντίου, θεωρώ αναγκαίο να σχολιάσω ορισμένα σημεία της. Γράφει, λοιπόν, ο σ. ότι:

«Πολλοί μελετητές (π.χ. Χρ. Παντελίδης, Δ. Πετρόπουλος, Κ. Γιαγκουλλής) ταυτίζουν απόλυτα ή συγχέουν τους ποιητάρηδες με όποιους άλλους δημιουργούν ότι συμβατικά ονομάσαμε «λαϊκή ποίηση». Θα πρέπει να γίνει διαχωρισμός ανάμεσα στο ποιητάρη και στο «λαϊκό ποιητή»: Ο ποιητάρης κατασκευάζει μια σειρά από δεκαπεντασύλλαβους στίχους με τους οποίους αφηγείται διάφορα περιστατικά, έρωτες, φόνους, θαύματα αγίων, θεομηνίες κτλ. Η δουλειά του ποιητάρη χαρακτηρίζεται από προχειρολογία και τυποποιημένες εκφράσεις, ενώ η εμφάνιση του έργου τους είναι εφήμερη, αφού αποβλέπει κατά κύριο λόγο να πληροφορήσει. Γι' αυτό το λόγο εξάλλου οι ποιητάρηδες άρχισαν να περιορίζονται σημαντικά με την ανάπτυξη των μέσων μαζικής επικοινωνίας.

Οι λεγόμενοι «λαϊκοί» ποιητές και παραπέρα οι «τσιαττιστές» - «τρα(γ)ουδιστές, άνθρωποι συχνά «αγράμματοι» ή με στοιχειώδη μόρφωση, εκφράζουν στην τοπική διάλεκτο - γιατί αυτήν ξέρουν - τις σκέψεις και τα συναισθήματα τους, προβάλλουν αξίες και θεσμούς και γενικά ευθυγραμμίζονται με τη δεσπόμενη ιδεολογία και ηθική της κοινωνίας όπου ζούν.»

Δεν διαφωνώ με τις πιο πάνω απόψεις που είναι και δικές μου απόψεις. Τις έχω αναπτύξει τόσο στη διδακτορική μου διατριβή, την οποία ο Παπαλεοντίου δε φαίνεται ν' αγνοεί, όσο και στις εκδόσεις λαϊκών ποιητών που έχω επιμεληθεί στη σειρά της Βιβλιοθήκης Κυπρίων Λαϊκών Ποιητών και της Βιβλιοθήκης Κυπρίων Λαϊκών Ποιητών, που πάλι δε φαίνεται ν' αγνοεί ο σ. Η διαφορά μας έγκειται στο γεγονός ότι ταυτίζω

τον όρο «ποιητάρης», με τον όρο «λαϊκός ποιητής» ή ότι άλλοτε αποκαλώ έναν ποιητάρη λαϊκό ποιητή και άλλοτε ένα λαϊκό ποιητή τον αποκαλώ ποιητάρη. Αυτό είναι αλήθεια, αλλά δεν πρόκειται για σύγχυση. Η σύγχυση, οπωσδήποτε, βρίσκεται στη μεριά εκείνων που μελετούν, ή που φαίνεται ότι μελετούν, την κυπριακή δημοτική ποίηση, την ποίηση των αφηγηματικών τραγουδιών των ποιητάρηδων και των μεταγενέστερων και νεότερων ολιγόστιχων ποιημάτων από πλευράς μόνο περιεχομένου, ενώ δε θα έπρεπε να μας διαφεύγει η τέχνη και η τεχνική τους, γενικά η μορφή τους, που είναι αλληλένδετη με το περιεχόμενο. Νομίζω ότι η βιαστική εξαγωγή συμπερασμάτων χωρίς να προηγηθεί εμπεριστατωμένη μελέτη του υλικού στο σύνολό του είναι πράξη αυθαίρετη που μπορεί να συσκοτίσει την αλήθεια.

Ας πούμε ότι δεχόμαστε ότι πρέπει ν' αντισταθίσουμε τον όρο «ποιητάρης» από τον όρο «λαϊκός ποιητής». Επιθυμώ, όμως, να υποβάλλω πρώτα στον Παπαλεοντίου τα εξής δέκα ερωτήματα:

1. Επί συνόλου 128 φυλλάδων του ποιητάρη Χαράλαμπου Μ. Άζινου, οι δύο φιλοξενούν «τσιαττίσματα» ενώ άλλες δώδεκα ερωτικά δίστιχα, τρίστιχα κ.α. Μέσα στις εκατόν δεκατέσσερις ρίμες του Άζινου συγκαταλέγονται ποιήματα κοινωνικού περιεχομένου, ρωμαλέα στη σύλληψη και στην εκτέλεση, που τιμούν τον Άζινο και τον κατατάσσουν στους κορυφαίους ποιητάρηδες μας. Που πρέπει, όμως, να κατατάξουμε τον Άζινο; Στους ποιητάρηδες ή στους λαϊκούς ποιητές; Σύμφωνα με όσα υποστηρίζει ο ίδιος πιο πάνω, ο Άζινος ανήκει και στους ποιητάρηδες και στους λαϊκούς ποιητές.

2. Επί συνόλου οχτώ φυλλάδων του Χριστοφί Πριγκιπόπουλου, που όπως είναι γνωστό, έγραψε παλιότερα και ρίμες συγκαταλέγονται δύο φυλλάδες με «τσιαττίσματα» και τρεις με ερωτικά. Ο Πριγκιπόπουλος, όπως εξάλλου, και ο Άζινος, είναι έξοχος «τρα(γ)ουδιστής». Που πρέπει να τον κατατάξουμε; Στους ποιητάρηδες ή στους λαϊκούς ποιητές; Σύμφωνα με όσα υποστηρίζει ο Παπαλεοντίου, ο Πριγκιπόπουλος

ανήκει και στους ποιητάρηδες και στους λαϊκούς ποιητές.

3. Πέρα από απλές φυλλάδες με επικαιρικά γεγονότα, ο ποιητάρης Γεώργιος Βασίλης Τρικωμίτης έγραψε και ποιήματα κοινωνικά, που προβάλλουν αξίες και θεσμούς και γενικά, όπως θα έγραφε ο Παπαλεοντίου, ευθυγραμμίζονται με τη δεσπόμενη ιδεολογία. Από πλευράς όμως τεχνικής ή αισθητικής τα ποιήματα αυτά είναι χειρότερα από τις χειρότερες ρίμες. Σύμφωνα με όσα γράφει ο Παπαλεοντίου, ο Τρικωμίτης είναι «λαϊκός ποιητής».

4. Ο Δημήτρης Γιάρρος από το Λιοπέτρι έγραψε μακροσκελέστατα θρησκευτικά ποιήματα, ολιγόστιχα ποιήματα γεμάτα φιλοσοφική διάθεση (τα ονομάζω «κοφτά»), ερωτικά τραγούδια, «τσιαττίσματα» κ.α. Είναι και καλός τρα(γ)ουδιστής. Που πρέπει να τον κατατάξουμε; Στους ποιητάρηδες ή στους λαϊκούς ποιητές; Σύμφωνα με όσα υποστηρίζει ο Παπαλεοντίου, ο Γιάρρος είναι και ποιητάρης και λαϊκός ποιητής.

5. Ο Αναστάσης Γιώρκαλος, από την Δερύνεια, έγραψε αρκετά κοινωνικά και άλλα ολιγόστιχα ποιήματα (βλ. «Λαλέδες», Βιβλιοθήκη Κοκκινοχωριτών Λαϊκών Ποιητών, αρ.9). Έγραψε επίσης ερωτικά και συνήθιζε να συμμετέχει σε αγώνες «τσιαττισμάτων». Η τεχνική της ποίησης του δε διαφέρει από την τεχνική των ριμαδόρων ποιητάρηδων. Που πρέπει να συγκαταλεχθεί; Σύμφωνα με τις απόψεις του Παπαλεοντίου Ο Γιώρκαλος είναι «λαϊκός ποιητής».

6. Ο λαϊκός ποιητής Π. Λιασιδής (τον οποίο ο Γ. Μολέσκης θέλει «ποιητή», όχι «λαϊκό ποιητή») έγραψε και δύο ρίμες, μια για ένα φονικό και άλλη για ερωτικό θέμα. Υπήρξε, δηλαδή, ο Λιασιδής και ποιητάρης και δεν το αρνείται. Κάπου αποκαλεί μάλιστα τον εαυτό του «ποιητάρη». Τι προτείνει ο Παπαλεοντίου στην περίπτωση αυτή;

7. Ο γνωστός λαϊκός ποιητής Α.Π. Μαπιούρας κυκλοφόρησε τις μέρες αυτές σε γ' έκδοση τη συλλογή λαϊκών ποιημάτων «Γεροπλάτανο». Ο ίδιος είναι καλός τρα(γ)ουδιστής ερωτικών ποιημάτων και επιδέξιος «τσιαττιστής». Σύμφωνα με όσα γράφει

ο Παπαλεοντίου κανονικά ο Μαπιούρας είναι «λαϊκός». Τι θα γίνει όμως με τις εβδομήντα τόσες φυλλάδες του που αναφέρονται σε φονικά, δυστυχήματα, πολέμους, θαύματα αγίων, έρωτες κ.α.; Αν, πάλι, τον ονομάσουμε ποιητάρη θα του αρνηθούμε τον όρο «λαϊκός ποιητής»; Τότε, όμως, που παν τα λαϊκά του ποιήματα;

8. Ο μαρωνίτης ποιητάρης Ιωσήφ Μιχαήλ έγραψε δεκαοχτώ περίπου ρίμες. Εξέδωσε όμως και τέσσερις φυλλάδες με ερωτικά τραγούδια, ενώ παράλληλα, δεν απουσίασε από κανένα ποιητικό διαγωνισμό του Καραβά. «Τσιαττίσματα» του διατρώ σε κασέτες. Που πρέπει να καταταχθεί; Στους ποιητάρηδες ή στους λαϊκούς ποιητές. Δεν ανήκει και στις δύο κατηγορίες;

9. Μπορεί κανένας ν' αρνηθεί τα λαϊκά ποιήματα του πρωτοποιητάρη Παλαίση; Τα «Ηλιοβουτήματα» του ποιητάρη αυτού είναι ότι καλύτερο μπορούμε να επιδείξουμε στον τομέα της λαϊκής ποίησης. Τι να πει, πάλι, κάποιος για τις οκτώ φυλλάδες ερωτικών τραγουδιών του, για τις πέντε φυλλάδες με «τσιαττίσματα» του, που ως σήμερα κάνουν σ' όλους εντύπωση; Σύμφωνα με όσα γράφει ο Παπαλεοντίου, ο Παλαίσης κανονικά είναι «λαϊκός» ποιητής. Είναι όμως, και ποιητάρης, γιατί έγραψε και ενενήντα ρίμες για φονικά, έρωτες, θαύματα κ.α.

10. Δε θέλετε να επεχταθώ, γιατί θα μπορούσα να δεκαπλασιάσω τα ερωτήματα μου, διαλαμβάνοντας και άλλες περιπτώσεις (Π. Πεσκέσης, Χρ. Ττίγγιρος, Αρ. Νικολάου, Ξ. Πάτσας, Κ.Λαουτάρης, Α. Κοκωνάς, Κυρ. Κοντός, Α. Κουρουζιάς, Α. Ζαχαρούλλας κ.α). Δε νομίζω, πάλι, ότι ο ποιητάρης Χρ. Τζαπούρας, επειδή δεν έγραψε κοινωνικά ή ολιγόστιχα ποιήματα ή δεν τραγούδησε ή δημοσίευσε ερωτικά κ.α., υστερεί ποιητικά, αισθητικά, αν θέλετε, από οποιοδήποτε σημερινό λαϊκό ποιητή.

Εκείνο που πρέπει να δεχτούμε είναι ότι μερικοί ποιητάρηδες - λαϊκοί ποιητές ξεχωρίζουν από άλλους, είναι καλύτεροι, ενώ άλλοι είναι λιγότερο καλοί ή χειρότεροι. Τα άλλα είναι περιττές φιλολογίες και δεν αποτελούν πρό-

βλημα αλλά ψευδοπρόβλημα, που είναι αποτέλεσμα άγνοιας της ουσίας των πραγμάτων. Η σημασία των λέξεων διαχρονικά δεν παραμένει η ίδια. Έτσι και η λέξη ποιητάρης. Μπορεί σήμερα να μη σημαίνει ό,τι ακριβώς σήμαινε χτές, όπως αύριο δε θα σημαίνει αυτό που σήμερα σημαίνει. Εκ των πραγμάτων δεν μπορούσα να περιθωριοποιήσω τη λέξη ποιητάρης, επειδή διαφοροποιήθηκε το περιεχόμενο και η κοινωνική σημασία της ποίησης του. Η λέξη ποιητάρης είναι μια λέξη με μακρά παράδοση και φορτισμένη με μνήμες και ιστορικά γεγονότα, που δεν μπορούν με μια μονοκοντυλιά να διαγραφούν. Μέχρι που να φωτιστούν καλύτερα τα πράγματα, να γίνουν ουσιαστικές έρευνες και να γραφτούν υπεύθυνες μελέτες που ν' ανατρέπουν τις δικές μου θέσεις, θα χρησιμοποιώ αδιάκριτα τους δύο πάνω όρους, όχι επειδή έτσι θέλω, αλλά γιατί έτσι έχουν τα πράγματα.

Προτού κλείσω τη σύντομη αυτή αναφορά μου στη μελέτη του Παπαλεοντίου, θα θέλα να του υποβάλω και τις εξής απορίες-ερωτήματα. Αν αυτές οφείλονται σε δική μου σύγχυση, τον παρακαλώ να μου απαντήσει:

1. Από που αντλεί τη μαρτυρία του λαϊκού ποιητή Δ. Τάκκα (σ.30-31); Μήπως από την διδακτορική μου διατριβή «Οι ποιητάρηδες της Κύπρου, Θεσσαλονίκη (1976, σ.71-77); Γιατί δεν το αναφέρει;

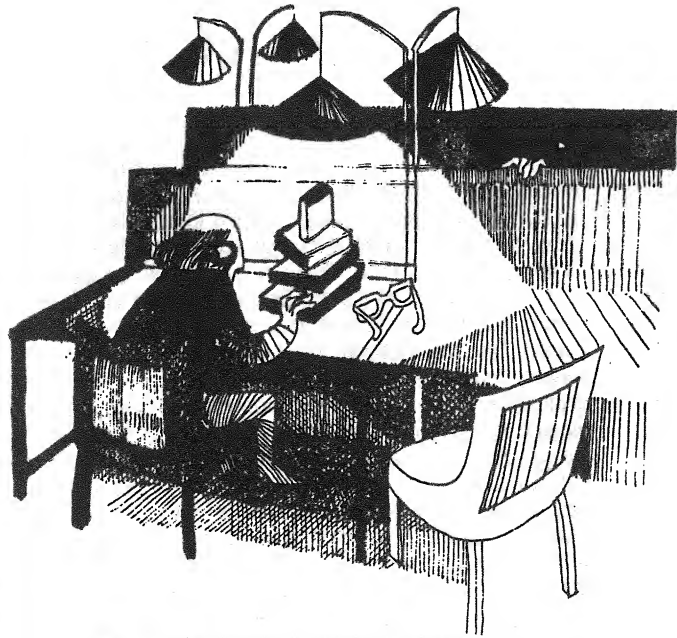
2. Από που αντιγράφει τα πορίσματα έρευνας που έγινε για το φύλο των ατόμων που υπαγόρευσαν τα 256 δημοτικά τραγούδια που περιέχονται στις συλλογές των Ξ. Π. Φαρμακίδη, Ν. Κληρίδη και Χρ. Κυπριανού; Μήπως από την διδακτορική μου διατριβή (ο.π., σ.30);

3. Πρόσεξε ότι αρκετές παρατηρήσεις του για την κυπριακή ερωτική ποίηση είναι ταυτόσημες με δικές μου παρατηρήσεις για το ίδιο ερωτικό θέμα; (βλ. Κ.Γ. Γιαγκουλλή, Συμβολή στη μελέτη του κυπριακού ερωτικού ποιητάρη τραγουδιού, «Νέα εποχή» αρ. 147, Μάρτ.-Απρ. 1981, σ.454-468 και «Ποιητάρικα Α» Λευκωσία 1988, σ.8-23). Αν το πρόσεξε γιατί δεν το αναφέρει; Αν δεν το πρόσεξε ποιά θα είναι η συμβολή της δικής του «έρευνας» για το θέμα αυτό;

4. Από που αντλεί τα παραθέματα για την επιχειρηματολογία του; Μήπως από τις δικές μου εκδόσεις της «Βιβλιοθήκης Κυπρίων Λαϊκών Ποιητών»; Γιατί δεν το αναφέρει; Μήπως νομίζει ότι η παράθεση μιας απλής βιβλιογραφίας λύει το θέμα της επιστημονικής δεοντολογίας που πρέπει να διέπει τα κείμενά μας;

Σκοπός μου δεν είναι να θίξω εδώ με οποιοδήποτε τρόπο τον Παπαλεοντίου, τον οποίο δεν γνωρίζω προσωπικά. Ο ελπιδοφόρος, όμως, αυτός ερευνητής, που έδωσε ως τώρα εκπληκτικά κείμενα για θέματα της λογοτεχνίας μας που πολύ εκτιμώ, συλλαμβάνεται πολλές φορές να βιάζεται και να υποπίπτει σε λάθη ή να καταλήγει σε συμπεράσματα στα οποία δε θα κατέληγε αν ήταν πιο προσεχτικός. ●

BIBΛIOKΡΙΤΙΚΗ

Περεστρόικα - η διπλή σοβιετική πρόκληση

Του Δημ. ΛΙΒΙΕΡΑΤΟΥ

Διαβάζοντας το βιβλίο του Abel G. Aganbelgian "Perestroika - Le Double Defi Sovietique" Economica 1988, (Περεστρόικα - Αναδόμηση - η διπλή σοβιετική πρόκληση), καταλαβαίνεις την τεράστια απόσταση που έχει διανυθεί από την εποχή της σταλινικής εποχής. Ακόμα και την περίοδο της τελεματικής ακινησίας Μπρέζνιεφ, που λες και είχε σταματήσει ο χρόνος.

Ο Αγκαμπελιγιάν είναι ένας από τους κυριότερους οικονομολόγους της νέας Ρωσίας. Από αυτούς που προετοίμασαν την περεστρόικα. Αυτούς που μελέτησαν τη σοβιετική οικονομία σε βάθος και είχαν δει το καταστροφικό αδιέξοδο που οδηγούσε τη μεγάλη χώρα η γραφειοκρατικοποιημένη και συγκεντρωτική οικονομία. Η περεστρόικα δεν άρχισε ξαφνικά με τον Γκορμπατσόφ. Αυτός εξέφρασε το νέο κύμα που ανέβαινε από όλες τις κλίμακες της σοβιετικής κοινωνίας. Πριν από τον Γκορμπατσόφ άρχισε με τον Αντρέι Τσέρνομυρ. Το μικρό χρονικό διάστημα Τσερνόμυρ δεν μπορούσε να σταματήσει το τεράστιο κύμα που ανερχόταν σε όλη την απέραντη χώρα.

Ο Αγκαμπελιγιάν μιλάει με ειλικρίνεια. Κι αυτό μας είναι η ευχάριστη έκπληξη. Μπορεί κάποιος να μη συμφωνεί με όλες τις αντιλήψεις του, αλλά δεν έχει καμιά σχέση με κείνα τα προπαγανδιστικά, σκοτεινά ποσοστά που μας έδιναν οι επίσημοι οικονομολόγοι της περασμένης περιόδου. Ένα βιβλίο σοσιαλιστικής οικονομίας δεν μπορεί να είναι ψεύτικο. Δεν πάει ο σοσιαλισμός με ψευτιές. Κάνει λάθη, έχει άλλες αντιλήψεις, αλλά δεν μπορεί να ψεύδεται ηθελήμενα χάριν κάποιων ομιχλώδους σκοπιμότητας.

Ο συγκεντρωτισμός έπνιγε τη σοβιετική οικονομία, που βασίζεται σε μια πλούσια γη, που διαθέτει τα πάντα. Γεωργία, κτηνοτροφία, υπέδαφος, πλούσια, απέραντα εδάφη, όλων των ειδών τις πρώτες ύλες, 100 εθνότητες σε κίνηση, ένας ολόκληρος κόσμος. Αισθάνεσαι σαν να απελευθερώθηκε μια εκπληκτική δύναμη.

Ο περισσότερος κόσμος, δίκαια ίσως, εντυπωσιάζεται από τα ανοίγματα της

δημοκρατίας, του λόγου, της οργάνωσης, της κίνησης των ιδεών που κινούνται σήμερα στη Ρωσία. Αυτά όμως είναι τα φαινόμενα του εποικοδομηματος. Η δημοκρατία είναι απαραίτητο στοιχείο της οικονομίας και χωρίς αυτήν δεν αναπτύσσεται. Είναι ένας παράγοντας της οικονομίας. Όλες οι μεταρρυθμίσεις στο τέλος θα κριθούν από την επιτυχία της οικονομίας, της βάσης της σοβιετικής κοινωνίας.

Τα πρώτα αποτελέσματα φαίνονται ενθαρρυντικά. Το Ακαθάριστο Εθνικό Προϊόν το 1987 κινήθηκε με 2,5% και φέτος το πρώτο εξάμηνο του 1988 με 5%. Η ομάδα των καταναλωτικών αγαθών για πρώτη φορά ξεπέρασε την ομάδα των μέσων παραγωγής. Και όποιος ξέρει κάτι για τη σοβιετική οικονομία, καταλαβαίνει ότι αυτό αποτελεί μια σπουδαία αλλαγή. Όταν τόσα χρόνια όλες οι ελλείψεις, κακοτεχνίες, σπατάλες, λεηλασίες, δικαιολογούνται από την προτεραιότητα του τομέα των μέσων παραγωγής, όπου κανείς δεν μπορούσε να κάνει άμεσο έλεγχο. Κάθε έλλειψη, πατάτας ή ραπτομηχανής, αποδιδόταν στην τρομερή προσπάθεια που έκανε, υποτίθεται, η σοβιετική οικονομία για να ξεπεράσει τον καπιταλισμό. Γι' αυτό θα έπρεπε όλοι να αντιμετωπίζουν με ηρεμία και υπομονή τις ελλείψεις, σαν αναγκαία θυσία, για ένα ρόδινο μέλλον, που ποτέ όμως δεν φαινόταν στον ορίζοντα.

Όμως ας πάρουμε μερικά θέματα με τα οποία προσπαθούν οι δυτικοί εφημεριδογράφοι να αποδείξουν ότι η σοβιετική οικονομία με τις μεταρρυθμίσεις Γκορμπατσόφ καπιταλιστικοποιείται. Και επομένως εσείς προλετάριοι και υπανάπτυκτοι της καπιταλιστικής Δύσης, μη βιάζεστε για σοσιαλισμό, αφού ο σοσιαλισμός θέλει να μιμηθεί τον καπιταλισμό.

Κανείς βέβαια, σοβαρός οικονομολόγος δεν ισχυρίζεται τέτοια πράγματα, αλλά η εντύπωση της καθημερινής γραφής προσπαθεί να δώσει την εντύπωση της ιστορικής και αναπόφευκτης αποτυχίας του σοσιαλισμού για τον αιώνα τον άπαντα. Σαν να λέγαμε ότι επειδή τα κα-

πιταλιστικά κράτη από την εποχή το 1930 και μετά άρχισαν να βάζουν τον παράγοντα σχέδιο στην οικονομία τους, κάνανε άνοιγμα προς το σοσιαλισμό. Κανείς δεν μπορεί να το ισχυριστεί αυτό. Όμως αν δούμε κάποια γυναικά να πουλάει ελεύθερα πατάτες στην ΕΣΣΔ αυτό είναι γόρισμα στον καπιταλισμό.

Πρώτ' απ' όλα το ζήτημα της αγοράς. Η ύπαρξη μιας αγοράς με τη σοσιαλιστική οικονομία δεν είναι ασυμβίβαστα, ούτε κανείς, εκτός από κάτι σταλινικούς φιλόσοφους, δεν το ισχυρίστηκε ποτέ σοβαρά.

Εκείνο που ζαλίζει, μερικούς οικονομολόγους και καθημερινούς προπαγανδιστές των εφημερίδων είναι η ύπαρξη της αγοράς στο σοσιαλισμό. Ο Αγκαμπελιγιάν λέει (σελ. 139) ότι η ύπαρξη της αγοράς δεν είναι καπιταλιστικό φαινόμενο. Προϋπήρχε του καπιταλισμού και εξακολουθεί να υπάρχει και μετά απ' αυτόν. Όλα πουλιούνται και αγοράζονται. Ακόμα και τα ιερότερα των πραγμάτων. Έφτασε στο τρελό. Πουλιούνται ακόμα και οι φυσικές πηγές, οι ηθικές αξίες, ο αέρας, το νερό, το οξυγόνο της φύσης, η πίστη σου, τα πάντα, μέχρι το παράλογο.

«Ο νόμος των επιχειρήσεων (ενώσεων) του κράτους που ψηφίστηκε τελευταία καθορίζει ότι το κράτος δεν είναι υπεύθυνο για τους λογαριασμούς της επιχείρησης και η επιχείρηση δεν ανταποκρίνεται στα χρέη του κράτους. Σ' αυτή τη βάση η επιχείρηση απολαμβάνει μιας πλήρους λογιστικής αυτονομίας, αυτοχρηματοδότησης και αυτοδιαχείρισης» (σελ. 140).

Υπάρχει επίσης η συνεταιριστική μορφή, όπως τα κολχόζ. Η σταλινική γραφειοκρατία προσπάθησε να εξαλείψει τη συνεταιριστική μορφή, όμως τώρα επεκτείνεται στη βιομηχανία, τις υπηρεσίες, τη διανομή. Και έχει μέλλον ακόμα.

Υπάρχει και η ατομική εργασία, όπου υπάρχει αγορά και ισχύουν οι εμπορευματικές σχέσεις. Γενικά υπάρχουν οι παγκόσμιες εμπορικές ανταλλαγές, που δι' εξαίρεση επίσης με τις χρηματικές, νομισματικές σχέσεις.

Οι σχέσεις της αγοράς δεν είναι λοιπόν κάτι το προσωρινό. Θα υπάρχουν ακόμα για πολύ. Το ότι ο σταλινισμός έκανε ένα πηδίο στο άγνωστο επιδιώκοντας την άμεση εξάλειψη της αγοράς και των χρηματικών σχέσεων με αστυνομικά μέτρα, >

οδήγησε στην καταστροφή. Άλλωστε θα λέγαμε εμείς, ότι δεν είναι πρώτη φορά που δικτατορίες, μεθυσμένες από την υποτιθέμενη δύναμή τους προσπαθούν να επιβληθούν στους κοινωνικούς και οικονομικούς νόμους.

Τέτοιοι βιασμοί οδηγούν στην καταστροφή και οδήγησαν βέβαια σε όσες περιπτώσεις επιχειρήθηκαν. Κατά τη γνώμη μου το ίδιο ισχύει ακόμα και σε δημοκρατικά καπιταλιστικά καθεστώτα. Εκεί όπου προωθούνται θηριώδη μονοπώλια. Σε μερικά καπιταλιστικά κράτη, τα μονοπώλια, με τον γιγαντισμό, την αποκλειστικότητα, προ παντός σε επιχειρήσεις κοινής ωφέλειας, οδηγούνται σε αταρχικές μορφές επιβολής τιμών που δεν έχουν καμιά σχέση με τους νόμους της ελεύθερης αγοράς που υποτίθεται ότι πρεσβεύει το καπιταλιστικό καθεστώς. Τέτοιες περιπτώσεις έχουμε στη χώρα μας, σαν τη ΔΕΗ, τον ΟΤΕ, την ΕΥΔΑΠ και λοιπά που λειτουργούν επιτακτικά ενάντια στο μεγάλο καταναλωτικό κοινό.

Εκείνο από το οποίο πάσχει η σοβιετική οικονομία είναι ο υπερευγεννητισμός. Καθυστερήση, εμπόδια, λεηλασία, όπου δεν υπάρχει έλεγχος. Εμείς γνωρίζουμε ότι ο καλύτερος μηχανισμός είναι εκείνος που συνεχώς μειώνεται. Αυτός που οι αρμοδιότητές του είτε παύουν να υπάρχουν, είτε μετατίθενται στους εργαζόμενους, στην αυτοδιοίκηση, την κοινωνία. Όποιος προσπαθεί να διευκολύνει την οικονομία, τη βοηθάει να ξεφύγει από το γραφειοκρατικό δόκανο της ακινησίας και να μεταθέσει μέρος των δραστηριοτήτων της στην αγορά. Αυτό είναι αναγκαστικά το στάδιο που περνάει η σοβιετική οικονομία σήμερα.

Ο νόμος της 15.1987 για την ιδιωτική εργασία διευκολύνει την ανάπτυξη της αγοράς. Και θα προσθέταμε ότι η επίσημη άγνοια της αναγκαιότητας της δεν διευκόλυνε σε καμιά περίπτωση τη μείωσή της. Απλούστατα ήταν μια από τις επίσημες υποκρισίες των στατιστικών. Αλλά οι ελλείψεις υπήρχαν σε είδη και υπηρεσίες χωρίς να φαίνεται καμιά προοπτική πώς θα μπορούσαν κάποια στιγμή να πάψουν να υπάρχουν. Ελλείψεις μικρές, που στοιχίζαν ελάχιστα αλλά έκαναν τη ζωή μαρτύριο. Ένα σιρόφι βουλωμένο, ένα ντουλί, μια κλειδαριά χαλασμένη και άλλα τέτοια μικροπράγματα, που δεν μπορούσε να αντιμετωπίσει ο βαρύς και δυσκίνητος γραφειοκρατικός μηχανισμός. Όμως έριχναν το επίπεδο της ζωής σε μια συνεχή μίζερια.

Όμως επειδή στο σταλινικό παρελθόν δεν υπήρχε η ελευθερία της αγοράς εμφανίστηκε το φαινόμενο της παραοικονομίας με τους αυθαίρετους μηχανισμούς της αναδιανομής εμπορευμάτων και εισοδημάτων.

Γι' αυτό η αγορά θα αυξάνει. Το σχέδιο είναι βασικό στοιχείο του

σοσιαλιστικού καθεστώτος. Η ύπαρξη της αγοράς που αναφέραμε δεν αλλάζει το χαρακτήρα του σοσιαλισμού. Όπως δεν αλλάζει το χαρακτήρα του καπιταλισμού όπου υπάρχει κάποιο σχέδιο, τη στιγμή που η βάση της κοινωνίας στηρίζεται στην ατομική ιδιοκτησία.

Όμως ο Αγκαμπελιγιάν δεν τοποθετεί αποφασιστικά τον ανθρώπινο παράγοντα. Μιλάει περισσότερο αναπτυξιακά και όχι για οικονομία δυνάμεων, αποφυγή σπατάλης, λιγότερη μόλυνση (σελ. 252). Αναφέρεται σε ένα είδος συμμετοχής του ανθρώπου και πώς αυτή εντάσσεται στην όλη προσπάθεια.

Τον άνθρωπο - εργαζόμενο τον ικανοποιεί μόνον υλικά υποσχόμενος αύξηση του επιπέδου ζωής. Συγχρόνως όμως η αύξηση του επιπέδου θα είναι ηθελήμενα υψηλότερη στις απέραντες περιοχές της Σιβηρίας, ώστε να ωθήσει τους ανθρώπους προς τα κεί. Επειδή ο' αυτούς τους τόπους βρίσκονται οι πρώτες ύλες και πηγές ενέργειας. Τους προωθεί προς σκληρότερα κλίματα, με αντάλλαγμα καλύτερες συνθήκες διαβίωσης (σελ. 250). Διακρίνεις (σελ. 252) μια πατερναλιστική αντιμετώπιση. Θα δώσουμε, θα κάνουμε, θα αλλάξουμε... Η διαφοροποίηση του επιπέδου ζωής θα γίνεται με δυο τρόπους αντιτιθέμενους κατά κάποιο τρόπο, ο ένας από τον άλλο. Από τη μια το επίπεδο θα αυξάνεται με την αρχή της διανομής σε σχέση με την πραγματοποιηθείσα εργασία. (Δηλ. ποσοτικά, θα παίρνεις περισσότερα αν εργάζεσαι περισσότερο). Από την άλλη με την επέκταση των κοινωνικών χορηγήσεων για όλους. Βελτιώνοντας τις υπηρεσίες για παιδιά, για γέροντες, θα ελαφρύνει το βάρος του εισοδήματος και επιπέδου ζωής των εργαζομένων.

Αναφέρει ότι η διαφοροποίηση μεταξύ εισοδημάτων είναι 1:3. Νομίζουμε ότι δεν είναι σωστό, επειδή λογαριάζει μόνο το μισθό. Τα ανώτερα στρώματα όμως έχουν και αποδοχές μη χρηματικές που ανεβάζουν σημαντικά το επίπεδο (λεηλασία γραφειοκρατίας) πράγμα που γίνεται άλλωστε και με τα στελέχη στον καπιταλισμό είτε στις ιδιωτικές είτε στις δημόσιες υπηρεσίες απασχολούνται. Επωφελούνται της θέσης τους για να πάρουν ορισμένες υπηρεσίες δωρεάν που μπορεί να είναι από ταξίδι, αυτοκίνητο, διαμέρισμα, μέχρι τηλεφώνημα, γραμματόσημο και είδη καντίνας. Τονίζει ότι με τις μεταρρυθμίσεις που προτείνονται τα αγαθά πρέπει να είναι τα αναμενόμενα σε ποιότητα και ποσότητα από τους καταναλωτές.

Σαν παράγοντα στις παραγωγικές αυξήσεις θέτει και τους σοφούς, τους τεχνικούς, την οργάνωση, όλους τους όρους της αστικής και της σταλινικής αντίληψης της οικονομίας. Ο άνθρωπος, η μεγάλη μάζα κάπου εδώ εντάσσεται. Δεν

συμμετέχει. Δεν μπορεί ακόμα να το σκεφτεί αυτό (σελ. 253). Όλα αυτά τοποθετούνται στην προοπτική του 2017. Συνέχεια αυτή η μακριά προοπτική του «ζήσε μαύρε μου να φας τριφύλλι» που υποσχόταν και το προηγούμενο καθεστώς. Δεν τοποθετείται στο τώρα. Στις μεταρρυθμίσεις που καθημερινά αλλάζουν και βελτιώνουν τη ζωή. Όχι μόνο ποσοτικά αλλά και ποιοτικά. Ανθρώπινα και δημοκρατικά. «Να ξεπεράσουμε τις καπιταλιστικές χώρες στο πεδίο της παραγωγικότητας της εργασίας και άλλων δεικτών αποδοτικότητας, της ποιότητας παραγωγής, του τεχνικού της επιπέδου».

Σφάλμα από την αρχή νομίζουμε. Ο καπιταλισμός δεν θα ξεπεραστεί σαν συνολικό παραγωγικό σύστημα, αλλά συνολικά σαν άλλη ποιότητα ζωής. Όχι ποσοτικά, αλλά κυρίως ποιοτικά. Και με το σημερινό παγκόσμιο επίπεδο παραγωγής και δυνατοτήτων παραγωγικών δυνάμεων θα ήταν δυνατόν να έχουμε ένα παγκόσμια καλύτερο και ανθρωπινότερο επίπεδο ζωής, αν τα προϊόντα, τα μέσα, οι όροι διετιθέντο λογικά για τις ανάγκες των ανθρώπων και όχι για την απόκτηση άμεσου κέρδους. Όχι πλουτισμό του αυτοκινήτου, του εξοχικού, του ναρκωτικού, της πολυφαγίας, του ατομικού ευδαιμονισμού στο άπειρον και παράλογο του καπιταλισμού.

Αλλά να βρουν οι άνθρωποι την ηρεμία τους, τη σιγουριά, την ελευθερία και τη δημοκρατία. Να γίνουν φιλικότεροι και ηθικότεροι για τους συνανθρώπους τους. Με αλληλεγγύη και γενικά καλύτερες σχέσεις μεταξύ τους.

Επίσης στο κεφάλαιο «Περεστρόικα και Άνθρωπος» μιλάει πάντα για ανάπτυξη. Δεν αντιμετωπίζει καθόλου το θέμα μείωσης ή στασιμότητας ή μικρής άνοδου του Ακαθάριστου Προϊόντος, αλλά συγχρόνως άνοδο του βιοτικού επιπέδου. Αναφέρει το τι θα γίνει για τον άνθρωπο. Όχι τι θα κάνει ο άνθρωπος για να πραγματοποιηθεί ο σκοπός.

Στη σελ. 259 λέει ακόμα ότι οι εργαζόμενοι σπαταλάνε τη δημόσια ιδιοκτησία. Αλλά θα πρόσθετα ότι ιδιαίτερα την λεηλατούν ηθελήμενα αλλά και αθέλητα αν θέλεις, τα στελέχη που έχουν τη δυνατότητα να το κάνουν.

Στη σελ. 220 μιλάει για συλλογικά όργανα που εγκρίνουν το πλάνο. Δεν λέει πώς λειτουργεί η αυτοδιαχείριση. Μόνον με εκλογές να εκλέγεις πάντα τον αντιπρόσωπό σου. Τον υπεύθυνο. Τώρα βέβαια με πολύ περισσότερη διαφάνεια και πολύ περισσότερη σοβαρότητα από το παρελθόν. Αλλά από τη στιγμή που θα εκλεγεί αυτός ενεργεί για σένα και συ μόνο υπακούς ή κριτικάρεις το πολύ πολύ. Δεν μπορεί να αντιληφθεί τη συμμετοχή από το σχέδιο μέχρι την καθημερινή εργασία όλων και κάθε μέρα και σε κάθε επίπεδο.

Τελειώνοντας θα θέλαμε να κάνουμε τρεις παρατηρήσεις ή μάλλον να σημειώσουμε τρεις ελλείψεις στο τόσο αξιόλογο έργο του Αγκαμπελκιάν:

1. Δεν αντιμετωπίζεται η συμμετοχή των εργαζομένων και γενικά των ενδιαφερομένων στις αποφάσεις και σε όλη την κλίμακα της παραγωγής, της οικονομικής δραστηριότητας και της κοινωνικής ζωής γενικά. Αυτό το θέμα που έκανε την εμφάνισή του στα απεργιακά γεγονότα του 1961 στο Βέλγιο με τις «δι-αρθρωτικές μεταρρυθμίσεις» (reformes des structures) και που στη συνέχεια έγινε το ακαθόριστο αίτημα όλων των μετέπειτα γεγονότων στην Ευρώπη. Αυτό που κατάλαβε ο στρατηγός Ντεγκώλ και έκανε τη φραστική υποχώρηση της συμμετοχής (participation) κατά τα γεγονότα του Μάη 1968 και που γι' αυτό άλλωστε τον πέταξε η ίδια του η τάξη, που δεν ήταν διατεθειμένη να κάνει καμιά υποχώρηση στο ζήτημα αυτό.

Όταν λέμε συμμετοχή δεν εννοούμε απλώς εκλογή αντιπροσώπων, διευθυντών κλπ. ατόμων της ιεραρχίας, που θα κάνουν τη δουλειά για μας. Αυτών δηλαδή που θα παίρνουν τις αποφάσεις για λογαριασμό μας σαν εκλεγμένοι αντιπρόσωποι. Εννοούμε να παίρνουν όλοι οι εργαζόμενοι, οι ενδιαφερόμενοι τις αποφάσεις. Συνέχεια και σε όλη την κλίμακα. Όχι μια βελτίωση του αντιπροσωπευτικού συστήματος που εφαρμόζεται στο αστικό καθεστώς, αλλά διεύρυνση της δημοκρατίας, παντού και συνέχεια. Συμμετοχή όσο το δυνατόν περισσότερων στις αποφάσεις και ενέργειες για την παραγωγή, την κατανάλωση, την επένδυση, τη διάθεση, τη συνεργασία, την πραγματοποίηση του σκοπού και αντιμετώπιση των δυσκολιών. Αλλά και απολαυή των επιτυχιών.

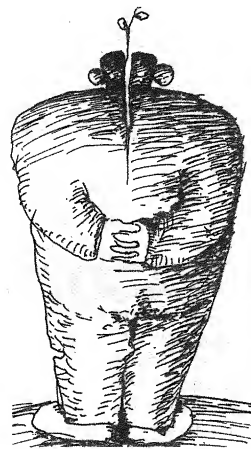
2. Αυτό που δεν συζητάει καθόλου είναι η περίπτωση ανόδου του βιοτικού επιπέδου με σύγχρονη μείωση της παραγωγής. Μια ιδέα που τώρα άρχισε να συζητείται αρκετά. Μείωση των άχρηστων τομέων παραγωγής όπλων, πολυμνητισμού, οχημάτων, συσκευών, δυστυχημάτων, ναρκωτικών κλπ. κλπ. Μιλάει όλο με την έννοια της ποσοτικής ανάπτυξης όλο και σε μεγαλύτερη κλίμακα. Αλλά ως πότε. Και ως πού θα αντέχει ο πλανήτης άστοχη και επικίνδυνη σπατάλη;

3. Δεν συζητούν πώς πρακτικά θα οβυ-νεί το κράτος. Εφόσον απώτερος σκοπός του σοσιαλισμού είναι η εξαφάνιση του κράτους, του καταπιεστικού του μηχανισμού, που υπάρχει ακόμα και αν είναι σοσιαλιστικό, η οικονομία πρέπει να τείνει προς αυτή την κατεύθυνση.

Με την άνοδο, όχι μόνο του βιοτικού επιπέδου, αλλά και του επιπέδου πολιτισμού, εξανθρωπισμού, αλληλεγγύης, πολλές λειτουργίες του κράτους μεταφέ-

ρονται φυσιολογικά στους πολίτες. Όπως είναι οι ένοπλες δυνάμεις, αστυνομία, δικαιοσύνη, δημοτικές υπηρεσίες και άλλες πολλές. Αυτή η ιδέα δεν φαίνεται ακόμα στους σοβιετικούς οικονομολόγους παρόλο που τόσο συχνά αναφέρονται στον Λένιν. Μπορεί η εφαρμογή να προωθείται στην πράξη, σαν αναγκαιότητα για την απελευθέρωση της οικονομίας, αλλά φαίνεται πως ακόμα η νέα γκορμπατσόφικη διοίκηση δεν μπορεί να βάλει στο πρόγραμμά της μια τέτοια προοπτική.

Με τη διαφάνεια και περισσότερη πληροφόρηση που υπάρχει σήμερα θα μπορούσαμε συνεχώς τις εξελίξεις της σοβιετικής οικονομίας. Και ίσως μερικοί αριθμοί θα αποδειχτούν πιο συγκλονιστικοί από πολλές δηλώσεις και κρίσεις.

Ενα αθησαύριστο μήνυμα του Φ. Κόντογλου για την Κύπρο

Α.Τηλλυρίδης Δρα Φιλοσοφίας

Το 1985 συμπληρώθηκαν είκοσι χρόνια από τον θάνατο του μεγάλου αγωνιστή της ορθόδοξης και διακεκριμένου βυζαντινού μας αγιογράφου. Το γεγονός αυτό γιορτάστηκε με διάφορες εκδηλώσεις καλλιτεχνικές και πλούσια αρθρογραφία. Δικαιολογημένη λοιπόν η απόφαση και η υπόμνηση του ιστορικού αυτού γεγονότος γιατί οι μεγάλοι στυλοβάτες της πλούσιας ορθόδοξης και ελληνικής μας παράδοσης πρέπει να τιμούνται και να γεραίνονται για να μπορούν οι επόμενες γενιές στη θύμηση τους να πέρνουν δύναμη και να εμπνέονται από τα αγαθά τους έργα και την αγία τους ζωή και προσφορά.

Όσοι φυσικά είχαν το πρόνομο να γνωρίσουν προσωπικό τον Φ.Κόντογλου μπορούν να μιλήσουν από μία άμεση πείρα ότι καλύτερο και εποικοδομητικό από το βιώμα τους. Ένας από τους παλιούς και στενούς φίλους του Κόντογλου, ο Β. Μουστάκης γράφει χαρακτηριστικά: «... πιο γνήσιο Έλληνα δεν είδαμε στις μέρες μας. Αυτό πολλοί τ' ομολογούν. Πριν απ' όλους, όσοι τον γνώρισαν από κοντά. Όσοι ανέπνεαν μέσα στην προσωπική του παρουσία. Γιατί ο άνθρωπος και το έργο είναι ένα σ' αυτόν. Και τα δύο ήταν η αλήθεια της Ορθοδοξίας, όπως, μετά τον Παπαδιαμάντη, κανείς δεν τα έζησε και δεν τα εξέφρασε στη νεότερη Ελλάδα... Ο θεός τον είχε χαριτώσει σπάταλα. Του έδωσε μια ψυχή ωραία. Και δύο τάλανα εξάισια. Οπ' έβγαине από τον χρωστήρα ή τη γραφίδα του, έμεινε ανεπανόληπτο. Άφραπτο σ' αισθητική αξία. Κι ό,τι φανέρωνε από τον εσωτερικό του κόσμο, με λόγια, ή με πράξη, ήταν αληθινά πεμπτουσία ελληνική του ευαγγελικού βιώματος...». Αυτή η ζωντανή μαρτυρία του Β. Μουστάκη ιστορεί τον πραγματικό, τον αληθινό Κόντογλου που έγινε στο τέλος ένας άγιος και μεγάλος άνθρωπος της τέχνης και του πνεύματος τιμώντας έτσι την Εκκλησία και το Έθνος.

Δεν ήταν όμως μόνο ο παραδοσιακός καλλιτέχνης και ζω-

γράφος αλλά και του λόγου και της πέννας άριστος σμιλευτής, φωτοδότης και μεταδότης. Γνώριζε και ζούσε έντονα τα προβλήματα, τις αγωνίες, τους αγώνες του λαού μας. Γι' αυτό και καταπάστηκε βαθειά με την σωστή μετάδοση των μηνυμάτων της ορθόδοξης μας πίστης και παράδοσης. Τον διέκρινε μια χαρισματική ικανότητα και διάκριση που τον καθιστούσε απόλυτα συμμετοχο στη πορεία του ευγενικού μας λαού. Το πάθος του αυτό και οι αγωνίες του έφθαναν μέχρι τα μέρη της αγωνιζόμενης Κύπρου που ήλθε να μεταλαμπαδεύσει ένα αδελφικό μήνυμα ελπίδας και σωτηρίας μ' ένα αυστηρό πρωτότυπο και παραδοσιακό τρόπο.

Τον Οκτώβριο του 1949 ο Φ. Κόντογλου έστειλε μέσω των σπηλιών της «Ελληνικής Κύπρου» το πιο κάτω μήνυμα που έμεινε λησμονημένο:

«Αδελφοί μου Κύπριοι, Χρέος μου είναι να σας ευχαριστήσω για το λαμπρό περιοδικό σας, την «Ελληνική Κύπρο», που μου στέλλετε. Το αγαπώ και το εκτιμώ, γιατί κλείνει μέσα του όλην την φλόγαν κι όλον τον παλμό του αδάμαστου πατριωτισμού σας.

Για την πατρίδα σας την Κύπρο αισθάνομαι μια ιδιαίτερη αγάπη γιατί, απ' όσο ξέρω, οι Κυπριώτες είναι αγνοί Έλληνες και αληθινοί Χριστιανοί. Και λέγοντας αληθινοί Χριστιανοί, θέλω αν πως κρατήσανε καθαρή την ορθόδοξη παράδοση μας και την απλότητα εκείνη, που χωρίς αυτή Χριστιανός αληθινός δεν γίνεται. Και επειδή οι μέρες που περνούμε είναι πονηρές, η Ελληνική ορθοδοξία νοθεύεται από ξενότροπα συστήματα, που παραμορφώνουν τον άσπιλο χαρακτήρα της λατρείας μας με διάφορους ανόητους και θεατρικούς νεωτερισμούς, γι αυτό θεωρώ χρέος μου ιερό να σας εξορκίσω όλους να αντισταχθείτε με όλη σας την ψυχή σε κάθε νεωτερισμό ανίερο που θα θελήσουνε μερικοί ανόητοι να φέρουνε και στην Κύπρο, όπως κάνανε και σε άλλα μέρη

της Ελλάδας. Ο πιο αντιορθόδοξος και ανθελληνικός νεωτερισμός είναι η εισαγωγή κάποιων ψευτοευρωπαϊκής μουσικής στις εκκλησίες μας, αντί της σοβαρής, ηρωικής, κατανακτικής, αγιασμένης βυζαντινής μουσικής, που εκφράζει τα μύχια της ελληνικής Χριστιανικής ψυχής και που είναι η πνευματική αλυσίδα που δένει όλον τον ελληνισμό, και που μας θυμίζει τον ακατάπαυστο αγώνα της φυλής μας καταπάνω στους εχθρούς της. Σας μιλώ με πόνο ψυχής, γιατί αυτοί οι νεωτερισμοί κοντεύουν να μας κατανήσουνε άδεια ασκιά χωρίς καμιά πνευματική υπόσταση, παραγάλους και πιθήκους. Κρατήστε καλά τις παραδόσεις. Καταδικάστε κάθε τέτοιον ψευτονεωτεριστή, γιατί θα είναι και ψευτοΧριστιανός και ψευτοΈλληνας, αφού θέλει να καταλύσει την παράδοση, το τίμιο ξύλο της φυλής μας.

Οι αγώνες που έκαμα για την παράδοση μου δίνουνε το δικαίωμα να μιλώ έτσι.

ΦΩΤΗΣ ΚΟΝΤΟΓΛΟΥ
Αθήνα, Οκτώβριος 1949».

Τα μηνύματα αυτά του Φ. Κόντογλου ισχύουν πολύ περισσότερο σήμερα που η Κύπρος κτυπιέται απ' όλες τις μεριές. Γέμισε από ψευτοπροφήτες και σωτήρες δήθεν που ήλθαν στην Ελληνική και Ορθόδοξη μας γη να μας φωτίσουν και να πουλήσουν πνεύμα ξένο. Σκοπός όλων αυτών των φιλοσοφικών και πολιτικών επιδρομών ένας είναι: να μας απομακρύνουν από τις παραδόσεις και τα ήθη και έθιμα της μακράς μας ιστορίας. Θέλουν να μας πουλήσουν πνεύμα σατανικό για να μας χωρίσουν από την πατρίδα μας και την Ορθοδοξία μας. Γνωρίζουν ότι όταν ο Έλληνας χάσει τον σύνδεσμο του με την Ελληνορθόδοξη του πίστη και παράδοση δεν θα έχει πια καμιά αγάπη ούτε έννοια γι την Πατρίδα του. Ας φυλάξουμε λοιπόν την παράδοση μας που είναι το τίμιο ξύλο της φυλής μας. ● α.τ.

Η αίτηση του ποιητή Τεύκρου Ανθία για ένταξή του στο Κομμουνιστικό Κόμμα Κύπρου, όπως και ο χαιρετισμός του προς το προλεταριάτο της Κύπρου που δημοσιεύεται πιο κάτω, εκδόθηκε από το ΚΚΚ στο τυπογραφείο του Κ. Σκελά: "Αστρο" στη Λεμεσό το 1931. Η μπροσούρα διετίθετο προς πώληση με σκοπό τη συλλογή χρημάτων

για ενίσχυση του έρανου που διεξήγηση από το ΚΚΚ για βοήθεια των οικογενειών των φυλακισμένων μελών του για την πολιτική τους δράση από το αγγλικό αποικιοκρατικό καθεστώς. Το ιστορικό αυτό ντοκουμέντο περιέχεται στο βιβλίο «Η Ιστορία του ΚΚΚ» που πρόκειται να εκδοθεί σύντομα στην Κύπρο.

Ξενοφών Καλλής

ΑΙΤΗΣΗ ΤΕΥΚΡΟΥ ΑΝΘΙΑ ΣΤΗΝ ΚΕΝΤΡΙΚΗ ΕΠΙΤΡΟΠΗ ΤΟΥ ΚΟΜΜΟΥΝΙΣΤΙΚΟΥ ΚΟΜΜΑΤΟΣ ΚΥΠΡΟΥ.

Σύντροφοι,

Πέρασε πολύς καιρός από τότε που ένωσα την ανάγκη να δουλέψω για το ξεσκάβωμα της κοινωνίας από τα χέρια των εκμεταλλευτών. Εργάτης και γω- όπως και Σεις- δεχόμουν την πίεση του κεφαλαίου, που φράζει το δρόμο στον καθένα μας για την πρόοδο και την αλήθεια. Μπροστά μου περνούσαν και περνάνε, απ' τη μια μεριά, μερονυχτίς, φριχτές σκηνές από την πάλη του Προλεταριάτου μας: στέρηση της λευτεριάς της σκέψης, χειροπέδες, εξορίες, χτίκασμα στα υγρά και σκοτεινά σπίτια, στο Καλπάκι, στην Παλιά Στρατώννα, στο Ιντζεδίν, στα ξερονήσια, πείνα, μιζέρια, ανεργία, - καθημερινός αργός θάνατος, μ' άλλα λόγια, τόσων δυνάμεων, τόσων κορμιών, τόσων μυαλών. Απ' την άλλη: τα όργια κι' ο εξωφρενικός χορός της μπουρζουαζίας πάνω στο σβέρκο των ανθρώπων που τη θρέφει, οι πατριδοκαπηλίες, τα μακελλιά-πόλεμοι, οι γλυκανάλατες ρητορίες της κληροκρατίας, οι βανταλισμοί και τα αίσχη τους, το ναρκωτικό δηλητήριο που χύνουν επιδέξια στη μάζα για να μη ξυπνήσει. Όλ' αυτά τα παρακωλουθούσα πλημμυρισμένος από θυμό. Εσφιγγα τη γροθιά μου, έτριζα τα δόντια, λυσσούσα από το μίσος κι' έλεγα: Ποιός νάν' ο δρόμος που οδηγεί στην απολύτρωση; Ποιός νάν' ο τρόπος που θα γίνει συντρίμμα το σαθρό αστικό οικοδόμημα; Πλάϊ μου ένας κόσμος ολάκαιρος βασανισμένων συνανθρώπων, - που πιέζεται όπως κι' εγώ- δουλεύει εντατικά, οργανωμένος, αντιστέκεται σε κάθε χτύπημα τ' αφεντικού μ' ένα τρόπο θετικό και αποτελεσματικό. Σαν μαγνήτης με τραβούσε ο ηρωϊσμός και το κουράγιο του, η πίστη, ο αγώνας του και τα τόσα θύματα του στο βωμό της αισχρής αντίδρασης έπαιρναν μέσα μου το χαρακτήρα συμβόλων. Κι' ωδήγησα πολλές φορές τα βήματα μου προς αυτόν. Κ' είπα να σμίξω τη φωνή μου με τη φωνή του, να εξαφανίσω το άτομο μου στη μάζα του. Μα... δεν ξέρω τι με κράτησε μακριά του. Τάχα η επίγνωση της αδυναμίας μου, τότε, να παλαίψω; Τάχα κάποια μικροαστικά στοιχεία, που, την εποχή εκείνη-όπως ήταν φυσικό- μου δέσμευαν τη βούληση και τη δύναμη; Ως τόσο όμως εύρισα πως ο μόνος δρόμος πούπρεπε νάκολουθήσω ήταν ο δρόμος του Κομμ. Κόμματος- παρά τις πολύτροπες επιθέσεις χίλιων δυό εκμεταλλευτών του αγώνα μας (αρχαιομαρξιστών, λικβιτάριων κτλ). Και δούλευα πάντα πάνω στις γραμμές του και σαν τεχνίτης και σαν άτομο. Ιδού όμως πούρθε ο καιρός να επισημοποιήσω τη δράση μου, να τεθώ κάτω από τα προστάγματα και τα παραγγέλματα εκείνων που μαλλάξαν ολότελα το ρυθμό της ζωής κι' έβαλαν μέσα μου άσβεστο το καμίνι για τον τίμιο αγώνα της λευτεριάς του ανθρώπου από τον άνθρωπο. Αυτό είναι πια για μένα μια επιταχτική ανάγκη, όχι μονάχα ένα κοινωνικό χρέος. Θέλω μέσα στο Κόμμα νατσαλωθώ πιο πολύ, να συνειδητοποιηθώ πιο πολύ ταξικά και να εργαστώ όχι πια σε μονάδα αλλά σαν ομάδα. Γι' αυτό με το σημερινό μου γράμμα εκφράζω την επιθυμία μου να με γράψετε στα στελέχη σας, ως μέλος, δηλώνοντας πως είμαι σύμφωνος με τη γραμμή του Κ.Κ. και πως θα πειθαρχώ στις αποφάσεις και τις εντολές του.

Λάσα - Πάφου 16/5/1931

Με θερμούς συντροφικούς χαιρετισμούς
Τεύκρος Ανθίας

«ΛΙΒΕΛΛΟΣ ΑΠΙΣΤΙΑΣ» ΧΑΙΡΕΤΙΣΜΟΣ ΣΤΟ ΚΟΜΜΟΥΝΙΣΤΙΚΟ ΚΟΜΜΑ ΚΥΠΡΟΥ ΚΑΙ Σ' ΟΛΟ ΤΟ ΠΡΟΛΕΤΑΡΙΑΤΟ ΤΟΥ ΠΟΙΗΤΗ ΤΕΥΚΡΟΥ ΑΝΘΙΑ ΑΠ' ΑΦΟΡΜΗ ΤΟΝ ΑΦΟΡΙΣΜΟ ΤΟΥ ΑΠΟ ΤΗΝ ΙΕΡΗ ΕΞΕΤΑΣΗ ΤΗΣ ΚΥΠΡΟΥ.

Σύντροφοι,

Η αντίδραση, επιστρατεύοντας όλα τα αισχρά μέσα ενάντια στην εργατική τάξη, και πασχίζοντας να στην στηρίξει το σαθρό οικοδόμημα της αστικής κοινωνίας με καρφίτσες, εκδηλώθηκε μόλις τη ρηχάτη κι' επιπολαιότη, την αφέλεια και την κουτοπονηριά, που συνήθως, χαρακτηρίζει κάθε χτύπημα της, στον αφορισμό που ο μπράβος της: η Ιερά... Σύνοδος της Κύπρου επέβαλε σε μένα. Απ' την μια, νομίζει πως: χτυπώντας μας οικονομικά θα καταστραφούμε. «Ευσεβής πόθος», που θα μένει πάντα τέτιος, όσο στις φλέβες μας κυλάει ζεστό το γαίμα της ζωής κι' όσο «η ιστορία το θέλει» να παίζει το προλεταριάτο τον πιο τίμιο ρόλο στη σκηνή της ανθρωπότητας, για το γκρέμισμα κάθε σάπιου και το χτίσιμο μιας νέας ζωής, μακριά από την εκμετάλευση του ανθρώπου από τον άνθρωπο. Κι' απ' την άλλη, θαρρεί πως έτσι στηρίζει την αρτηριοσκληρώση της, διευγείροντας δήθεν το λαό ενάντια μας και πασχίζοντας να του προσφέρει ακόμη μια ναρκωτική ένεση, για να μην της χαλάει το ραχάτι και την καλοπέραση, αιώνια σκλάβος και τροφодότης της.

Κι' όμως.... Πόσο γελιούνται, στην αδυναμία τους αυτή. Σκάφτουνε, με τα ίδια τους τα χέρια, το βαθύ λάκκο που θα σκεπάσει τα βρωμερά κορμιά τους. Είν' ο καιρός που οι χειροπέδες, τα κανόνια, οι ξιφολόγχες και τ' αναθεματούρια δεν έχουν πέραση. Ατσαλωμένοι από τον πόνο και το μίσος, - τείχη καρδιών και φρένων ακαταμάχητα - κάνουμε κάθε του βουή ναστοχεί και να γυρίζει ενάντια τους.

Σύντροφοι,

Ο αφορισμός μου είχε τιμή και για Σας. Δεν είναι μοναχά δικιά μου. Εγώ είμαι Σεις και Σεις είστε εγώ. Σας αφορίζουνε κείνοι που από καιρό αφοριστήκανε θετικά από Σας. Κι' οφείλτε ακόμη μια φορά να τους δικάσετε, να τους εξουθενώσετε. Δείτε πως η αντίδραση τους δε σας τρομάζει, πυκνώνοντας όσο μπορείτε πιο πολύ τις φάλαγγες σας και δρώντας με φανατισμό για το ξύπνημα και την οργάνωση ολάκαιρης της εργατικής τάξης.

Σύντροφοι,

Αν τα καλυμμαύχια τα γιομάτα από τον ιδρώτα σας, αν τα ράσα τα ποτισμένα με το γαίμα σας, αν οι σταυροί οι ακριβοπληρωμένοι με την τίμια δουλειά σας, χυμάνε τώρα σαν όρνια ενάντια σας, μη δειλιάστε. Απαντείστε με την εντατική σας δράση. Ψηλώστε το ανάστημά σας πάνω απ' τη ψευτιά και τη σατίλα.

Σύντροφοι,

Σας χαιρετώ με συγκίνηση κι' ορκίζομαι στα ροζιασμένα χέρια σας πως θάμαι πάντα στο πλευρό Σας, θαρράλλος εκδικητής, ακατάβλητος από κάθε καταπίεση και καταδίκη που εκτοξεύεται ενάντια μου-ενάντια σας. Κι' ορκίζομαι στο μεγάλο μας Λένιν πως δε θα παύω να σκάφτω, μαζί με σας, τον τάφο της μπουρζουαζίας, της κληροκρατίας, του ανθρώπινου αίσχους.

Σύντροφοι,

«Ο αφορισμένος» σας ποιητής δε λύγισε καθόλου μπροστά στην πράξη της Ιερής Εξέτασης-πράξη αδυναμίας και πονηρίας-και δε σταματάει το λυτρωτικό του έργο στην «αποκηρυγμένη» «Δευτέρα Παρουσία». Η επαναστατική του ορμή έχει πολλά ακόμη έργα να δώσει -όσο ζει για Σας θα δουλεύει και δεν θα πάψει να κατηχηρίζει και να σαρκάζει «τα όργια που μέχρι σήμερα τις σάρκες μας ξεσχίζουν». Είναι ήδη έτοιμο και τυπώνεται το «ΠΟΥΡΓΑΤΟΡΙΟ»-η καθαρή φλόγα της γης- που θάναί μια γερή απάντηση στα Μεσαιωνικά φτώματα που θάρρεψαν πως θα πνίξουν έτσι τη φωνή μου-τη φωνή σας. Παραθέτω εδώ ένα απόσπασμα από το δεύτερο μέρος του, που αρχίζει με την εικόνα του Μεγάλου μας Λένιν, εξακολουθεί με το εγερτήριο σάλπισμα του και τελειώνει με τον όρκο το δικό σας-το δικό μας.

«... Μα πιο πολύ τη σκεψη μου ένα όραμα ηλεκτρίζει:
»Μορφή γλυκειά όσο και τραχειά.
Κάτι από των βορεινών απέραντων στεππών
τη γλαφυρή γαλήνη
και κάτι απ' των πυκνών, σκιερών και σκοτεινών δασών
τη μεθυσμένη δίνη.

Χείλη: δύο πύρινοι μοχλοί των καταφρονεμένων.
Μάτια: νέων κόσμων προβολείς, ένα διπλό βόρειο σέλας.
Μέτωπο: μια τετράπλευρη περγαμνή, γραμμένη
Με γαίμα, ιδρώτα, και μ' επίτιτλον. «Η Ευτυχία της γης».

»Και μια φωνή που υψώνεται λες απ' τη γης το κέντρον,
κάνει τις μάξες να δονούνται από ένα κύμα στοχασμών.
Και γονατίζουν σιωπηλά οι εργάτες του μυαλού και του χεριού
σα θαμπωμένοι απ' τη μορφή κι' απ' τις απόχρωσες των φτόγγων.

Και λέν «οι πύρινοι μοχλοί των καταφρονεμένων»:
-«Σύντροφοι! Χρόνια εξήσατε σκουλήκια εδώ στη γη.
Τα πέλματα των δυνατών σας έκρυβαν το φως.
Ήλιος δεν ήτανε για σας κι' αστροφεγγιά γλαυκή
η μέρα, η νύχτα : θάνατος και τάφος σκοτεινός.

»Το χώμα, μυριοτρύπητο σφουγγάρι, σας ρουφούσε
το γαίμα και τον ιδρωτη, για να βλασταίνει στάχυ,
που θάθρεφε μερονυχτίς τ' αχόρταγο στομάχι
τ' αφεντικού που σας θανάτωνε την ώρα που γελούσε.

»Με παραμύθια ετύφλωνε τα βάρυνά σας μάτια
και φτώματα ξαπλώνουνταν στις μαχες τα κορμιά σας.
Πάνω τους εχρεμέτιζαν πλήθος περήφανα άτια,
σεργιάνιζαν: οι μέθυσοι απ' το γαίμα της καρδιάς σας.

»Μάρθε η στιγμή που επρόσμεναν τα βάθη των αιώνων,
επίσημη στιγμή χαράς, αναγερμού και ξυπνημού.
Γίνετε Σεις οι εκδικητές των περασμένων χρόνων,
ηλιακά συστήματα νέου πολύφωτου ουρανού.

»Σμίχτε γροθιές, καρδιές, μυαλά, κι' αλύπητα χτυπάτε.
Ξεθεμελιώστε από βαθιά το σάπιο χτίριο το παλιό.
Σύντροφοι! τώρα είν' το στερνό του κόσμου μακελλιό.
στ' άλλα μπροστά που επέρασαν είνε μηδέν στα μύρια.

»Και χτίστε αμέσως μια τρανή μεγάλη πολιτεία,
που θάχει φως, ανάσταση και ζωή για τον καθένα.
Στα χέρια σας τα εργατικά, τα τρισβασανισμένα,
είναι της γης τ' ολάνθισμα, τ' ανθρώπου η ευτυχία».
Με μάτια ογρά και με λυγμούς απολογιέται η μάξα:
με μια φωνή που ερρίγησε και τη βουβή νυχτιά:

-«Ολύμπιε Δία των φτωχών! κάθε σου λόγος κεραυνός
κάθε σου σκέψη: απέραντος, γαλάζιος ουρανός.

«Λένιν! Μας γιόμισε η καρδιά παρηγοριά απ' το φως σου
κι' ένοιωσε ο νους μια θύελλα να τον κινεί στο σύμπαν.
Κάθε σου νεύμα: προσταγή, φωταγωγία ο στοχασμός σου.

Λένιν! των σκλάβων οδηγέ στο εξωτικό λιμάνι,
πούν' η γαλήνη θησαυρός και μάννα το ψωμί,
την ώρ' αυτή ορκιζόμαστε σε Σένα, όλοι πιστοί,
πως θα γενούμε σύνεργα και πέτρες, να χτιστεί
μια πολιτεία μ' ανάσταση και φως για όλη τη γή.

»Ολύμπιε Δία των φτωχών! κάθε σου λόγος κεραυνός
κάθε σου σκέψη: απέραντος, γαλάζιος ουρανός.

Ζήτω το Κομ. Κόμμα Κύπρου!
Κάτω οι κηφήνες κ' οι λακέδες!

Πάφος 27 Μαΐου 1931
(η μέρα που δικάζεται ο σ. Βάτης)

ΤΕΥΚΡΟΣ ΑΝΘΙΑΣ

ΑΝΤΙ-ΠΟΙΗΣΗ ΤΟΥ Κ.Π.ΚΥΡΡΗ

απο την ανέκδοτη συλλογή:

«ανατομία-αιρετικά αντι-ποιήματα πολύ σκληρά και χωρίς προσωπείο»

ΔΟΚΙΜΙΟΝ ΠΕΡΙ ΛΟΓΙΚΗΣ

Η λογική τους πάει πολύ
(Ανατολικό ρητό)

Όταν άρχισαν να αντιλαμβάνονται το τι
είχε γίνει,
η καταστροφή είχε πια συντελεσθεί
κι αντίκρυζαν τα ερείπια στα χωριά και στις
πόλεις
το ψηλό απόρθητο βουνό τους έβλεπε σαρκαστικά,
όμως και αυτό εθρηνούσε υπόκωφα μαζί τους,
απεφάσισαν να συλλογισθούν αριστοτελικά,
σύμφωνα με την λογική που τους εδίδαξαν
στα κλασσικά γυμνάσια και στους ομίλους.

«Μόνο τρελλοί εάν ήσαν θα μας εφείδονταν,
όποιοι κι αν ήσαν
αυτοί που επίβουλα παραδοκούσαν δίπλα μας
και διασκέδαζαν με την αποσύνθεση μας.
Κι αυτοί τρελλοί δεν είναι.
Κανείς στην περιοχή μας δεν παραλογίζεται
ώστε να μην εισέλθει πανηγυρικά
στις πύλες που θα του άνοιγαν
παράφρονες οικοδεσπότες.»

Προς στιγμή επίστευσαν ότι συνήλθαν
κι ότι εφεξής θα σκέπτονται με σωφροσύνη
Ως κι ο παγκόσμιος τύπος κι οι πρεσβείες
που τους γνωρίζουν σαν κάλπικη δεκάρα,
παρεπλανήθησαν.
Κι' οι Δαναοί τους εφοβήθησαν στ' αλήθεια.

Γρήγορα όμως αυτοί ξανάρχισαν
τα ίδια γνωστά μασκαράλίκια.

Σόφια 24.10.1988

ΜΑΤΑΙΟΤΗΣ ΜΑΤΑΙΟΤΗΤΩΝ

«Την θάλασσαν ποιός εμπορεί να την
εξηγητήσει;»

Στην σύνθεση της νέας κυβέρνησης
θα υπήρχαν τέσσερεις καινοτομίες,
ίσως και πέντε,
που θα έδιναν τάξη και ρυθμό
στην ασυνάρτητη πολιτεία.

Θεσμοθετήθηκαν
υπουργεία παραπαιδείας, παραπληροφόρησης,
παραοικονομίας και παραναυτιλίας,
και εμελετάτο σαν κορωνίδα,
κι ένα υπουργείο λογικής και σωφροσύνης.

Στη χώρα ανθούσε το λαθρεμπόριο:
κυκλοφορούσαν όπλα, παράσιτα,
ναρκωτικά και κατασκοπεία,
πολύγλωσσος παραλογισμός και σχιζοφρένεια,
κι έπρεπε γρήγορα κάτι να γίνει.

Αλλ' όταν έγιναν οι βολιδοσκοπήσεις
το πράγμα εσκάλωσε: κανένας δεν τολμούσε
ν' αναμειχθή στην πάταξη των κυκλωμάτων
κι όλοι αρνήθηκαν μ' ευγένεια

Όλοι είχαν κάποτε αμαρτήσει
κι όλοι εγνώριζαν
τι θα σημαίνει αυτός ο πόλεμος.

Στο τέλος, δίχως πολλή προσπάθεια,
και το υπουργείο της λογικής ελησμονήθη.

Σόφια, 25-26.10.1988

απο το χειρογραφο στην εκδοση
και του
ΕΝΤΟΣ ΤΩΝ ΤΕΙΧΩΝ

PRINTED
MATTERS
DESKTOP
PUBLISHING
SERVICES

δ.σεβερη 29
453831

Τι θα λέγατε
για μια
συνδρομη
«Εντός»;

ΓΚΑΛΕΡΥ·
ΒΙΒΛΙΟΠΩΛΕΙΟ

KAGTORAS

ΚΑΝΑΡΗ 13, ΛΕΜΕΣΟΣ, ΤΗΛ. 051-52667

ΧΑΡΤΟΠΩΛΕΙΟ
ΒΙΝΤΕΟΘΗΚΗ

ΤΩΡΑ ΟΛΟΚΛΗΡΩΜΕΝΟ

**ΒΑΣΙΛΗΣ
ΜΙΧΑΗΛΙΔΗΣ**

**1. Η ΖΩΗ ΚΑΙ ΤΟ
ΕΡΓΟ ΤΟΥ
2. ΑΠΑΝΤΑ**

εκδόσεις Χρ. Ανδρέου

ΔΕΛΤΙΟ ΠΑΡΑΓΓΕΛΙΑΣ

Προς
Εκδόσεις Χρ. Ανδρέου
Ρηγαίνης 64Α
Λευκωσία Τ.Κ. 2298
Τηλ. 476105 - 466648-9

Παρακαλώ όπως μου αποστείλετε το δώσιμο έργο για τον εθνικό μας ποιητή Βασίλη Μιχαηλίδη ολοκληρωμένο και σε πολυτελή βιβλιοδεσία. Μαζί με τα βιβλία να μου παραδοθούν ΔΩΡΕΑΝ τα πέντε τεύχη της εφημερίδας «ΔΙΑΒΟΛΟΣ» που εξέδιδε ο ποιητής το 1888.

Συμφωνώ να πληρώσω £25 για όλα τα πιο πάνω. Η πληρωμή μπορεί να γίνει τοις μετρητοίς ή με 2 μηνιαίες δόσεις.

Ενδιαφέρομαι για 1, 2, 3, 4, 5, σειρές (βάλτε σε κύκλο ότι σας ενδιαφέρει).

Ον/μον .....

Οδός ..... αρ. ....

Περιοχή ..... πόλις/χωριό .....

Τηλ. οικίας ..... τηλ. εργασίας .....

Υπογραφή .....

**Ζητούνται συνεργάτες
πρωίνοί ή απογευματινοί
ή μερικής απασχόλησης
για προώθηση των
εκδόσεων
μας**